

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS

MĒNEŠRAKSTS

LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

O. NONĀCA vadībā

Brīvības dieve uz Latvijas Brīvības pieminekļa
Vabadusjumalanna Latvia Vabadusmonumentil

N 3/4

1935. g. novembri

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs:

- O. Nonācs. Mēs ejam uz priekšu.
Alfonss Francis. Seni radi.
Eduards Vilde. Jaunsaimnieks Voltershauzens.
Anna Haava. Tu, mana svētā dzimtenes smilts.
Adolfs Erss. Lielais akmens.
Elīna Zālite. Gredzentiņš.
Prof. Dr. phil. V. Kiparskis. Latviešu valoda un somu valodniecība.
Prof. K. Straubergs. Latviešu folkloras pētījumu sasniegumi pēdējos desmit gados.
G. Neijs, bij. Igaunijas izglītības un sociālās ministrijas mākslas un zinātnes nodaļas direktors. Baltijas tautu kultūras attiecības.
Ligotņu Jēkabs. Latviešu grāmata gadu simteņu perspektīvē.
V. Kruus. Vērojumi igauņu grāmatu gadā.
M. Puķīts. Lapas Mārtiņa loma latviešu un igauņu kultūrālā tuvināšanā.
Cand. jur. M. Sams, tūrisma referents. Rīgas jūras līča „vārtos“.
J. Žigurs. Vasaras brīži Igaunijā.
Cand. oec. P. Brūveris. Laiks strādāt pie Baltijas valstu rūpniecības saskaņošanas.
Chronika.

Sisu:

- O. Nonats. Meie läheme edasi.
Alfons Frantsis. Vanad sugulased.
Eduard Vilde. Asunik Voltershausen.
Anna Haava. Sa minu püha kodumaa pind.
Adolf Erss. Suur kivi.
Elina Salite. Sõrmus.
Prof. Dr. phil. V. Kiparsky. Läti keel ja soome keeleteadus.
Prof. K. Strauberg. Läti folkloori uurimuste saavutused viimase kümne aasta jooksul.
G. Ney, end. Eesti haridus-sotsiaalministeeriumi kunsti ja teaduse osakonna direktor. Balti rahvaste kultuurilised suhted.
Ligotni Jekabs. Läti raamat sajandite perspektiivis.
V. Kruus. Tähelepanekuid Eesti raamatu aasta puhul.
M. Pukits. Märt Lapi osa lätlaste ja eestlaste kultuurilises lähendamises.
Cand. jur. M. Sams, turismi referent. Riia lahe „vāraval“.
J. Žigur. Suve viivud Eestimaal.
Cand. oec. P. Bruveris. On aeg töötada Balti riikide tööstuse kooskõlastamiseks.
Kroonika.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr 3/4

Novembrī 1935. g.

3. gads

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 2,—, citās zemēs Ls 3,—. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Marijas ielā 35 dz. 6. Telef. 28960 vai Bulduri 678. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas - Igaunijas b-bas mantzinim Fr. Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa telef. 20551. Latvijas-Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 2.—, teistes maades Ls 3.—. Üksik vihk maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse aadress — Rīgā, Marijas ielā 35, dz. 6. Tel. 28960 ehk Bulduri 678. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste aadress: Lāti-Eesti ühingu laekahoidjale härra Fr. Lasman'ile, Rīgā, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu aadress: Rīgā, Skolas ielā 13.

Mēs ejam uz priekšu. Meie läheme edasi.

Ir nācies dzirdēt izsakām uzskatu un arī laikrakstos ir izteiktas domas, ka Baltijas tautu tuvināšanās garīgā ziņā stāvot uz vietas, ka viss runātais tā arī paliekot vārdos vien un visas skaistās rezolūcijas aizmirstoties tur, kur viņas uzrakstītas.

Šādam uzskatam nevar piekrist, vismaz viņam nevar ļaut vispārināties, jo mūsu garīgā sadzīve izsakās dažādos veidos un nesekmība vienā vietā ar uzviņu var atsvartoties citā nozarē. Neskatoties uz savstarpējās tuvināšanās lēno gaitu un atsevišķām, pat nevēlamām parādībām, kādas joprojām nāk priekšā, visumā ņemot tomēr jāliecina, ka garīgie sakari nostiprinās, tautu kopējie mērķi noskaidrojas un pāriet aizvien plašāku aprindu apziņā.

Šajā ziņā neapstrīdami nopelni ir tām organizācijām un iestādījumiem, kādi nodibināti visu triju Baltijas tautu sadarbības nolūkos. Un pirmā vietā šie mināmi: Igaunijas - Latvijas - Lietuvas sadarbības birojs, kā šo Baltijas valstu sešu tuvināšanās biedrību darbības saskaņo-

On kuuldud ütlemist ning ajalehtedeksi on avaldatud mõtteid, et Balti riikide lähenemine vaimsel alal seisvat kohal, et kõik, mis kõneldud, jäävat ainult sõnadeks ja kõik ilusad resolutsioonid jäävat unustusse sinna, kuhu nad üles kirjutatud.

Sellise vaatega ei või ühineda, vähemalt ei tohi lubada tal saada üldiseks mõtteks, kuna meie vaimuelu väljendub mitmekeeliseis vormides ning puudused ühel alal võivad ülejäägiga tasakaalustuda mujal. Vaatamata omavahelise lähenemise tasasele käigule ja mõningate isegi mitesoovitavatele nähetele, millised veel ikka juhtuvad, kogusummas võttes peame siiski tunnistama, et vaimsed sidemed saavad kindlamaiks, rahvaste ühised sihid selguvad ja lähuvad ikka laiemate hulka-de teadvusse.

Selles mõttes on vastuvaidlematud teened neil organisatsioonidel ja asutistel, mis on asutatud kõige kolme Balti rahva koostöö soodustamise eesmärgiga. Ning esimesel kohal võime siin mainida: Eesti-Latvia-Leedu koostöö bürood, Balti riikide kuue sõpruseltsi tegevuse kooskõlas-

tājs, un Baltijas preses antante kā triju tautu sabiedriskās domas noskaņotāja kopējo mērķu virzienā.

Sadarbības birojs savā pirmajā pastāvēšanas gadā gan var uzrādīt tikai vienu redzamāku darbu, proti — triju Baltijas tautu kongresa sasaukšanu, bet būtu pārsteidzīgi apgalvot, ka arī šis pats darbs nav atstājis manāmu pēdu Baltijas tautu garīgā tuvināšanā. Gan ne ar savu plašumu, bet ar savu dziļumu, ar savu nopietno pieeju pie garīgās sadzīves jautājumu iztirzāšanas, nākotnes ceļu nosprausšanas un kopējās taktikas izvēles pats pirmais visu triju tautu kongress mūs izrāva no līdzšinējās savrupības un vienkopusības un lielā mērā mūs stiprināja sadarbības uzdevumiem. Mūsu labākie profesori - vēsturnieki, nākdami kongresā ar jaunajām dokumentāriski pierādāmām atziņām par mūsu senču sadarbību, ir lauzuši tajā pašā laikā svešo vēsturnieku pausto un dziļi iesakņojušos aizspriedumu par vietējo tautu vēsturisko naida un nesaticības garu kā šim tautām īpatnēji piemītošu īpašību, bet nevis kā ienācēju svešnieku apzināti piekoptas politikas līdzekli, kura izteicās vārdos — skaldi un valdi. Reizē ar to lielā mērā tiek līdzināti vēsturiskie pamati sadarbībai jaunajos politiskajos apstākļos.

Tikpat skaidras un dziļi pārdomātas atziņas kongresā izteica speciālisti izglītības un kultūrālās sadarbības laukā un šo atziņu pamatdoma bija tā, ka kultūrai sadarbībai ir jāiet roku rokā un ka taisni šajā laukā ir jānotiek visdziļākai vērtību apmaiņai, kas veicinās vislielākā mērā arī politisko un saimniecisko sadarbību.

Tikai kopš pāris gadiem nodibinātā Baltijas preses antante arī savā darbībā vēl lieku reizi ir pārliecinājusies par tās mācības pareizību, kādu ir nācies izbaudīt mūsu politikas skolai, proti, ka visplašākā programma arvienu nav tā labākā un drošākā, bet gan otrādi — mazi sākumi noved pie lieliem panākumiem.

Preses antantei ir nācies sākt ar īstu lidumnieka darbu, iznīdējot negatīvās pārādības Baltijas valstu preses savstarpējās attiecībās. Šis darbs nav bijis

tajana, ja Balti presse antantet, kolme rahva seltskondliku arvamise kooskõlastajana ühiste eesmärkide sihis.

Koostööbüroo võib küll omal esimesel tegevuse aastal ülesnäidata ainult üht silmapaistvamavat tööd, nimelt kolme Balti rahva kongressi kokkukutsumist, kuid oleks liig varajane ütelda, et ka see samane töö ei ole jätnud tunduvaid jälgi Balti rahvaste vaimses lähendamises. Küll mitte oma ulatusega, kuid oma sügavusega, oma tõsise lähenemisega vaimlike seltskondlike küsimuste arutamisele, tuleviku teede tähistamisele ja ühise tiktika valikule, on esimene kõige kolme rahva kongress kiskunud meid välja senisest hoolimatusest ja ühekülsusest ning suurel määral meid tegevndanud koostöö ülesannetele. Meie pärimad professorid-ajaloolased, tulles kongressile uute dokumentaalselt tõendavate teadete meie esivanemate koostöö üle, on samal ajal murdnud võõraste ajaloolaste avaldatud ja sügavalt juurdunud põhjendamata eelarvamised kohalikkude rahvaste ajaloolise vaenu ja vastolude kohta, mis nagu oleks nende rahvaste omapärsesks omaduseks mitte aga sissetulijate muulaste teadlikult harrastatud poliitiliseks abinõuks, mis peitus sõnades: killusta ja valitse. Ühes sellega tasandatakse suurel määral ajaloolisi aluseid koostööle uutes poliitilisis oludes.

Samuti selged ja sügavalt järelemõeldud tunnustusi avaldasid kongressil asjatundjad hariduslise ja kultuurilise koostöö alal, ning nende arvamiste põhimõte oli see, et kultuurilises koostöös peame mine-ma käsikäes, ning et nimelt sel alal peab sündima kõige elavam väärtuste vahetus, mis soodustab kõige suuremal määral ka poliitilist ja majanduslikku koostööd.

Alles paari aasta eest asutatud Balti presse antante on omas tegevuses veel kord veendunud selle õpetuse tõe üle, mida on tulnud läbielada meie poliitilisel koolil, nimelt, et kõige laiem kava alati ei ole kõige parem ja julgem, vaid küll vastupidi — väikesed algatused viivad suurte saavutusteni.

Presse antante pidi algama oma tegevust tõeliselt asundaja tööga, hävitades negatiivseid nähteid Balti riikide ajakir-

vieglais un arī ne sevišķi patikams, bet viņš bija jādara kā pats pirmais, lai radītu pozitīva darba iespēju. Un tagad var teikt, ka tādas parādības, kādas piedzīvojām vēl gadu atpakaļ, būdami par aculieciniekiem preses kampaņai, kur vienas tautas prese meta otrai tautai un viņas preses organiem labi nepārdomātus pārmetumus — ka šādas parādības vismaz viņu sistematiska piekopšana jau pieder vēsturei. Tas ir panākts ne ar kādiem spaidu līdzekļiem, kādus prese un viņas darbinieki principā nevar atzīt, bet ar savstarpēju labprātīgu apņemšanos respektēt antantes noteikumus, uzskatot viņus kā likumu, kuŗu pildīt ikviens apzinīgs, atbildīgs preses darbinieks ir spiests morāliski. Atsevišķi abpusīgi noskaidroti un cieši fiksēti precedentu gadījumi un viņu nokārtošanas veids noderēs par norādījumu turpmākai sadarbībai un nevēlamu varbūtību novēršanai.

Tikai nākošā pakāpē preses antante ir varējusi parādīt sevi arī uzbūvējošā darbā. Te viņai ir nācies gūt pārliecību, ka mazāk, bet toties cieši gribēt nozīmē visvairāk panākt. Pēc pirmā gada darbības tiešām nācās konstatēt, ka preses atsaucība uz antantes lēmumiem ir vāja, ka antantes aicinājums paliek pat gluži bez atbalss; ka presi joprojām viss kas cits interesē, tikai ne pašu tuvāko kaimiņu lietas. Antante ar savām komisijām nav kautrējusies iedziļināties atsevišķu parādību sīkā izpētīšanā un ir arī pūlējusies atrast līdzekļus, kā stāvokli labot. Arī šie tiešās atbildīgo preses darbinieku pārrunās ir uzvarējis uzskats par preses augsto misiju tautas audzināšanā un valsts mērķu sekmēšanā, kuŗu priekšā ir jāpiekāpjas un jāatiet otrā vietā visam lēti sensācionālam, kas nekalpo idejai, bet vienīgi peļņai vai šauriem nolūkiem. Jau antantes š. g. 5. oktobra preses komisijas sēdē oficiāli varēja konstatēt, ka savstarpējā preses informēšanās un principiālu rakstu apmaiņa pēdējā laikā notiek dzīvāki, bet pēc antantes pēdējās kultūras komisijas sēdes Tartū ir pat redzama noteikta apstākļu uzlabošanās un tas, ko agrāk darija tikai no gadījuma uz gadījumu, tagad tiek pildīts jau rēgu-

janduse omavahelisis vahekordades. See töö polnud ei kerge ega ka eriti meeldiv, kuid teda pidi tegema esimesena, et luua positiivse töö võimalust, Ning praegu võime ütelda, et sellised nähted, milliseid elasime üle veel aasta tagasi, olles päältvaatajad ajakirjanduse võitlusele, kus ühe rahva ajakirjandus tegi teisele rahvale ja tema ajakirjanduse organitele järelemõtlemata ja põhjendamata etteheiteid, — et sellised nähted, vähemalt nende süstemaatiline kordumine, kuuluvad juba ajalukku. See pole saavutatud sundabinõudega, milliseid ajakirjandus ja tema tegelased ei tunnusta, vaid omavahelise häätahtliku lubadusega respekteerida antante määrusi, vaadeldes neid seadustena, mida täitma on iga ajakirjanduse tegelane kohustatud moraalselt. Üksikud mõlemalt poolt selgitatud ja fikseeritud juhused ja nende korraldamise viis kõlbab eeskujuks tulevasele koostööle ja mittesoovitavate võimaluste kõrvaldamisele.

Alles järgamisel astmel on presse antante saanud näidata end ka ülesehitavas töös. Siin pidi ta saama veendumuse, et vähem tahta, kuid kindlalt tahta tähendab kõige rohkem saavutada. Pääle esimese tegevusaasta lõppu pidi tõesti konstateerima, et ajakirjandus väga paneb tähele antante otsusi, et antante kutse jääb peagu vastukajata; et ajakirjandust ikka veel huvitab kõik muu, kuid mitte lähemate naabrite asjad. Antante oma komisjonidega ei ole häbenenud süveneda üksikute nähete üksikasjalisse uurimisse ning on püüdnud leida abinõusid, kuidas seisukorda parandada. Siingi on vastutavate ajakirjanduse tegelaste otsustes läbirääkimistes võidule pääsnud vaade, et ajakirjandusel on täita kõrge misjon rahva kasvatamises ja riigi eesmärkide, selgitamises, millede eest peab taganema ja teisejärguliseks jääma kõik odavalt sensatsiooniline, mis ei ole ideede teenistuses, vaid püüab ainult omakasu või täidab muid kitsaid ülesandeid. Juba antante 5. oktoobri k. a. presse komisjoni istungil võis ametlikult tõendada, et omavaheline ajakirjanduse informatsiooni saamine ja põhimõtteliste kirjutiste vahetus sünnib viimasel ajal elavamalt,

lāri. Nupat 19. oktobrī Tallinā noturētā preses antantes prezidija sēdē savilkta kopbilance tā preses negatīvo parādību apkaņošanā, kā viņas pozitīvās lomas aktivizēšanā, ir tautu sadarbībai labvēlīga. Antantes konferences un viņas komisiju sēdes regulāri noturot pēc kārtas visās trijās valstīs un viņu darbā ieturot tādu kārtību, ka vispirms cieši pārbauda, vai un cik lielā mērā ir pildīti iepriekšējie lēmumi, pieradināsimies vārdus allaž saistīt ar darbiem. Lai novērstu birokrātisku novilcināšanos, tad komisijām dota iespēja darboties lielā mērā patstāvīgi, virsorganiem — nacionālām komitejām un pašai preses antantes konferencei resp. prezidijam atstājot tikai galveno vadību un darbības saskaņošanu.

Preses antantes principiālie lēmumi atsaucas ne tikai tieši uz preses savstarpējām attiecībām un viņu kārtošanu. Netieši viņas lēmumi un atzinumi par kultūras vērtību apmaiņas nepieciešamību met daudz plašāku vilni, atbalsodamies visās kultūras dzīves nozarēs. Kā tas arī nebūtu — ar vai ārpus preses antantes ierosinātiem lēmumiem, bet taisni pēdējā laikā kultūrālo vērtību apmaiņā ir manāma lielāka rosība. Lielākie teātri kā Kauņa, tā Tallinnā un Rīgā uzņem savos repertuāros kaimiņu tautu lugas; parādās atklātībā un tiek gatavoti aizvien jauni ievērojamāko rakstnieku darbu tulkojumi; iznāk vai vēl tiek sastādītas kaimiņu tautu literatūras antoloģijas; radiofoniem sāk pieslēgt visu triju tautu apmaiņas koncertus; radioprogrammās dzirdam ne tikai kaimiņu tautu mūziku, bet arī viņu rakstnieku darbu tulkojumus un literatūras apskatus. Noorganizēšanās stadijā patlaban vēl atrodas sistematisku apmaiņas lekciju sarīkošana visos kultūras dzīves jautājumos. Tās visas ir iepriecinošas parādības.

Ja oficiālā politikā Baltijas valstu sadarbības nostiprināšanās ir neapstrīdams fakts, kā to vēl nupat Tautu Savienības sanāksmē oficiāli konstatēja ārlietu politikas vadītāji, tad, no otras puses, arī par mūsu kultūrālo sadarbību pēc visa augšā teiktā ir pamats slēdzienam, ka šī sadarbība iet, ja arī lēnām, tad lomēr noteiktiem soļiem uz priekšu. **O. Nonācs.**

ning pārst antante viimast kultuurkomisjoni istungit Tartus on mǎrgata isegi kindlat olude paranemist, je see, mida enne tehti ainult juhuslikult, seda taide-takse juba regulaarselt. Nūiidsama, 19. oktoobril, Tallinnas peetud presse antante presiidiumi istungil tehtud lõppbilanss nii ajakirjanduse negatiivsete nǎhetega võitlemises, kui ka positiivse osa aktivi-seerimises on rahvaste koostõole soodne. Antante konverentsi ja tema komisjonide istungeid pidades järjekordselt kõiges kolmes riigis ja nende tões hoides alal sellist korda, et kõige enne kindlatl vaadatakse järele, kas ja millisel mǎaral on tǎidetud eelmised otsused, harjume siduma sõnad alati tõeodega. Et kõrvaldada bürokraatillist hiljaksjǎamist, on komisjonidele antud võimalus tegutseda suurel mǎaral iseseisvalt, ülemorganitele — rahvuslikuile komiteile ja presse antante konverentsile endale, resp. presiidiumile jǎttes ainult pǎajuhatuse ja tegevuse kooskõlastamise.

Presse antante põhimõttelised otsused kajastuvad mitte ainult ajakirjanduse omavahelistes suhetes ja nende korraldamises. Tema otsused ja tunnustused kultuurvǎartuste vahetuse vajaduse kohta lõõvad palju suuremaid laineid, leides vastukaja kogu kultuurielu aladel. Kuidas see ka ei oleks — kas presse antante ǎratavate otsustega või nendeta, kuid nimelt viimasel ajal on kultuurvǎartuste omavahelisel vahetusel tunda suuremat elavust. Suuremad teatrid nii Kaunases, kui Tallinnas ja Riias võtavad oma mǎngukavasse naaberrahvaste nǎidendeid; ilmuvad ja valmistatakse ikka uusi silmǎpaistvamate kirjanike tõe tõekeid; ilmuvad või koostatakse naaberrahvaste kirjanduslikke antoloogiaid; ranghǎalingud korraldavad kogu kolme rahva ühiseid kontserte; raadiokavades kuuleme mitte ainult naaberrahvaste muusikat, vaid ka nende kirjanike teoste tõekeid ja loenguid kirjandusest. Organiseerimise astmel on praegu veel süstemaatiliste loengute korraldamine kõikides kultuurelu küsimusis. Need kõik on rõõmustavad nǎhted.

Kui ametlikus poliitikas Balti riikide koostõõ kindlustamine on ümberlõkka-

mata tõsiasi, mida veel hiljuti konstateerisid Rahvaste Liidu istungil välispoliitika juhatajad, siis, teiselt poolt, ka meil on kultuurse koostöö üle, pärast kõike

ülalmainitud, põhjus tunnistada, et see koostöö edeneb, kuigi tasa, siiski kindlal sammul.

O. Nonats

Alfonss Francis

Alfons Frantsis.

Seni radi.

Kas tik kluss kā sermuls lodā,
Kas tik žigls kā briedis skrien?
Vai tam bail, ka nekļūst sodā,
Nekrīt cilpas auklā, grodā,
Kas kā nāve cieši sien?

Puisis jauns, kam lūpa pūko,
Trejas naktis aši jāj,
Netaupīdams savu dūko —
Gaujas ličos sievu lūko,
Kad tur peldētājas stāj.

Jau no latvju zemes draugi
Atveduši sievas bij,
Kas kā saule graznas, raugi,
Vingras krūtis, vidi šmaugi
Un kā zalši rokas vij.

Bet vēl skaistāku viņš tiko,
Kuņas priekšā diena bāl.
Cēlieniem nu ličos diko,
Gaidīdams to meiču siko,
Ko tas vedīs tālu tāl.

Dus kad visi dienasvidu,
Vēji koku galos rimst,
Viegla taurenīša lidu,
Trallādama raidairīdu
Atnāk viņa, dzilē grimst.

Jauž tik tā, kā saule zvēro,
Vilku ne, kas krūmā mit,
Divas acis, kas to vēro,
Cik tā daiļa, spriež un mēro,
Vērts vai tās dēļ zirgu dzīt.

Vilks kā aiznes baltu avi,
Igaunpuišis meitu nes.
Seglos teic: — Nu mani skavi,
Paliēk šeitān lauki tavi,
Daiļākā no Autīnes.

Vanad sugulased.

Kes kāib tasa nirgi sammul,
Kellel pōdra jooks on kiir?
Karistusest hirm tal ammu,
Kardab — sōlmuses hing lammub?
Mis nii seob kui surmas viir?

Poiss veel noor ta habe tärkab,
Kolm ööd rappub ratsul vaist.
Hobu vāsind. Ainult märkab
Suurel himu leida ärkab
Koivas supļejatest naist.

Sōbrad tōid ju naise sale
Lätist enne, rōōm, et nāed,
Ilusa kui pākse pale,
Kaunid rinnad, keskelt sale,
Paenduvad kui nastik kāed.

Eks veel ilusamat taha,
Ootab mitu päeva ta
Peitnud pōōsa varja maha,
Kelle ees on pāike vaha,
Selle viib ta üle raa.

Keskpäeval, kui rahvas magab,
Leht ei liigu ladvas puul,
Neiu kergel jooksul plagab,
Just kui liblik, naeru jagab,
Vajub vette, hōiskab huul.

Tunneb neiu — pāike palav,
Sutt ei tunne — pōōsas see,
Silmis lõke kuuma valav,
Kas ta kaunis, hiilib sala,
Tasub jooksu hobule?

Ruttab hunt, kes rōōvib talle,
Neiu ratsul — eesti mees
„Kaisuta mind“, ütleb talle
„Kaunim neiu Autīnes“.

Sakaliešos būs tev labi
Daiļākai starp sievām būt.
Dzimtenē ja nesarabi
Tu ar puisi — tur mēs abi
Spēsīm kādreiz laimi gūt.

Kamēr saule birzis zeltī,
Aš skries kara kumeliņš.
Vēlu tavi brāļi celti
Un pie jostas kārts nav velti
Zobens — nāksies, sargās viņš.

Reiz mēs visi kļūsim rados,
Nevajadzēs naidu celt,
Svainis svainim krēslu pados.
Tajos tālos spožos gados
Divas tautas varēs zelt!

„Sakalas on elu ilus,
Naiste keskel kaunim sa,
Kodumaal end tundsīd vilus,
Minu kāsi kergelt silub,
Elame sääļ õnnega.

Kuni hiisi päike kuldab,
Sõja sõnn ei leia mind.
Hilja ärkab vend mu väike,
Mõõgal on nii hele läike,
Tarvis, kaitsen end ja sind.

Sugulasteks saame ikka,
Ei siis tõuse sõda, riid,
Lahkus vöörsil levib rikkalt,
Pärast aasta jooksu rikka,
Õitseb kahe rahva liit!“

Tõlkinud J a a n Ž i g u r.

Jaunsaimnieks Voltershauzens. Asunik Woltershausen.

Voltershauzens bija smaidīgs filozofs ar maksīmu: „Tikai nezaudēt humoru! Ja humoram beigas — visam beigas.“ Iedrošinādams pagurušos, mierinādams bēdīgos, cīnīdamies ar dažu jau šaubīties sākušu filozofu — nekad jaunsaimnieks Voltershauzens neaizmīrsa atkārtot šo vadošo frāzi.

Mīlais Dievs, oriģinēla jau sen tā nebija, mē, — bet ļoti atbilstoša laikam, ārkārtīgi laikmetīga. Jo bija taču darīšanas ar pārejošām parādībām. Pārejošām tām bija jābūt, vadoties no loģikas dzelzs likumiem, jo tās bija nedabīgas un absurdas. Bet kādēļ tad zaudēt humoru, ja kāda pat ārkārtīgi ļauna parādība ir pārejoša? Te nebija nekad šaubu! Tikai nelabojams idiots varēja pieļaut, ka jaunsaimnieks Voltershauzens tā ir palīks par jaunsaimnieku Voltershauzenu un barona Voltershauzēna mīžas sensenās grunts, daloties tajā ar saviem agrākiem iebūvīešiem, dažādiem „karavīriem“ un citādiem tumšiem ļaudīm. Ka viņš tā ir palīks dzīvot ar savām trim meitām vecās sagrūvušās dārznieka mājas divās istabās, kāmēr augšā

Asunik Woltershausen oli muigav filosoof maksīmiga: „Ainult mitte huumori kaotada! Huumor otsas — kõik otsas!“ Julgustades tūdijaid, trööstides kurtjaid, vaieldes mõne juba tōinama hakanud filosoofiga — kunagi ei unustanud asunik Woltershausen seda oma juhtlauseid kordamata. Algupārane see just ei olnud — jumaluke, ei — aga ajakahane, ilmselt ajakahane. Sest oli ju tegemist mõõduva nähistega. Mõõduv loogika raudsel tahtel pidi see olema, olles ebaloomulik, olles pervers, olles absurd. Milleks aga huumori kaotada, kui üks äärmiselt kurigi nähis on mõõduv?

Ei olnud siis kahtlust: ainult ilmparanematu idioot võis oletada, et asunik Woltershausen j ä ä b k i asunik Woltershauseniks parun Woltershausenī iidsele mõisakrundile, jaotudes sellesse oma endiste moonakate, mingisuguste „sõdurite“, ja muude tumedate asjameestega; et ta j ä ä b k i elutsema vana porsunud aednikumaja kahte tōaurkasse oma kolme tūtrega, kuna üleval hārrasmajas endid laiutavad kõikisugused ametnikkudeks kutsutavad isikud; et tema kolm tūtart j ä ä v a d k i lehmi lūpsma ja piima

kungu namā plātās visādas par amatniekiem sauktas personas; ka viņa trīs meitas tā ir paliks govīs slaukt un vedīs pieņu uz miesta kopmoderniecību, izpildīdamas tai pašā laikā mājās vēl visus citus kalpoņu pienākumus; ka viņš pats nopietnākam darbam nederīgs savu sešdesmit gadu dēļ — ka viņš tā ir paliks pārdot ciema laudim savā komisijas bodītē ratu smēri un pastalādas, zeķu kātus un bikšu pogas. Nē, apvērsumam bija jānāk, lūzumam bija jāiestājas, lai pēc cilk ilga laika!

Šo laiku, šo apvērsumu ar vēsturisku nozīmi jaunsaimnieks Voltershauzens pareģoja ar imponējošu pārliecību, reiz apsolīdamies izdzert stopu tintes, otrreiz trīs dienas ēst roņa taukus, ja viņš maldītos. Viņš, protams, maldījās, tas ir pravietiski, tikai tie nemaldās, kas neko nepareģo, un ko tur jaunsaimnieks Voltershauzens varēja labot, ka Kappa un Hitlera mēģinājumi neizdevās, ka Vrangels Dienvidslāvijā kavējās ar cāra iecelšanu un ka šis draņķīgais iestādījums, ko sauca par Igaunijas valsti, izķepurojās no grūtībām.

Izķepurojās un pastāvēja. Gadu no gada. Tā patiešām bija problēma. Problēma ar zināmu mistiku. Un jaunsaimniekam Voltershauzenam bija jāatzīstas, ka šī problēma sagādāja grūtības pat viņa filozofiskai galvai, nemaz nerunājot par māsas Bellas ikdienišķo galma dāmas saprātu. Māsa Bella Tallinnā bija tā, kas apgāza minēto problēmu. Viņa brāli reiz fiksēja platām acīm caur lornjeti un teica tā:

„Mīlo brāli, ir lietas, kurās es nesaprotu. Varbūt tu saproti. Saki man, kad īsti sabruks tā sauktā Igaunijas republika? Kādēļ cits citu nenožņaudz uz ceļa? Kādēļ neizlaupa tingotavas un dzīvokļus? Kādēļ kļusot padodās policijai, tiesai, visai valdībai? Kādēļ gāja karā un iet rekrūšos? Un kādēļ maksā nodevas un nodokļus? — Iedomājies, mīlais Alarich: pūlis Janču un Mārtiņu dēlu sāsītās kopā un saka: Mēs esam valsts. Mēs esam valdība! Un tiem tie un tos respektē! Un tos atzīst! Un to dara pat valstis, lielvalstis pirmām kārtām — un

pikklauval levi meiereisse vedama, tāites peale selle majas veel kõiki muid neitsikukohuseid; et ta ise — kõlbmatu tõsise ma töö jaoks oma kuuekümmne aastaga — et ta jääbki külainimestele enda kodusest komisjonilaost müütama vankrimääret ja pastlanahka, sukavardaid ja püksinööpe. Ei, pööre pidi tulema, murrang pidi järgnema, mingi aega mis läheb!

Seda aega, seda pöördi ajaloolist tähtsuga, oli asunik Woltershausen juba mõnda puhku püüdnud ennustada, pealegi imponeeriva kindlusega, töötades ükskord toobi tinti ära juua, teinekord kolm päeva hülgemas süüa, kui ta peaks eksima. Ta eksis muidugi, see on prohvetlik, ainult need ei eksi, kes midagi ei ennusta, ja mida võis asunik Woltershausen parata, et Kappi ja Hitleri katsed õndusid, et Wrangell Lõuna-Slaavias tsarismi püstitamise aegles ja et see jantlik moonutus, mida hüüti Eesti riigiks, enda kitsikustest välja rabeles.

Rabeles välja ja püsis. Aastast aastani. See oli õieti probleem. Probleem teatud müstikaga. Ja asunik Woltershausen pidi endale tunnistama, et selle probleemi lahendus tegi temagi filosoofilise peale raskust, ammuks siis öde Bella talvikule õuedaami-arule. Öde Bella Tallinnas oligi see, kes vajutas asunik Woltershausenini ninali kõneldava probleemi peale. Ta jäi teda kord suuril silmil läbi lornjeti fikseerima ning lausus nõnda:

„Armas vend, on asju, mida mina ei taipu. Ehk taipad sina. Ütle mulle, millel jalgneb õieti see nõndanimetatud Eesti vabariik? Miks ei noti üks üht ja teine teist tänaval maha? Miks ei rüüstata kauplusi ja elamuid? Miks alistatakse väikimisi politseile, kohtule, kogu haldusele ja valitsusele? Miks mindi sõtta ning minnakse nekrutiks? Ja mispärast makstakse lõive ja makse? — Pea silmas, kulla Alarich: jõuk Mardi ja Matsipoegi lööb kokku ja ütleb: Meie oleme riik — meie oleme valitsus! Ja seda ustakse! Ja neid respektiitakse! Ja neid tunnustatakse! Ja seda teevad riigidki — suurriigid eesotsas — ja seda teeb Saksamaagi! — Alarich, ma küsin sinult, kuidas on selle võimu nimi,

to dara pat Vācija. — Alarich, es tikai prasu, kā šo spēku sauc, kas liek visam tam notikt? Varbūt tu zini? Es nē!“

Brālis Alarichs nevarēja ierādīt, ka ir lietas, ko arī viņš nesaprot, tādēļ atbildēja:

„Mīļo māsiņ, tā ir problēma, pie kā atrisināšanas es jau sen strādāju. Nav šaubu, ka man tas izdosies. Mana pētīšanas metode ir nemaldīga, ceru tevi drīz iepazīstināt ar rezultātiem.“

Un kad nu viņš atkal bija mājās, šīs mājas tagad sauca par Kukevēras „jaunsaimniecību“. Viņš kāri nodevās savam uzdevumam, mēģinādams izpētīt, kas ir tas spēks, kas tura Jaņču un Mārtiņu dēlu valsti engēs? Pat tad, kad viņš ciema sievām pārdeva diegus un adatas, ziepjakmeni un desu zāles savā mājā labi sakārtotā bodītē, pat tad viņa inducējošās un deducējošās smadzenes strādāja pilnā nācās gaidīt ne pilnu gadu. Mikla bija atminēta.

Un brālis Alarichs Kukevēras jaunsaimnieks Voltershauzens, pilsētā māsai paskaidroja: „Patiesība, mīļo mās’, vienmēr ir vienkārša. Pat tā, kas iāmeklē ilgi un lielām pūlēm. Arī manis atrastā patiesība ir vienkārša. Spēks, kas vēl patlaban satur kopā mūsu operetes valstiņu ir — muļķība.“

„To jau es nojautu!“ sauca māsa Bella un ļāva savai šaurajai galma dāmas rokai nokrist uz galda.

„Muļķība!“ vēl reiz pa balsieniem uzsvērdams teica brālis Alarichs un tad taisīja mākslīgu pauzi.

„Un iekš kā pastāv šī muļķība, dāngais brāli?“

„Iekš tā, ka viņi nerūpējas par vēstures mūžīgajām pamata un sākuma mācībām. Vēsture māca, ka uz ilgāku laiku pastāvēt var tikai tā valsts iekārta, par kuras vadītāju ir patvaldība. Tāda vēsturiski un tradicionāli pamatota valdība Igaunijā būtu, protams, mēs. Bet mūs megribēja. Mūs atstāja aiz durvīm. Mums atņēma īpašumus un stāvoikli un galīgi degradēja. Šajā rīcībā dokumentējas tautas politikas negatīvība un muļķība. Viņa neredz uz priekšu. Viņa neredz dienu, kad tai nelaimes brīdī būs

mis sunnib kõik seda sündima? Ehk tead sina. Mina mitte.“

Vend Alarich ei raatsinud ilmutada, et on asju, mida temagi ei tea, seepärast andis vastuseks:

„Kallis õde, see on probleem, mille lahenduse kallal ma juba ammu töötan. Ei ole kahtlust, et see mul õnnestub. Minu eritlusmeetod on eksimatu. Tulemusega loodan sind varsti võivat tutvustada.“

Ja kui ta siis jälle oli kodu — seda kodu kutsuti ju nüüd paraku Kukevere „a s u n d u s e k s“ — andus ta innukalt oma ülesandele, välja eritleda, kuidas on selle salapärase võimu nimi, mis hoiab Mardi- ja Matsipoegade riigi liimis. Isegi siis, kui ta külanaiatele müütas niiti ja nõelu, seebikivi ja vorstirohtu oma väiksest hästavarustatud laost, isegi siis töötas ta indutseeriv ja dedutseeriv aju täie auruga. Nõnda ei jäänud siis õde Bellal tulemusi täit aastatki oodata. Mõistatus oli mõistatatud.

Ja vend Alarich, Kukevere asunik Woltershausen, seletas õele linnas:

„Tõde, armas õde, on ikka lihtne. Ka see, mida peab kaua ja vaevu otsima. Minugi leitud tõde on lihtne. Tegur, mis hoiab meie operetiriigikese praegu veel jalul, on — r u m a l u s.“

„Seda ma aimasin,“ hüüdis õde Bella ja laskis oma kitsa valge õuedaami-käe lauale laksatada.

„R u - m a - l u s!“ rõhutas vend Alarich veel kord ja tegi siis kunstpeatuse.

„Ja milles osutub see rumalus, kallis vend?“

„Selles, et ei hoolita ajaloo igavesest põhi- ja algõpetusest. Ajalugu õpetab, et kestvalt püsida võib ainult see riiklik korraldus, mille juhtijaks on mihuslik valitsus. Säherdune ajalooliselt ja traditsiooniliselt mihustatud valitsus Eestile oleksime muidugi meie. Meid aga ei tahetud. Meid jäeti ukse taha. Meid kohitseti varalt ja seisuselt ning degradeeriti lihtsamateks. Selles dokumenteerub drastiliselt rahva poliitiline küpsmatus, tema riiklik rumalus. Ta ei näe kaugemale. Ta ei näe päeva, mil ta häda ajal ometi meie juure peab tulema ja pisarsilmil

atkal jānāk pie mums un asarām acīs jālūdzas: Palīdziet mums, mēs grimstām purvā, kur mūs ievilkusi Janču un Mārtindēlu valdība, kuru mēs aiz mulķības atzinām un respektējam. Nemiet savas muižas un titulus un valdiet pār mums!

„Un šī diena nāks, Alarich?“

„Tai jānāk, sekojot vēstures negrozamai loģikai! Es grību trīs dienas ar plīku dibenu sēdēt skudru pūlī, ja tā jau nenāks pēc gada.“

Māsa Bella domāja par viņa iepriekšējiem neizdevīgajiem pareģojumiem un skumji piebilda:

„Teiksim labāk pēc pusotra gada!“

Vēstures negrozāmai loģikai padevās, starp citu, arī Knieviņa un Vācija, kur patvaldības pagaidām nostumtas pie malas un brālīis Alarichs solījās rakstīt Ludendorfam gaļu vēstuli, ar norādījumiem, kā šo pārejošo kārtību, kas jau smieklīgās Baltijas valstīnās panākusi atzišanu, Vācijai nāktos visdrīzākā laikā likvidēt. Ja tas notiks, tad šo mazo tautiņu kometas astes gals būs norauts no ārpusēs.

Tā jansaimnieks Voltershauzens nezaudēja humoru, drošināja šaubīgos, mierināja noskumušos un mācīja visiem vēstures mūžīgo pamata un sākuma mācību. Protams, ka viņš pie tam nebija mierā ar visu, ko viņam tāds pārejošs jaunsaimeieka stāvoklis uzlūka. Tur, piemēram, bija viņa trīs meitas. Ar tām pamazām notika kaut kas savāds un neizskaidrojams. Tās atšķīrās no savas pagātnes un atzina tagadni. Tās pat pārvertās par zemniecēm. Un ne tikai ārēji.

Šī metamorfoza, pilna dziļas trāģikas, sākās ar pārmaiņām viņu paradumos. Likās it kā uz to viņas ietekmētu viņu ciema sievām līdzīgie apģērbi. Viņas pierada stipri runāt, skali smieties un staigāt gāzelēdamās. Viņas jau slaucīja degunu piedurknēs, ar troksni strēba putru, skali žāvājās neapsegtu muti un un kasīja visiem redzot galvu vai vienalga kādu vietu. Un kā viņas naktīs krāca! Viņam bieži nācās ar dūri sist pret sienu, lai sagādātu sev mieru gulēt.

paluma: Aidake meid, meie upume rappā, kuhu meid Mardi- ja Matsipcegade valitsus on viinud, keda me rumalusest tunnustasime ja respekteesime! Vötke oma mõisad ja seisusetiitlid ning valitsege meid!“

„Ja see päev tuleb, Alarich?“

„Ta peab tulema ajaloo vääramatu loogika järgi! Ma tahan kolm tundi palja tagumikuga raudsipelgate pesas istuda, kui ta mitte juba aasta pärast ei tule!“

Ōde Bella mõttes tema endiste märgist mööda õnnestunud ennustuste peale ning tähendas murelikult: „Ütleme parem poolteise aasta pärast.“

Ajaloo vääramatule loogikale allusid muide ka Vene- ja Saksamaa, kus mihustatud valitsused mööduvalt kõrvaldatud, ning vend Alarich lubas kirjutada Ludendorfile pika kirja näpunäidetega, kuidas seda mööduvat korrast, mis juba Balti jantriikide tunnustamiseni küüminud, Saksas kiiremini tuleks likvideerida. On see sündinud, siis on nende pisirahvaste iseseisvuse kometi ots ka väliselt tagatud...

Nõnda siis ei kaotanud asunik Voltershausen huumori, julgustas tüdijaid, trööstis kurtjaid ning õpetas kõigile ajaloo igavest põhi- ja algõpetust. Teadagi, et ta seejuures kõigea rahul ei olnud, mis see sinane mööduv asunikupõlv talle peale pani. Seal olid näiteks tema kolm tütar. Nendega sündis aegamööda midagi ime-likku, midagi käsitamatu. Nad arenesid välja oma minevikust ja kohastusid oma olevikku. Nad talupoegnesid. Ja mitte üksnes väliselt.

See metamorfoos täis sügavat traagikat algas muudetega nende kommetes. Näis, kui kohustaks neid nende külanaiselikuks muutunud riietus. Nad harjusid karjuvalt kõnelema, lärmavalt naerma ja laaberdades kõndima. Nad pühkisid nina juba käisega, söid leent larinal, haigutasid kiunatades katmatu suuga ning sügasid kõigi nähes pääd või ükskõik mis teist kohta. Ja kuidas nad öösi norskasid! Ta pidi sageli rusikaga seina vastu pörutama, et endale unerahu muretseda. Kord kuulis ta neid riuis teiste asuniku-naistega ja tardus hämmastusest nende sõimusõnade rahvalikmahlaka tüseduse

Reiz viņš tās dzirdēja strīdamies ar citām jaunsaimnieku sievām un sastinga no viņu lamu vārdu tautiskā kupluma un sullīguma. Viņas dabūja virsroku. Pretnieču lietišķais leksikons izrādījās vājāks.

Un jaunsaimnieks Voltershauzens pacēla acis uz debesīm un domāja: vai viņas tur augšā varēja redzēt un dzirdēt viņu nelaiķe māte, dzimusi grāfiene, kāda ķeizariskā galma ministra meita? Vai viņa varēja dzirdēt, kā tās naktīs krāc un dienās plēšās ar ciema sievām, un vai viņa redzēja, kā tās šnaukā degunu un puskažociņos un stulmju zābakos šļūc pār pagalmu.

Bet viņu maiņa uz leju neaprobežojās tikai ar ārējiem paradumiem, bet padziļinājās arī garīgi. Viņa viņu domu pasaule jau aprobežojās ar kūti, klēti un virtuvi. Viņu viņu jūtu aploku pildīja dārza, sakņu un piena produktu svārstīgās cenas. Viņas runāja tikai par govju apteļošanu, sivēnu audzēšanu, vistu dēšanu. Klavieres, grāmatas, tualete, komforts bija izzuduši no agrāko barona jaunkundžu interešu aploka. Un to viņas nemaz nejuta kā upuri. Vēl vairāk — izlikās, it kā viņas jaunajam stāvoklim padotos labprāt. Viņas lauzā darbus, it kā agrāk neko citu nebūtu darījušas un ēda kā gnāvjači un bija veselas kā rutki.

Novērodams šīs spēcīgās, parupjās un pilnasinīgās meitas viņu darbā un interesēs, jaunsaimnieks Voltershauzens nevarēja atbrīvoties no sajūtas, ka viņas pat nebūtu pārāk nelaimīgas, ja viņu vecājam tēvam nāktos dzert tinti, ēst roņa taukus un sēdēt pliku miesu skudru pūlī. Viņa kārais optimisms bija tās tikai sākumā ierīnājis un uztraucis. Bet tad, kad aizgāja gads pēc gada un Mārtiņi un viņu dēli savu rotaļlietiņai līdzīgo valstiņu vēl nebija saplēsuši, meitas tēva mācību uzņēmā ar acīmredzamu vienaldzību, ja vēl ne vairāk. Tēvam, atkārtotot savus pareģojumus, bieži likās, it kā vecākās meitas nāsis kā ar smiltīm kutinātas, sāktu klusām drebēt, vidējās mei-

ūle. Nad jaid vōitjaiks. Vastaste asjaomane leksikon ei küündinud.

Ja asunik Voltershausen tōstis silmad taeva poole ja mōtles: Kas peaks neid seal ūleval kuulma ja nāgema nende krahvlikult sūndinud ōnnis ema, ūhe keiserliku ōueministri tūtār? Kas ta peaks kuulma, kuidas nad ōōsi norskavad ja pāeval külanaistega kaklevad, ja kas ta peaks nāgema, kuidas nad nina nuuskavad ning tulupites ja säärsaabastes ūle ōue laaberdavad?

Ent nende areng allapoole ei piirdunud kommetega, vaid sīvenes vaimuni. Kōik nende mōtteilm koondus juba lauta, aita ja kōōki. Kogu nende tundevalda tāitsid aia-, aasa- ja piimasaaduste vahetlevad hinnad. Nad kōnelesid aiva lehmade pēgimisest, pōrsaste kasvamisest, kanade munemisest. Klaver, raamat, tualett, komfort oli endiste parunipreilide huviringist kadunud. Ja see ei tundunudki neile ohverduseņa. Paistis palju enam et, nad eneste ūuele pōlvele meelēdi andusid Nad murdsid tōōd teha kui poleks nad kunagi muud teinud. Ja sōid nagu kraavikaevajad. Ja olid terved nagu purikad.

Tāhele pannes neid tugevaid, rohmakaid, verekaid tūdrukuid nende tōōs ja huvides, ei saanud asunik Voltershausen vahel lahti tūdest, et nad liig ōnnetumad ei oleksi, kui nende vana isa peaks jooma tinti ja sōōma hūlgerasva ja istuma palja ihuga raudsipelgate pessa. Tema muhelev optimism oli neid ainult alguses lohutanud ja ergutanud; siis aga, kui jārgnes aasta aastale, ilma et Mārdid ja nende pojad oma riigipilli oleksid lōhki ajanud, vōttis tūtardes isa ōpetuse vastu maad ūsna ilmne ūkskōiksus, kui mitte veel enam. Igatahes oli isa meelest tema uendatud ennustuste puhul, kui hakkaksid kōige vanema tūtre sōōrmed mingi kōōdi sunnil tasakesi vōbisema, kui sūt tiks keskmise tūtre silmis kahtlane lōbusāde ja kui nārīks kōige noorem vargsi mokka...

Nūūd elas aga Kukeveres ūks mees, kes satus loogilisi jāreldusi tegema asunik Voltershausen tūtārde kehalisest ja hingelisest metamorfoosist, eriti nende tōōtublidusest, turrast tervisest ja igirōōmsast meelest, ning ūhes sellega nende ūl-

tas acīs iedegtos ļauna dzirksts un it kā visjaunākā zagšus smietos degunā.

Kukuvērē dzīvoja kāds vīrs, taisīja loģiskus secinājumus no jaunsaimnieka Voltershauzena meitu miesīgās un gari-gās metamorfozas, sevišķi viņu strādīguma, brašās veiklības un jautrā prāta, un reizē no viņu vispārējā stāvokļa. Viņš bija tēvam un meitām pazīstams, jo viņiem kaimiņos turēja brašu vecsaimnieka māju un reizēm palīdzēja tiem ar padomu un darbu. Šis godīgais un viltīgais vīrs, kuŗš bija pāris gadus atraitnis, vienā labā dienā pazaudēja savu sirdi agrākās barona visvecākās meitas dēļ. Tas notika tingū vietējā miestīnā. Viņš bija uzmanīgi sekojis, ar kādu lietpratību izveicīgā meita lēti iepirka labu pienu govī un iemainīja pret savu veco slīmīgo zirgu daudz labāku, dabūdama pat piemaksu. Lemsas saimnieks bija uzvarēts! Viņš citādi nevarēja, viņš piegāja pie meitas un teica:

„Porauj vals, tāda maita derētu man par sīvu!“ „Esat tik laba, un tūlit uz vi-tas sakat, vai noksat pī Lemsas saimnieka, vai nā? Es narumāju pa jūkam, man ir īsta līta!“

Jukunda Voltershauzen stāvēja pie savas ones, pātagu un dūrainus aizbāzusi aiz jostas, padusē pasitusi lielu gaŗu baltmaizes kukuli, no kuŗa gala tā lā-giem lauza un bāza mutē. Pie ratiem piesietā jaunā govš pārsteigta skatījās preciniekam virsū, bet Jukunda Voltershauzen nē. Govš arī vēl iemāvās „mū“. Jukunda Voltershauzen mierīgi klusēja. Bet kamēr viņa klusēdama un domāda-ma zīzļāja savu baltmaizi, viņas nāsis sāka lēnām drebēt un, beidzot, viņa at-bildēja Lemsas saimniekam, kuŗa vārds bija Temis Varvas, taisni tā:

„Kādēļ ta nu nā, meiļais Varvas, es labu protu ītu uz Lemsām par saimnieci, vai ta nu nabaga jaunsaimnīka maitai līla izvēle, un sovi trīsdesmit godi ar jau uz muguras. Kad neit noksat pī mums piec voŗu smārīm, parumājat ar tāvu. Kū viņš sacīs, to darīsīm. Nagribētos vaca-jam atņemt tū pēdējo gidu, kas tam viel

disest seisukorrast. Ta oli isale ja tūtardele tuttav, pidades nende ūleaed-suses jōka pāristalunikuna maja ning aidates neid vahel hānaaberlikult nōu ja teoga. See aus ja kaval mees, kes paar aastat lesepōlve kannatanud, kaotas ūhel hāal pāeval oma sūdame endise paruni kōige vanemale tūtrelē. See sūndis laadal kohalikus alevis. Ta oli tāhelepanelikult jālginud, millise asjatundmisega ostis tragi tūdruk odavasti hāa piimalehma ja māherduse nutikusega ta vahetas oma vīgadega koormatud vana hobuse mārksa parema vastu, saies isegi pealist. Lemsi peremees oli vaimustatud! Ta ei vōinud teisiti, ta astus neiu juure ja ūties:

„Koradi pāralt, neesuke tūdruk kuluks molle naeseks āā! — Ōelge siinsamas kāntso pealt, kas toleksite Lemsile pere-naeseks vōi mitte? Ma ei mōga naiila pārast, mol on tuline tōsi taga!“

Jukunda Voltershausen seisis oma pikk-laua juures, piits ja labakindad vōo vahel ning kaenlas suur pikk saiapāts, mille otsast ta taoti murdis ja suhu pistis. Vankri taha seotud uus lehm vaatas kosilasele ūllatunult otsa, Jukunda Voltershausen mitte. Lehm hōigatas ka veel muuuh! Jukunda Voltershausen vaikis rahulikult. Aga kuna ta vaikides ja mō-tiskledes oma saia musis, hakkasid ta sōormed tasakesi vōbisema ja viimaks vastas Lemsi peremehele, kelle nimi oli Tōnu Varvas, tāpilt nōnda:

„Ei noh, miks mitte, kulla Varvas, ma tuleks eameelega Lemsile perenaeseks. Vōi siis vaesel asunikutūtrel pailu jāāb valida, ja oma kolmkūmmend oastat on koa juba kukil. Kui tulate omme meilt vankrimearet viima, siis reakige ōite isaga. Mis tema lausub, eks me nōnna tee. Ei tahaks vanakest ilma jātta sest viim-sest aust, mis tal veel alles: et on pere-konna pea. — Ompseni siis, armas Varvas!“

Lemsi peremees ei saanud oma peiurōōmu sōnuti vāljendada, sest mōrsja noorem ōde saabus kaupadega peest ja nad tegid kohe minekut. Aga kui neitsi Kunda jumalaga jāttes talle suurelt ja sāravalt nākku naeris, naeris Lemsi peremees talle veel suuremalt ja sāravamalt vastu . . .

ir: ka viņš ir famileijas golva. To tad leidz reitam, meļlais Varvas!“

Lemsas saimnieks nevarēja savu līgavaiņa prieku arī vārdos izteikt, jo jaunākā māsa atnāca no veikāla ar iepirkumiem, un viņas tūlīt devās ceļā.

Bet kad Kundas jaukundze ardievojoties viņam plati un starojoši uzsmaidīja, Lemsas saimnieks vēl plataki un starojošāki viņai atsmēja.

Vidējā meita Felicita tikko bija apgriezusi tēvam matu un apcirpusi bārdu, grūdu ap sēdekli vēl klāja krietna matu šķipsnu un bārda kušķu un divieļis vēl bija viņam apmests ap pleciem, kad ieradās Lemsas saimnieks.

Pēdējam likās dabīgi, ka Kundas jaunkundze vecajam par šo delikāto lietu vēl neko nebija bildusi, atstājot to pilnīgi precinieka nokārtošanai, un šis fakts atrada apstiprinājumu nama tēva vienaldzīgajā seifā un viņa pirmajos vārdos; viņš sāka ciemiņam lielīt savus jaunos vāgu smērus. Preciniekam bija jārikojas ļoti diplomātiski, lai sarumu iztālēm aizvadītu vēlāmā virzienā, un Lemsas saimnieks sāka ar politiku. Viņš arī bijis viens no tiem, kas bija domājis, ka vai nu pasaulē bez karājiem un ķēniņiem pastāvēs, ka vienmēr kādam jābūt, no kā tu baidies un kā priekšā reizēm arī drebi, un no kurienes citādi nems visas tās gudrās un prātīgās galvas, kas prot turēt tiesu un kārtību, un gan tur tie pilsētās drīz paliks badā, kad muižas tos vairs neapgādās ar gaļu, maizi un pienu. Bet, redz', tāpat pastāv! Plēsās gan tur riigi-kogū un viena ministrija klāj otru, bet viss cits ir tāpat, it kā tronī sēdētu ķeizars vai ķēniņš un baroni tambūtu par ministriem, nu par tādu neviens vairs nerumā, bet pārtiku vēl izved uz ārzemēm. Jau dzirdi pat tālos kaktos: „Savs ir savs, sava valoda, sava skola, sava tiesa! — Ej nu daries ar cilvēkiem!“

Lemsas saimnieks gaidīja, vai Kukevēras jaunsaimnieks ko iebildīs starpā, bet laikam viņš vēl nesaprata, uz kurieni ciemiņš stūnēja, un turēja muti. Un Lemsas saimnieks turpināja:

Saprotams, ka agrāko muižnieku ceļībām šai lietā jāsak putēt. Atlīdzību

Keskmīne tūtār Feliitsitas oli asunik Voltershausenil parajasti juukseid lōiganud ja habet piiranud, pōrandat istme ūmber kattis veel hāā kord kahle ja saiķe ning pūgatul sāillis kāterātt veel ōlgadel, kui Lems: pereemes ilmus.

Viimasele tundus loomulikuma, et neiu Kunda nende delikaatsest asjast vanale veel midagi ei ole viiksatanud, jāttes seda terveni kosilase ōiendada, ning see oletus leidis kinnitust majaisa ūkskōikses ilmes ja tema esimestes sōnades: ta hakkas kūlalisele kiitma oma vastselt saadud vankrimāāret. Sellest asjaolust jārgnes muidugi, et kosilane, kes ei unustanud, et ta ennast endisele parunile tuli vāiks pakkuma, oma ūlesandest pidi kinni haarama teatava diplomaatliku kaudekōnelemisega, et teist soovitud suunas muhendada.

Ja Lems: pereemes algas poliitikaga. Eks ole temagi nende killast olnud, kes mōelnud, et ega see ilma kuningata ja saksteta ikka lāhe, et peab ikķe kedagi olemā, keda sa kardad ja kelle ees sa vahel ka vārised, ja kust nad muidu vōtavad kōik need targad ja vilunud pead, kes mōistavad kohut ja hoiavad korda, ja kūll nad seal linnades varsti nālga jāāvad, kui enam pole mōisaid neid varustamas liha, leiva ja piimaga. Aga nāe — edasi pusivad! Kisklevad kūll seal riigi-kogus ja ūks ministrijum matab teist, aga muidu on kōik, nagu istuks keiser vōi kuningas aujārjel ja oleksid parunid tal miniistriteks, ja nāljust ei reagi enam keegi, vaid toitu veetakse veel muulastele vāljagi. Juba kuuled kaugeis kolkadeski hāāli: Oma on oma! Oma keel, oma kool, oma kohus! — Mine tee inimestega!

Lems: pereemes ootas, kas pajatab Kukevere asunik midagi vahele, aga vist ei taibanud see veel, kuhu kūlaline tūirib, ja pidas suu. Ning Lems: pereemes jātkas.

Teadagi, et endiste mōisnikkude lootused sel lool paraku peavad lahtuma. Tasu tahetakse neile ju maksa, aga jaokaupa aastakūmmnete jooksul — halliks vōivad minna ūhed, hauda variseda teised. Ja seisuseaust ikķe ilma. Ūhel pulgal Kūu-

viņiem jau gribot maksāt, bet tikai daļām — vairāku gadu desmitu laikā — daži var palikt sirmi, citi aizies bedrē un augstas kārtas ar' vairs nav. Vienā plauktā ar Priedīšiem un Bērziņiem. Bet kas vislaunākais: vakarējo baronu meitām draud briesmas palikt vecmeitās. Viņām līdzīgi gribētāji vairs nevar gimeni pabarot, pie jaunsaimniekiem nekļājās tās laist. Paliktu pāri tie pelēkie baroni. Tādi kā Lemsas Tenis. Tie vecāki, kas grib būt prātīgi, nedrīkstētu skatīties tiem garām. Tur, piemēram, ir Kukevēras Voltershauzens ar savām trim meitām. Kas būtu, ja viņš visvecāko dotu Lemsas baronam par sievu? Lemsas barons nerunā pa jokam, viņam steidzama vajadzība...

Jaunsaimnieks Voltershauzens sēdēja mēms, ne locekli nekustinādams. Galva un kakls viņam pieplūda asinīm. Plecu kauli bija savilkti uz augšu. Tad viņa acis sāka griezties viņi un visi desmit pirksti taustījās kā meklēdami sviēšanai kādu sevišķi smagu priekšmetu. Bet tā kā tāda neatradās, jaunsaimnieka Voltershauzena tuvākais impulss bija pielēkt kā'ās uzbrēkt pilnā kaklā un sagrābt pelēko baronu aiz apkakles. Bet te viņam iešāvās prātā, ka tā zaudēt līdzsvaru filozofam nepieklājās, ka šo stulbo vīru vajadzētu pārmācīt ar humoru, izsviest to pa durvīm ar smalkku, pārāku zobgaļību, bet ne ar fizisku spēku.

Un viņš ļoti gribēja to darīt, viņš vēl tikai meklēja attiecīgos vārdus. Bet tad pēkšņi gadījās kas stāpā.

Spēji, neatvairami.

Jaunsaimnieka Voltershauzena zods sāka trīcēt, mutes kaktiņi noraustījās, acis sāka mirkšķināties. Viņš mēģināja smaidīt, bet bija jau par vēlu — jau plūda asaras. Un šņukstēdams, no karstas sirds šņukstēdams viņš pārkrita pār galda malu.

Jaunsaimnieks Voltershauzens pirmo reizi bija zaudējis humoru.

Smejošais filozofs bija pārvērties raudulī.

siku ja Kaasikuga. Mis aga kõigest kõige haledam: eilaste parunite tütred kipuvad jääma vanapiigadeks. Omataolised tahtjad ei jõua enam perekonda toita, asuniku-virilastele ei kõlba neid panna. Jääksid järele need hallid parunid. Sihused nagu Lemsi Tõnu. Kes vanem tahab olla mõistlik, ei tohiks neist mööda vaadata. Seal on näiteks Kukevere Woltsnoos oma kolme tütreaga. Mis oleks, kui ta kõige vanema annaks Lemsi parunile prouaks? Ega Lemsi parun nailla pärast möga, tal on tuline tõsi taga...

Asunik Woltershausen istus tummalt, oime liigutamata. Pea ja kael verdusid tõmmuks. Õlanukid seisid teravalt püsti. Ent siis hakkasid ta silmad sõõri käima ja kõik kümme sõrme niperdama, nagu otsides viskamiseks mõnd õige rasket asja. Et aga säärast ei leidnud, oli asunik Woltershauseni lähem impuls, püsti karata, täiest kõrist mõirata ja halli parunit kraedpidi haarata.

Kuid seal tuksatas talle meele, et seline tasakaalutus filosoofile ei kõlba, et seda ülbet meest seal tuleks kohelda huumoriga, et teda peaks uksest välja viskama peene, vaheda, ülekaiva pilkega, mitte füüsilise jõuga.

Ja tal oli kibe nõu seda teha, ta otsis ainult veel parajaid sõnu. Aga äkki — tuli midagi vahele.

Vägisi, vastuseismatult.

Asunik Woltershauseni lõug hakkas värisema, suunurgad lõid tuksuma, silmad pilutlema. Ta katsus naeratada, ent juba oli hilja, vesi volaski. Ja nuuksudes, kuumast hingest nuuksudes vajus mees lauaveerele kummuli.

Asunik Woltershausen oli esimest korda kaotanud huumori.

Naervast filosoofist oli saanud nutja.

Vähemasti tänaseks.

Hall parun aga — see vaatles vagusi tema kramplevaid õlanukke, vangitas aeglaselt pead ning mõmises siis kätt ukselingile sirutades:

„Kahju tublist tüdrukust! Oleks testest soand esimese numbri naene!“

Eduard Vilde.

Mazākais uz šodienu.

Bet pelēkais barons klusi noraudzījās viņa krampvainos plecos, pašūpoja lēnām galvu un nomurmināja, izstiepdams

roku pēc durvju kloķa: „Žēl krītnās maitas!“ Nū tās būtu iznokusi pirmā numura sīva!“

Eduards Vilde.

Tulkojusi Elīna Zālite.

Anna Haava

Anna Haava.

Tu mana svētā dzimtenes smilts Sa minu pūha kodumaa pind

Milū tevi, es klaidonis vilts,
Tevi, tu svētā dzimtenes smilts,
Sviedriem un asinīm dzirdīta tu,
Dārgiem upuriem izpirkta nu.
Svētu jūs, darbos gurušās rokas,
Galvas, kas cietušas rūpes un mokas,
Sargājot dzimteni, kuŗa vēl zels,
Miera darbs jums tur cietokšņus cels.
Svētu jūs, svētu un tūkstoškārt tevi,
Tu, mana svētā dzimtenes smilts!

Tulkojusi Lonija Jēruma.

Sind armastan mina koduta lind,
Sind, minu pūha kodumaa pind,
Sa higi ja verega joodetu',
Sa ohvritega ostetu'.
Teid õnnistan tōoga koormatud kãed,
Teid, mures ja hooles vaevatud pãad,
Kes ustavad sõjas isamaa eest,
Kus tōusvad teil kantsid rahu tōost.
Teid õnnistan, õnnistan tuhat kord sind,
Sa minu pūha kodumaa pind!

Liellais akmens.

Suur kivi.

Kã gleznã katra daļa dzīvo saskaņã ar kopumu, to papildinãdama un derãdama tã pilnĩgai izteiksmei, tãpat dabã, ikvienu lietiņa ir nozĩmĩga un savã apkãrtnã ieau-gusi. Šo lietu atņemot, dabas aina kļũst nabagãka un var pat zaudãt raksturu un saturu.

Tã tas bija ar mũsu ganĩbas lielo akmeni, kuŗš atradãs noras malã pie kupla pagļa. Šis akmens bija govs augstumã un ratu platumã ar lĩdzenu virsu, it kã to milzis bũtu pieplikškinãjis sãdeklĩm, kur atpũtinãt piekusušos lielus. Kas zin, varbũt zem šĩ akmeņa atrodas ala, pa kuŗu Kurbads nolaidies apakšzemẽ; varbũt zem viņa apslẽpta zviedru nauda, varbũt te paslẽpts senču ziedoklis? Tagad jau cik gadus uz akmeņa tikai gani ãd brokastis.

Jancis izvelk no kulĩtes cibiņu, maizi un nazi, saliek uz milža krẽsla, uzsãstas pats un brokasto. Govis zin, ka pie lielã akmeņa nonãk brokastlaikã, kad pusganĩbas nostaigãts un var apstãties, pagremot.

Nagu maalis iga osa on kooskõlas kogu pildiga, teda tãiendades ja kõlblĩk on tema tãielikuks vãljenduseks, samuti ka looduses iga asi on oma tãhtsusega ja sissekasvanud oma õmbrusesse. Seda asja ãravõttes muutub looduspilt vaese-maks ja võib isega kaotada oma iseloomu ja sisu.

Nõnda see oli meie karjamaa suure kiviga, mis asus nurme ããres suure kadajapõõsa juures. See kivi oli lehma kõrgune ja vankri laiune, pããlt sile nagu oleks teda hiiglane maasse virutanud istekohaks, kus puhata vãsinud jalgu. Kes teab, ehk selle kivi all on koobas, mille kaudu lãks Kurbad maa alla; võibolla tema alla on peidetud rootsi raha, võibolla tema all on esivanemate ohvrĩpaik? Nũtid juba palju aastaid ainult karjased sõõvad kivil hommikeinet.

Jants võtab kotist võikarbi, leiva ja noa, asetab hiiglase toolile, istub sinna ise ja sõõb. Lehmad teavad, et suure kivi juure tullakse hommikusõõgi ajal, mil

Uzgulušās salocītām priekšējām, pakā-
kājas pievilkušas pie vēdera, viņas neras
vidū snauz un gremo.

Gans paēdis noliek cibiņu un nazi kuli-
tē, pasviež druskas blakus sēdošam Kran-
cim un atstiepjās atmuguriski uz akmeņa,
papelē pastalu gaisā, sakrusto kājas, saliek
plaukstas zem pakauša un skatās debesīs.
Kuplais paeglis kā sargeņģelis viņam pie
galvas. Jancim gan liekas, ka viņš guļ
kuģī un paeglis ir buņa. Buņa viņu nes
un liekas, ka neskrien mākoņi, bet viņa
kuģis, mākoņi stāv uz vietas. Saule līn
uz dienvidiem, kuģis arī skrien uz dienvi-
diem. Tas paskries saulei garām. Dien-
vidos esot mūžīga vasara: miršu un gu-
mijkoku meži, apelsīnu dārzi, lauvas un
ziloni, bet esot arī milzu čūskas, tik res-
nas kā laba egle, aprīt aunu tādai tīri
nieks. No čūskām Jancim traki bail.
Kuģis skrien, kuģis nes turp; tur būs jau-
ki un bailīgi. Jāņem līdz revolverš. Jan-
cim zem paegļa tāds paslēpts: veca atslē-
ga ar caurumu un pie riņķa ievilētu aci,
kur uzbērt pulveri un pielaiž uguni. Kad
caurumā ieber pulveri, uzbāž virzū papī-
ra prapi un acij pielaiž uguni, tad šauj
tikpat kā revolverš. Krancis asti ievilcis
mūk.

Jancis jau redz, kā viņš iet pa gumijko-
ku mežu pastaigāties. Zem kājām zālīte,
tik gaiša un spirtgi zaļa, ka gribas atsē-
sties, bet nedrīkst sēdēt: no muguras var
pielīst čūska. Jāiet tik uz priekšu. Jo tā-
lāk iet, jo biezāks paliek mežs. Te starp
gumijkokiem nokaras kāda cita koka za-
ri, kurī pilni lielajiem Ziemas svētku riek-
stiem. Plūc tik un lobi vajā. Bet cik tu
lobīsi, kad rokā pastāvīgi jātur atslēga un
sērkokociņi: jābūt gatavam — katru mirkli
no meža biezokņa var izlekt lauva un ap-
rīt tevi pašu kā riekstu. Uzrāpsies ko-
kā? Pienāks zilonis un ar snuķi nocels.
Jancis iet pa mežu, atslēgu un sērkokociņus
turēdams šaušanas gatavībā. Iet, iet vēl
dziļāk mežā, kur jau redzami klingeru ko-
ki. Dzeltēni, apcepuši klingeri karājas
zaros. Esot taču maizes koki, kamdēļ lai
nebūtu klingeru koki? Te uz reiz Jancis
dzird, nobriķš zari, atskan rēciens. Ska-
tās lauva! Krēpes sacēlis, zobus atvēris.
Mute kā maizes krāsne. Jancis notrīc kā

pool karjamaad läbi kaidud ja vöib seis-
ma jääda, mäletseda. Magades kokku-
pöoratud eesjalul, tagumised jalad kõhu
alla tõmmatud, nad suiguvad ja mäletse-
vad karjamaa keskkohal.

Karjane paneb pärast söömist võikarbi
ja noa kotti, viskab leivaraasukesi kõr-
valistuvade Krantsile ja laskub pikali kii-
vile, tõstab pastla õhku, paneb peod pää
alla ja vahib taevasse. Suur kadajapöö-
sas on kui kaitseingel ta pää kohal. Jant-
sile näib, et ta magab laeval ja kadajas on
puri. Puri kannab teda ja näib, et ei
jookse pilved, vaid tema laev, pilved
seisavad kohal. Pääke vajub lõunapolee.
Ta jookseb pääkesest mööda. Lõunamail
olla igavene suvi: mirtide ja kummipuude
metsad, apelsiniaiad, lövid ja elevandid;
kuid olevat ka suured maod, nii jämedad
kui suur kuusk, oinast ära neelata on
säärasele väike asi. Madudest on Jantsil
koledasti hirm. Laev jookseb, laev viib
sinna; säääl on tore ja kardetav. Peab
revolvri kaasa võtma. Jantsil on see
kadajapöösa alla peidetud: vana auguga
võti, rõnga juurde viilitud silmaga, kuhu
puistata pulbrit ja tuld süüdata. Kui
auku puistad pulbrit, paned pääle pabe-
rist korgi ja silmale lased juurde tuld,
siis teeb pauku just kui revolver. Krants
põgeneb saba jalge vahel.

Jants juba näeb, et ta läheb mööda
kummipuude metsa kõndima. Jalge all
rohi, nii värske ja heleroheline, et ta-
haks maha istuda, kuid ei tohi istuda:
seljatagant võib madu tulla. Mine muud-
kui edasi. Mida kaugemale lähed, seda
tihedamaks muutub mets. Siin kummi-
puude vahel ripuvad ühe teise puu oksad,
mis täis suuri Jõulupähklaid. Muudkui
nopi ja ava. Kuid kui palju sa ikka
suudad avada, kui pead alati võtme ja
tikud käes hoidma; pead olema valmis —
iga silmapilk võib paksust metsast lövi
väljahüpata ja sind ennast ära süüa kui
pähkla. Ronid puuotsa? Tuleb elevant
ja tõstab londiga maha. Jants käib met-
sas võtit ja tikke laskevalmis käes hoi-
des. Läheb, läheb veel sügavamale met-
sa, kus on näha juba kringlipuid. Kolla-
sed küpsed kringlid ripuvad okstel. Ole-
vat ometi leiva puidki, miks ei võiks olla
kringlipuid? Korruga kuuleb Jants —

apses lapa un sastingst kā miets, nevar ne revolvera pacelt, ne sērkokciņa uzvilkt. Tad saņem visu dūšu, uzrauj sērkokciņu, pacel atslēgu, nomērķē un pielaiz acij uguni. Bliukt! Uguns nošķīst gar acīm, dūmi kamolā aizplivuro skatu. Jancis paspeļ divus soļus un skatās: lauva beigts. Kājas izstiepis, kaklu atliecis guļ nāves miegā. Jāiet klāt, jānogriež viena auss, jāpārved mājā parādīt Ilzītei. Bet tikko Jancis pakustas, no gumijkoka zariem nokarās milzīga virve, tik resna, kā trīs sera homi. Ko? Vēl resnāka! Sākumā Jancītis nesaprot, kas. Tad ierauga atplēstas žaunas, kā desmit kalēja lūskas.

„Čūska!“ Jancītis tikko izdveš un apjūk. Tad iedomājas revolveri. Tver pēc atslēgas un sērkokciņiem, bet atslēga nav pielādēta. Kamēr pielādēsi, būsi jau čūskas vēderā, kā auns.

Jancītis laidās bēgt. Skrēja kā vieulis, neatskatīdamies. Likās, ka nezvērs dzenas pakal. Tikai izskrējis no meža klajumā, pagrieza galvu atpakaļ un redzēdams, ka čūskas nav, apstājās. Tikai tagad viņam caur kauliem izskrēja karstas tirpas. Cik trūka, ka būtu beigts. Te nu bija dienvidi. Brauc nu uz dienvidiem.

Jancītis paskatījās paegļa burā un domāja, vai labāk negriezt kuģi atpakaļ uz ziemeļiem.

Tad paskatījās, ka pie kuģa sāniem berzē pieri lielais, melnais auns. Jancītis piecēlās sēdus un nopūtās:

„Labi, ka tas tikai lielais akmens, un nav kuģis.“

Viņš uzcēlās stāvus un skatījās apkārt. Govis vēl guļ. Pa labi, kā jūra, izplēties auzu lauks, kurā arvien grib iemanities mazais bullēns. Aiz auzām redzāmi pieci baznīcas torni: viens liels un resns kā kubuls ar zaļu, apaļu vāku virsū, otrs arī liels un apaļš ar zaļu vāku, bet slaidāks kā cienīgs vīrs mētelī līdz papēžiem; pie diviem lieliem trīs mazi torniši ar zaļām cepurītēm, kā rūķīši — torņu bērni sastājušies ap lielajiem, zaļām cepurītēm. Un tas viss kopā ir krievu baznīca starp reitiem bērziem. Vai kuģis nav piestājis pie

krabisevad oksad, kuuldub mõirgamine, vaatab: lövi! Lakk pūsti, hambad irevil. Suu kui leivaahi. Jants väriseb nagu haavaleht ja jääb kangeks kui tulp, ei suuda revolvrilt tõsta ega tikku tõmata. Siis võtab kõik oma jõu kokku, tõmbab tiku üles, tõstab võtme ülespoole, sihhib ja laseb silmale tuld juurde. Pliuht! Tuli välgub silmade ees, suits katab kerana vaate. Jants sammub kaks sammu edasi ja vaatab: lövi surnud. Jalad väljasirutatud, kael pikaks veninud, magab surmaund. Tahab juurde minna, lõigata üht kõrva maha, et koju viia ja Ilsele näidata. Aga niipea kui Jants liigutab ennast, hakkab kummipuu okstelt alla venima pikk nõör, nii jäme kui kolm heinakoorma selkat. Mis? Veel jämedam! Algul Jantsike ei saa aru, mis see on. Siis näeb lahtiseid lõugu nagu kümme sepa lõotsa.

„Madu!“ suudab Jantsike vaevu välja suruda ja ehmub. Siis tuleb meelde revolver. Haarab võtme ja tikud, kuid võti ei ole laetud. Seni kui laadid, oled juha mao kõhus nagu oinas.

Jantsike pistab põgenema. Jookseb kui tuul, tagasi vaatamata. Näib nagu paharett ajaks teda taga. Ainult jookstes metsast välja legendikule pööris pää tagasi ja jäi seisma alles siis, kui nägi et madu ei ole temale järele jooksnud. Praegu jooksid läbi keha kuumad värinad. Polnud palju puudu, et oleks surnud. Säh sulle lõunamaa. Sõida veel lõunamaale.

Jantsike vaatas kadaja purjesse ja mõtles, et kas parem ei oleks pöörata laev tagasi põhjapoole. Siis vaatas, et laeva külje vastu hõõrub otsa suur must oinas. Jantsike tõusis istuli ja ohkas:

„Hää, et see on ainult suur kivi ja mitte laev.“

Ta tõusis pūsti ja vaatas ümberringi. Lehmad magavad veel. Paremalt poolt nagu meri on lai kaerapõld, kuhu alati püüab sisse pääseda väike pull. Kaerte taga on näha viis kiriku torni: üks suur ja jäme kui tünn, roheline, ümarguse kaanega, teine ka suur ümarguse roheline kaanega, kuid sihvakam, nagu auväärt mees; kellel palit kontsadeni; kahe suure torni juures on kolm väikest rohe-

Indijas krasta un vai torni nav Bombejas torni, kur plosās mēris? Nav vis. Labi, ka nav. Ar mēri nav joki.

Jancītis drīzāk pagriežas uz otru debess pusi. Tur dikis, neliels purviņš ar melnājiem alkšņiem un tālumā trīs egles, kas skatās pāri alkšņiem. Vai tik tas nav gumijkoku mežs, aiz viņa trīs palmas? Nē. Tas ir Avotiņa purviņš, kuŗa grīslī govīs labi neēd.

Jancītis griežas vēl tālāk uz trešo pusi. Tur pāri krūmiem redzamas vēja dzirnavas. Rokas izplētušas stāv visu vasaru, neesot darba. Tās mūsu pašu dzirnavas. Visjaukākas tās ir rudenī, kad griežas un rūc. Jancītis tur ir bijis iekšā. Tur ir brīnišķīgi: riteņi, kubli, caurules, vārpstes, sieti un resnais velbomis. Kublos paslēpušies, rūc akmeņi, kā lieli plāceņi. Rūc gaŗu, vienmuļu rūcienu.

Jancītis skatās uz ceturto pusi. Tur lielceļš, kas nākot no pašas Rīgas un aizējot uz Pliskavu. Varbūt pa to var aiziet arī uz dienvidiem, uz gumijkoku mežu, uz Indiju? Lai iet, kam tik. Aiz lielceļa kalns, gar kalnu stiepjas ganuceļš ar sētiņām abās pusēs. Pa to Jancītis savu pulku rītos aizden uz ganību, bet pusdienās un vakaros nepacietīgi gaida, ka no tās puses atskanēs ūjināšana, ka lopi jāden mājās.

No lielā akmeņa visu var redzēt. Jancim liekas, ka viņš te var apskatīt visu pasauli.

Tad arī govīs ir izgremojušās un lēni ceļas un kaklus stiepj uz zemi, meklēdamas ar purnu zāli. Viņas kustas lēni, kā kuģi bez vēja. Jancītis nolēc no akmeņa un dzen govīs no noras uz purva malu. Atskatījies, redz lielo akmeni, kā mīļu draugu, kuŗš vēl pavicinās ar paegli. Akmens dara jauku arī noru. Starp maziem paeglišiem tas tur stāv, kā māja dārzā, kā baznīca bērzos, kā stiprs vīrs, kuŗam laiks nekā nevar padarīt. Viņš te stāv varbūt no pasaules radīšanas, vai pašas mūžības. Viss paiet gaŗām un aiziet, viņš paliek. Ja nebūtu akmeņa, Jancītis te nebrokastotu, govīs te negremotu.

Bet reiz pienāca bēdu diena. Jancītis nevarēja tikt ne gudrs, ko saimnieks do-

liste kūbarakestega nagu haldjad — seisavad tornide lapsed suurte ūmber, roheliste mütsikestega. Ja kõik see kokku on vene kirik harvade kaskede vahel. Kas laev ei ole India randa seisma jäänud ja kas tornid ei ole Bombei tornid, kus mässab katk? Hää, et ei ole. Katk ei ole nalja asi.

Jantsike pöördub ruttu taeva teise ääre poole. Sääļ on tiik, väike soo mustade leppadega ja kaugemal kolm kuuske, kes vaatavad üle leppade. Võibolla see ongi kummipuude mets, ja tema taga kolm palmipuud? Ei, see on allika soo, mille raudheina lehmad ei taha süüa.

Jantsike pöörab end veel enam, kolmandale poole. Sääļ üle põõsaste on näha tuuleveski. Käed laiāli sirutatud ta seisab kogu suve, ei olevat tööd. See on meie oma veski. Kõige kenam ta on sügisel, kui ta mürisedes käib. Jants on käinud sääļ sees. Sääļ on imeilus: rattad, torud, sõelad ja jāme vöļļ. Tünnidesse peidetud, mürisevad kivid sarnased suurtele leivapätsidele. Mürisevad pikka ühetoonilist mürinat.

Jantsike vaatab neljandale poole. Sääļ on maante, mis algavat koguni Riias ja minevat Pihkvasse. Võibolla teda jõoda võib pääseda ka lõunasse, kummipuude metsa, Indiasse? Mingu, kes tahab. Maantee taga on mägi, mäe küljel asub karjatee, aed mõlemal poolel. Selle kaudu ajab Jants oma karja hommikul karjamaale, aga lõunaajal jo õhtuti ootab kannatamatult sääļtpoolt hõikamist, et lehmi koju ajada.

Suurelt kivilt on kõik näha. Jantsil näib, et siit ta võib näha kogu maailma.

Siis ka lehmad on mäletsenud, tasa tõusevad üles ja sirutavad kaelu maa poole, otsides ninaga rohtu. Nad liiguvad tasa. Nagu laevad tuuleta. Jantsike hüppab kivilt ja ajab lehmi karjamaa keskelt soo äärde. Tagasivaadates näeb suurt kivi kui armast sõpra, kes veel teretab kadaja ladvaga. Kivi teeb ilusaks karjamaagi. Ta seisab sääļ väikeste kadajate keskel, kui maja aias, kui kirik kaskede keskel, kui kindel mees, kellele keegi ei saa liiga teha. Võibolla seisab ta siin maalima loomisest, või koguni igavesest ajast. Kõik läheb mööda ja

mā. Vai tik nav samežģīgies prātā? Viņš nolēmis lielo akmeni saplēst un iemūrēt kūts pamatos. To dzirdot, Jancītim uz- nāca tāds želums un nīknums uz saimnie- ku, ka gribējās no šejienes aizbēgt.

„Lai viņi dara ko grib, ka tik mana acs to neredz.“

Līdz šim viņš saimnieku turēja par prā- tīgu, viņš tiešām visā mājā zināja vairāk kā neviens. Bet tagad Jancīša acīs saim- nieks kļuva nulle. Gudrs cilvēks nedomā- tu saplēst lielo akmeni, kas ir tikpat kā cilvēks. Šim akmenim ir dvēsele, kas ru- nā no katras krunkas viņa pierē.

Jancīšam sāpēja sirds, bet ko viņš varē- ja darīt. Kā akmeni glābt? Saimnieks kneveļa puikā nemaz neklausījās, kad viņš ieminējās, vai ta neesot diezgan citu nie- cīgāku akmeņu ko plēst. Tādu pilnas vi- sas tīrummalas un krūmi. Nelīdzēja pa- domi, ne žēlabas.

Kādu dienu ganībā ieradās akmeņu plē- sājs. Jancītis viņu uzlūkoja kā bendi. Drausmīgs cilvēks!

„Nu, Jancīt, vai govīs auzās neiet?“ viņš Jancīti bildināja, nolikdams uz lielā akmeņa kaltu un āmuru un aizkūpinā- dams pīpi.

Kad runā — nekas, cilvēks kā cilvēks. Akmeņplēsājs lielajam akmenim apkārt vispirms izraka dziļu grāvi, līdz pašai ak- mens saknei, līdz pamatam. To gribējās redzēt pat Jancītim. Kas ta īsti zem ak- meņa ir? Grāvis bija dziļš, Jancīša augu- mā. Kas būtu domājis, ka zemē akmens ir tikpat liels kā virszemē! Tagad tik varēja redzēt šo milzeni, šo vareno vīru.

„Tam nu gan plēsājs nekā nepadarīs,“ Jancītis nopriecājās.

Tad plēsājs kala akmeni caurumus. Ar smagu āmuru. Garu tērauda kaltu pama- zām sita akmens sānos no vienas un otras puses, arī virsū izurba divus caurumus, tā kaldams, caurumā lēja no pudeles ūde- ni. Strādāja četras dienas. Tas Jancī- tim likās sāpīgi, it kā kaltus dzītu viņa paša mierā. Pavisam izkala septiņus cau-

āra, tema jāab. Kui ei oleks kivi, Jant- sike ei sööks siin hommikusööki, lehmad ei mäletseks siin.

Kord aga saabus kurb päev. Jantsike ei saanud arugi, mis peremees õieti mõt- leb. Vast temal on pää segi länud? Ta on otsustanud suurt kivi puruks lõhkuda ja müürida lauda aluseisse. Seda kuul- des haaras Jantsi nii suur kahjutunne ja pahameel peremehe vastu, et tahtis siit põgeneda.

„Tehku nad, mis tahavad, kui ainult minu silm seda ei näe.“

Senini ta pidas peremeest targaks inimeseks, ta tõesti teadis kogu talus rohkem kui keegi teine. Nüüd aga pe- remees oli Jantsi silmis null. Tark inimene ei mõtleks lõhkuda suurt kivi, mis on paegu kui inimene. Sel kivil on hing, mis räägib igast kortsust tema otsaesisel.

Jantsikesel valutas süda, kuid mis võis ta teha. Kuidas päästa kivi? Peremees poisikese juttu ei kuulnudki, kui ta katsus ütelda, et kas siis ei olevat teisi väiksemaid kive, mida lõhkuda. Sääraseid on täis kõik põlluääred ja põõsad. Ei aidanud ei nõuanded, ega kaebamine.

Ühel päeval tuli karjamaale kivilõh- kuja. Jantsike vaatles teda kui timukat. Hirmus inimene.

„Noh, Jants, kas lehmad kaera ei lähe?“ hakkas ta Jantsikesega kõnelema, pannes suurele kivile puuri ja haamri ning süüdates piibu põlema.

Kui räägib, ei ole viga, inimene nagu inimene kunagi. Kivilõhkuja kaevas suure kivi ümber kõige enne sügava kraavi, mis küünis kivi juureni, aluseni. Seda tahtis näha isegi Jantsike. Mis selle kivi all õieti on? Kraav oli sügav, Jant- si kõrgune, Kes seda oleks mõelnud, et maa sees kivi on sama suur kui maa pääl. Nüüd alles võis näha seda hiiglast, seda võimast meest.

„Sellele küll lõhkuja midagi ei tee,“ rõõmustas Jantsike.

Siis raius lõhkuja kivisse auke. Raske haamriga. Pika terase puuriga ajas aegamööda kivi külgedesse ühelt ja teiselt poolt, ka pääle poole puuris kaks au- ku, nii raiudes ta kallast aukudesse pu- delist vett. Töötas neli päeva. See oli

rumus. Nu jau Jancītim likās šaubīgi, vai tik akmens izturēs, ja viņu pielādēs ar pulveri un pielaidīs uguni. Sprāgs kā revolverš, kā atslēga. Viņam šajā negēlībā negribējās skatīties. Visas četras dienas akmens norā viņš govis neguldīja un nebrokastoja. Par apmešanos izvēlējās noriņu aiz purviņa, kur stāv trīs egles. Arī zem eglēm var apmesties. Tās šai norai tas pats, kas viņai norai akmens. Egles tāpat pieder savai norai, arī tām sava dvēsele, kuŗu viņas atklāj šalkšanā.

Piektā dienā pēc akmeņplēsēja ierašanās Jancītis atkal dzina lopus gaŗām lielajam akmenim. Jau pa gabalu redzēja, ka plēsājs tur likājās. Piegāja paskatīties, ko šis dara.

Kalšana visas šīs dienas knakšķēja pa visu ganību no rīta līdz vakaram; šodien neskan, apklususi. Piegājis, Jancītis redzēja, ka caurumos plēsājs ber pulveri, tad ieliek dzelzs iesmu un ap to piemūrē pelēku smēri. Kad aizmūrēts, iesmu izvelk un palikušā caurumiņā iebāž ar pulveri piepildītu salmu.

„Ko tu dari?“ Jancītis vaicā.

„Lieku degļus,“ plēsājs atbild.

„Es šaubos, ka tev kas iznāks,“ Jancītis saka: „Tavi prapji uzskries gaisā, bet akmens paliks. Tā tev vajadzētu.“

„Redzēsīm, dēls.“

Jancītis te nepalika, bet dzina lopus uz egļu noru guldīt, jo bija brokastlaīks. Tur viņš govis sadzina kopā, trīs reiz apskriedams ap visu pulku, lai apgulstas. Akmens norā tas nebija jādara, tur govis pašas zināja, ka jāguļ. Tad Jancītis apsēdās zem egles, attaisīja cibiņu, nogrieza maizes rīku, apsmērēja ar biezpienu un sviestu un nokoda kumosu. Te notika kaut kas briesmīgs. Zeme nolīgojās, egles nošalcās un aiz purviņa uz noras gaisā uzskrēja vesels spiets zemes un akmeņa gabalu, vesels koks lidoja pa gaisu un nokrita purvā. To visu gaisā pavadīja balts dūmu kamols un ellīgs troksnis, it kā zeme pārplīstu.

Jantsile valus, nāis nagu aetaks puur tema enda kehasse. Kaiuti seitse auku. Niiud juba Jants hakkas kahtlema, kas kivi jouab vastupidada, kui teda pannakse püssirohtu täis ja lastakse tuli juurde. Lõhkeeb nagu revolver, nagu vōti. Tema ei tahtnud seda kuritōod pāält vaadata. Kōik neli pāeva ta ei kāinud lehmadega kivi ūmbruses ja sāāl ei sōonud ka hommikusōōki. Selleks ta valis karjamaa nurga soo taga, kus seisavad kolm kuuske. Ka kuuskede alla vōib istuma jääda. Nad on sellele karjamaa osale sama, mis suurel karjamaal kivi. Kuused samuti kuuluvad oma karjamaale, ka nendel on oma hing, mida nad väljendavad kahisedes.

Viiendal pāeval pārast kivilõhkuja saabumist Jants ajas jälle lehmad suurest kivist mōōda. Ta nāgi juba kaugelt, et lõhkuja oli sāāl. Lāks vaatama, mis ta sāāl teeb.

Puurimine kōlas kogu karjamaal kōik need pāevad hommikust õhtuni; tāna ei kōla, on jāānud vai. Juurelāinud, nāgi Jants, et lõhkuja puistab aukudesse pulbrit. Siis paneb rauast pulga ja selle ūmber mūūrib halli māāre. Kui pulk on kinnimūūritud, tōmbab ta vālja ja jārelejāānud auku pistetakse pulbriga tāidetud ōlekōrs.

„Mis sa teed?“ kūsib Jants.

„Panen sūūtenōōri,“ vastab lõhkuja.

„Ma kahtlen, kas sul midagi vālja tuleb,“ ūtleb Jantsike, „sinu tropid jooksevad õhku, kuid kivi jāāb. See kuluks sulle āra.“

„Nāeme, poeg.“

Jants siia ei jāānud, vaid ajas elajad kuuskede karjamaale magama; oli juba hommikusōōgi aeg. Ta ajas sinna lehmad kokku, jookstes kolm korda karja ūmber, et nad jāāksid magama. Kivi karjamaal seda ei olnud tarvis teha, sāāl lehmad ise teadsid, et peavad magama. Siis istus Jants kuuse alla, tegi koti lah-ti, lōikas leivatūiki, māāris kohupiima ja vōid pāāle ja hammustas suutāie. Siis sūndis midagi koledat, Maa liikus, kuused kohisesid ja sootagusel karjamaal lendas taevasse terve pilv maad ja kivitūkke, ūks puu lendas õhus ja kukkus sohu. Seda kōike saatis suitsu kera ja

Aitas satrūkās un saskrēja čupā ap melno aunu, bullēns iebaurojās, Krancis iesmilkstējās. Jancītim kumoss apstājās aiz vaiga. Tad viss palika klusu.

„Viņš tak būs saplēsis lielo akmeni,“ Jancītis pukojās, skatīdamies uz akmens pusi, bet aiz krūmiem redzēt nekā nevarēja. Tad viņš skrēja pāri purviņam raudzīties, kas noticis.

Viņš netika uz noras, kad jau redzēja briesmu darba sekas. Paeglis, kas stāvēja pie akmeņa, ar visām saknēm bija atsviests purvā. Tālāk uz noras pa kājām mētājās asas akmeņu šķembas. Kad acis meklēja pašu akmeni, tā nebija. Zemē izrauta milzīga bedre, kā liela vāts. Ap to izmētāti asi akmens kluči gulēja kur kuŗš. Milzenis bija sadrumstalots, gabalos saplosīts. Akmeņa vietā posts. Jancītim viņa bija bezgala žēl, acis asaras.

Akmens plēsājs stāvēja pie sava darba gruvekļiem un skatījās.

„Redzi, puisīt, kā jāplēš akmeni. Labi izdevās, ar vienu kalumu,“ plēsājs priecājās, — tad aizgāja uz mājas pusi ar visām darba lietām.

„Labi izdevās,“ Jancītis dusmojās: „Bēdīgs skats.“

Viņš vēl paskatījās, kas bijis zem akmeņa. Kurbada alas tur ne vēsts, arī zviedru zelta nav, bet senču ziedoklis izpostīts. Bēdīgs, gans gāja pie govīm.

Pēc nedēļas akmeni bija aizvesti. Lielā akmeņa vietā redzama pa pusei nolīdzināta bedre. Tukšums, it kā būtu nodegusi māja. Nora zaudējusi dvēseli, tukša, kā izlaupīta. Jancītim te vairs nebija nekādas pievilcības, skaties kā tuksnesī. Žēl lielā akmeņa, nav kur piemesties, kur brokastot, nav kuģa, kuŗā braukt uz dienvidiem. Visa ganība kļuvusi nabadzīga.

Akmens norā viņš nekad vairs govīs neguldīja un nebrokastoja, jo te jutās kā zem klajām debesīm, kā postažā.

Ar akmeņa saspridzināšanu nora zaudēja izskatu. Dabas skats sabojāts. Tas

põrgu lārm, nagu läheks maa lõhki.

Lambad ehmusid ja jooksid musta oina ümber, pullike mõirgas, Krants põgenes, Jantsikesel jäi leiva suutäis põse taħa kinni. Siis jäi kõik vait.

„Ta on siiski lõhkunud suure kivi puruks,“ pahandas Jants, vaadates kivi poole, kuid põõsaste tagant ei olnud midagi näha. Siis ta jooksis üle soo vaatama, mis on sündinud.

Ta ei saanudki karjamaani, kui juba nägi kuritõõ tulemusi. Kadajapõõsas, mis seisis kivi juures, oli kõige juurtega sohu visatud. Karjamaal jalge all vedelesid teravad kivitükid. Kui silmad otsisid kivi, ei näinud nad teda. Maasse oli kistud määratu suur auk, nagu suur haav. Selle ümber pillutud teravad kivitükid lamasid kus keegi. Suur kivi oli killustatud, tükkideks kistud. Kivi asemel hävitus. Jantsil oli sellest lõpmatu kahju, silmis pisarad.

Kivilõhkuja seisis oma töö varemete juures ja vaatas.

„Näe, poiss, kuidas peab kive lõhkuma. Hästi õnnestus, ühe puurimisega,“ rõõmustas lõhkuja, — läks siis koju poole kõigi tööriistadega.

„Hästi õnnestus,“ pahandas Jantsike. „Kurb vaade.“

Ta vaatas veel, mis on olnud kivi all. Kurbadi koopast polnud mitte midagi, ka rootsi kulda mitte, kuid esivanemate ohvripaik on hävitatud. Kurva südamega läks karjane tagasi elajate juure.

Nädala jooksul oli kivid äraviidud. Suure kivi asemel oli osalt tasandatud auk. Tühi koht nagu oleks maja ärapõlenud. Karjamaa on kaotanud hinge, on tühi kui röövitud. Jantsil ei olnud siin enam midagi armast, vaata kui kõrbet. Kahju suurest kivist, ei ole kuhu jääda, kus hommikeinet süüa, ei ole laeva, millega lõunamaale sõita. Kogu karjamaa on jäänud vaaseks.

Kivi karjamaal ta kunagi enam ei pannud lehma magama ja ei söönud hommi-kusõõki, kuna tundis end siin nagu lage-da taeva all, kui hävitatud kohal.

Kivi purukslõhkumisega karjamaa kaotas oma kena välimuse. Looduspilt rikutud. See oli nii, nagu kuuel oleks

bija tā, it kā kad svārkiem norauts stūris, mājai noplēsts jumts.

Jancītis to sajuta. Bēdīgi, bēdīgi!

Visu nedēļu viņš meklēja savu revolverti — veco atslēgu, kura stāvēja zem pagļa, bet neatrada. To sprādziens laikam iesviedis dīķī. Labi pārdomājot, tā nebija ar vairs vajadzīga. Jancīšam vairs nebija kuģa, kurā braukt uz dienvidiem, uz gumijkoku, lauvu un čūsku zemi. Tad lieks arī revolveris.

Adolfs Erss.

mahakisutud nurk, majal āravōetud katūs.

Jants tundis seda. Kurb, kurb.

Kogu nādal ta otsis oma revolvert — vana vōtit, mis seisis kadaja all, kuid ei leidnud. Plahvatus oli vist visanud selle tiiki. Hāsti jārelemōteldes ei olnudki te da enam tarvis. Jantsil ei olnud enam laeva, millega sōita lōunasse, kummi-puude, lōvide ja madude maale. Milleks siis revolvergi.

Adolf Erss

Elina Zālīte

Gredzentiņš.

Gredzentiņš man pirkstā viz,
Bieži viņu raugu,
Kur gan liktēns aizsaucis
Manu mīļu draugu?

Domas maldās atmiņā,
Krustojas un mijas,
Un kā ziedu vainagā
Man ap galvu viās.

Vai tā mīlas asara
Gredzengalvā spulgo,
Tēraudskata atvīzma,
Kad tas nīst un pulgo?

Maigums, mīla, reibums ass,
Greizsirdības kvēles —
Palicis tik gredzens mazs
No šīs raibās spēles.

Reiz ar' tas ies neziņā,
Kaut to turu kāri:
Lielā dzīves notālā
Maz kas paliek pāri.

Elina Salīte

Sōrmus.

Sōrmus, vāike sōrmus mull,
Vaatlen kollast sāra.
Kuhu viinud saatus hull
Kalli sōbra āra?

Mālestusis eksib meel,
Vaheldub ja veerleb,
Ōie pārjana ta veel
Ūmber pää mul keerleb.

Armastuse pisar uus
Sōrmuspāas mis sārāb,
Teraspilgu peegeldus,
Kui ta neeb mind āra?

Sōprus, arm, uim pilgune,
Kadestuse tuled —
Jāanud sōrmus tilluke
Kirjust māngust ūle.

Viib kord selle unustus
Hoitud ammu, eile:
Suures elu ringmāngus
Jāāb nii vāhe meile.

Tōlkinud Jaan Žigur.

Latviešu valoda un somu valodniecība.)*

Lāti keel ja Soome keeleteadus.)*

Pagājis gandrīz gadu simtenis, kad slavenais vācu valodnieks Augusts Šleichers darīja savus kollēgas uzmanīgus uz leišu valodu, kurās pirmatnīgais veids to tuvinaja sanskritam, ko līdz tam uzlūkoja par valodas pētījumu pamatu. Kopš tā laika leišu valoda kļuvusi nopietnu studiju objekts, un vēl līdz mūsu dienām tai tiesām liela nozīme salīdzināmā valodniecībā un slāvu filoloģijā. Pats par sevi saprotams, ka „primārā viela“, kuru dod leišu valoda un literatūra, drīz būs izsmelta un valodniekiem, kas meklē atklājumus, interese pamaznās, līdz ar ko šie atklājumi kļūst arvien grūtāki. To mevar teikt par latviešu valodu. Jau pašā sākumā uzskatot to par relatīvi jaunu dialektu bez pirmatnīgā rakstura, kas it tik dārgs valodniekiem, to gandrīz nemaz neievēroja tādi zinātnieki kā Brugmanis (Brugmann) un Meijē (Meillet) savās indoeiropiešu salīdzināšanas gramatikās. Latviešu valodu vērtēja zemāk par leišu, tāpat kā zemāk vērtētu dāņu valodu nekā islamdiešu. Un tomēr latviešu valodas fonētikā un vārdu krājumā ir parādības, kurām liela nozīme indoeiropiešu valodniecībā, kā uz to norādīja J. Endzelīns savos priekšlasījumos Prāgā 1930. gadā. Daudz indoeiropiešu vārdu, kas sveši leišu valodai,

*) Šī raksta autors, Dr. phil. Valentīns Kiparskis, somu tautības, patlaban uzturas Latvijā, Helsinku universitātes komandējumā, lai pētītu baltu valodas. Latvijā viņš ir jau pavadījis piecus mēnešus un šīn laikā jau izmācījis skaidri latviski runāt. Dr. phil. V. Kiparskis pabeidzis Helsinku universitāti, tad 2 gadus studējis Prāgā un pēc tam studiju nolūkā apmeklēja Vini, Parizi un Karalauču. Sarakstījis divus darbus vācu valodā par čehu valodas jaunvārdiem, bez tam somu un zviedru valodā rakstus par patapinātiem vārdiem somu valodā un par fonoloģiju. Dr. phil. V. Kiparska lielākais darbs viņa doktora disertācija „Die gemeinlavische Lehnwörter aus dem Germanischen“. Sagatavošanā patlaban atrodas raksts par vietējo valodu iepaidu uz Baltijas vācu valodu. Raksts iznāks franču vai vācu valodā.

Dr. phil. V. Kiparska kgs laipni apsūlījis arī uz priekšu līdzdarboties „Mēnešrakstā“.

Redakcija.

Peaāegu aastasajand tagasi kuulus Saksa keeleteadlane August Schleicher juhtis oma ametvendade tãhelpanu Leedu keelele, mille arkailine kuru nãis teda lãhendavat sanskritile, mida senini oli peetud kõigi keeleteaduslikkude uurimuste aluseks. Sellest ajast peale Leedu keel on muutunud põhjalikkude uurimuste esemeks ja ta omab senini õigustatult tãhtsa koha võrdleva ja Slaavi keeleteaduse kursustel. On arusaadav, et „algaine“, mida pakub Leedu keel ja kirjandus, on varsti tühjaks ammutatud ja et keeleteadlaste huvi, kes pũiuvad teha avastusi, väheneb seda möõda kuidas nende avastuste tegemine muutub raskemaks. Teisiti on lugu Lãti keeleaga. Kuna teda esialgu loeti võrdlemisi uueks keeleharuks, mil puudus keeleteadlastele nii kallis arkailine iseloom, siis panid teadlased nagu Brugmann ja Meillet teda vaevalt tãhele oma indoeuroopa keelte võrdlevais grammatikais. Leedu keele kõrvas jãeti Lãti keel hooletusse nagu see sũnniks Taani keeleaga Vana-Islandi keele suhtes. Ja siiski nii foneetiliselt kui ka sõnade tagavaralt Lãti keel pakub elemente, mille tãhtsust indoeuroopa keeleteaduse kohta ei saa küllalt kõrgelt hinnata, nagu seda tãhendas õieti J. Endzelin oma Prahas 1930. a. peetud loenguil. Paljud Leedu keeles tundmatud indoeuroopa sõnad on hoidunud alal Lãti keeles Sagedasti on viimane

*) Selle kirjutise autor Dr. phil. Valentin Kiparsky, soomlane, peatub Helsingi õlikooli õlesandel Latvias, et uurida balti keeli. Ta viibib Latvias juba 5 kuud, millise aja jooksul on selgeks õppinud lãti keele. Dr. phil. V. Kiparsky pãrast Helsingi õlikooli lõpetamist, tãiendas end kaks aastat Praahas, kust siirdus veel Viini, Pariisi ja Königsbergi samal otstarbel. Ta on koostanud kaks saksakeelset tõõd uutest sõnadest tsehhi keeles ning soome- ja rootsikeelseid tõõd uutest laensõnadest soome keeles ja fonoloogiast. Dr. phil. V. Kiparsky suuremaks tõõks on ta doktori vãitekiri: „Die gemeinlavische Lehnwörter aus dem Germanischen“. Koostamisel on tal praegu tõõ kohalike keelte mõjudest Balti saks keelele. Tõõ ilmub prantsuse ehk saks keeles.

Hra Dr. phil. V. Kiparsky lubas lahkelt edaspidigi kaasatõõda meie „Kuukirjas“. **Toimetus.**

ir uzglabājušies latviešu valodā, un bieži pēdējā uzglabājuši indoeiropiešu akcentu labāki kā leišu valoda u. t. t. Visu kopā saņemot, plašs darba lauks atveras jaunajiem valodniekiem, kas gribētu tam nodoties.

Ja latviešu valodas studijas dod indoeiropiešu valodniekiem vismaz to pašu labumu, kādu dod leišu valodas studijas, tad pirmās sevišķi svarīgas igaunu un somu valodniekiem. Latviešu tauta tagad pa daļai apdzīvo kādas somuģru cilts agrāko teritoriju, kuŗas pēdējās atliekas uzglabājušās mūsu dienās Kurzemes lībjos. Bet igaunu valoda savukārt varbūt asimilējusi latviešu valodas pierobežu izloksnes. Par seno laiku, kad pastāvēja šie sakari, trūkst dokumentu; arheoloģija mums dod ziņas tikai par materiāla rakstura parādībām. Ja tagad mēs zinām, ka senie Baltijas iedzīvotāji, kas runāja baltu dialektus, bija stiprāki zemkopībā un tie, kas runāja somu izloksnēs, bija pārāki jūrmiecībā, tad par to mēs varam pateikties tikai valodniekiem. Tie pierādīja, ka igaunu vārdi **kirves** 'cirvis', **takjas** 'dadzis', **malk** 'balķītis', **ratas** 'rats', **hernes** 'zirnis', **luud** 'slota', somu **tarha** 'dārzs', **keli** 'ceļš', **terva** 'darva' u. c. ir baltu valodas aizņēmumi, turpretim latviešu vārdu **laiva**, **airis**, **paisums**, **selga** u. t. t. sākums meklējams somuģru valodās.

Šo pētījumu pirmais celmlauzis ir slavenais dāņu zinātnieks Vilhelms Thomsens (Thomsen) [miris 1926. gadā]. Viņam sekoja somu zinātnieki (Ojansuu, Šetälä, Kalima, Nieminen) un latviešu zinātnieks J. Endzelins. Parasti noskaidroja tikai kāda latviešu vārda vienādību ar somu vai igaunu vārdu. Tas samērā viegli izdarāms etimologam ar zinātnisku izglītību, ņemot palīgā labas vārdnīcas. Taču somu zinātnieks Mikkola (Mikkola) priekš dažiem gadiem ir pierādījis, ka somu un igaunu valodai ar latviešu valodu pastāv daudzi sakari ne tikai vārdu krājumā, bet arī sintaksē un frazeoloģijā. Pietiek minēt šinī sakarā tagadmes divdabja lietošanu, lai izteiktu kāda cita domas (latviski: viņš esot slimš — igaunu: ta olevat haige = [apgalvo, ka] viņš ir slimš).

hoidnud alal oma indoeuroopa rōhu iscloomu paremini kui Leedu keel, jne. Lühidalt, noortele keeleteadlastele, keda küsimus huvitab, avaneb laialdane ja avar tegevuspõld.

Kuid kui Läti keele uurimine pakub vähemalt sama huvi kui Leedu keele oma indoeuroopa keeleteadlastele, siis eriti Läti keele uurimine on määratu tähtsusega Eesti ja Soome keeleteadlastele. Tänapäev Läti rahvastik asub osalt finnougri rahvastiku endisel territooriumil. Selle rahvastiku viimased jääned, Kuramaa liivlased, eksisteerivad veel meie päivil. Kuid ühtlasi on võimalik, et Läti piiriäärsed murrakud sulasid ühte Eesti keelega. Minerviku kohta, kus leidsid aset need suhted, puuduvad dokumendid. Arkeoloogia suudab meile anda teateid ainult materiaalse tähtsusega tõsiasjade kohta. Kuid me praegu teame, et Balti ranniku endised elanikud, kes kõnelesid Balti murrakuid, olid tugevamal põllutöö alal ja need, kes kõnelesid Soome murrakuid, olid hääd meremehed, siis ainult tänu keeleteadlastele on tõendatud, et eestikeelsed sõnad „kirves“, „takjas“, „malk“, „ratas“, „hernes“, „luud“, soomekeelsed „tarha“, „keli“, „terva“, jne., on laenatud Balti keelest ja et, seevastu, lätikeelsed sõnad „laiva“, „airis“, „paisums“, „selga“, jne. on Soome-Ugri algupära.

Nende uurimuste suureks teerajajaks on kuulus Taani teadlane Wilhelm Thomsen (surnud 1926. a.), kuna Soome teadlased (Ojansuu, Šetälä, Kalima, Nieminen) ja Läti teadlane J. Endselin on neid uurimusi jatkanud. Kuid üldiselt piirduti sellega, et tehti kindlaks mõne lätikeelse sõna identsus mõne eesti-või soomekeelse sõnaga, mis võrdlemisi kerge ülesanne hääde sõnastikkudega varustatud keeleteadlasele.

Siiski on Soome teadlane Mikkola näidanud mõni aasta tagasi, et on olemas palju suhteid Soome-Eesti ja Läti keelte vahel mitte üksinda selles mis puutub sõnade tagavarasse, vaid ka süntaksis ja lauseehituses. Siin võiks ainult nimetada oleviku kesksõna tarvitamist, et tähendada mõne teise arvamist (Läti keeles: viņš esot slimš, Eesti keeles: ta olevat haige).

Šo sarežģīto parādību pētīšana gandrīz nemaz nav iesākta. Tā prasa attiecīgo četru valodu praktiskas zināšanas (sevišķi latviešu un igauņu valodas), kuru trūka līdz šim gandrīz visiem zinātniekiem, kas nodarbojās ar to. No valodniecības viedokļa nevarētu piešķirt meklējumiem pārāk lielu nozīmi, bet mēs varam tikai apsveikt Rīgas un Helsinku universitātes lēmumus dibināt baltu valodu katedru Somijā un somu un igauņu valodas katedru Latvijā. Mēs ceram, ka Kaunas un Tartu universitātes sekos šim piemēram un mūsu jauno zinātnieku darbs būs zināmā mērā atvieglots

V. Kiparskis.

Nende väga peente asjaolude uurimisega on vaevalt algust tehtud. Ta nõuab nelja kõne all oleva keele (eriti Läti ja Eesti oma) põhjalikku tegelikku tundmist, mille puudumine senini andis end tunda peaaegu kõigi nende küsimusega tegelevate teadlaste juures. Keeleteaduslikust seisukohast tuleb anda neile uurimustele väga suur tähtsus ja tuleb ainult soovida õnne Riia ja Helsinki ülikoolidele nende möödunud aasta otsuse pärast asutada Balti keelte õppetooli Soomes ja Soome ja Eesti keele õppetooli Lätis. Loodame, et Kaunase ja Tartu ülikoolid järgnevad sellele eeskujule ja et meie noorte teadlaste ülesanne muutub seega võimalust mööda hõlpsamaks.

V. Kiparsky.

Le letton et la linguistique finnoise.

Il y a presque un siècle que le fameux linguiste allemand August Schleicher a attiré l'attention de ses confrères sur le lithuanien, dont l'aspect archaïque semblait égal à celui du sanskrit, jusqu' alors considéré comme base de toute recherche linguistique. Depuis ce temps, le lithuanien est devenu l'objet des études approfondies et il occupe jusqu' à présent une place importante bien méritée dans les cours des philologues comparés et des slavistes. Il va de soi, que la „matière primaire“ présentée par la langue et la littérature lithuanienne est en train de s'épuiser et que l'intérêt des linguistes cherchant à faire des découvertes diminue au fur et à mesure que ces découvertes deviennent plus difficiles à exécuter. Il n'en est pas ainsi pour la langue lettone. Ayant été dès l'abord qualifiée d'un dialecte relativement moderne, privé du caractère archaïque si cher aux linguistes, elle fut à peine remarquée des savants tels que Brugmann et Meillet dans leurs grammaires comparées des langues indoeuropéennes. On négligeait le letton à côté du lithuanien comme on négligerait le danois à côté du vieil islandais. Et cependant, dans la phonétique comme dans le vocabulaire, le letton présente des faits, dont l'importance pour la

linguistique indoeuropéenne ne peut être évaluée trop grande, comme l'a bien noté M. Endzelin dans ces conférences faites à Prague en 1930. Beaucoup de mots indoeuropéens, inconnus au lithuanien, se trouvent conservés en letton; souvent, ce dernier a conservé le caractère de l'accent indoeuropéen mieux que le lithuanien, etc. En somme, un champ de travail vaste et peu encombré s'ouvre aux jeunes linguistes qui voudront s'en emparer.

Mais si l'étude du letton présente au moins le même intérêt que l'étude du lithuanien pour les linguistes indoeuropéens, celle du letton en particulier est d'une importance énorme pour les philologues estoniens et finnois. La population lettone occupe aujourd'hui en partie l'ancien territoire d'une population finnoougrienne, dont le dernier reste, les LIVES de Courlande, subsiste de nos jours. En revanche, il est probable, que des parlers lettons limitrophes sont assimilés par l'estonien. Pour le temps ancien où ces relations ont eu lieu, les documents font défaut; l'archéologie ne peut nous renseigner que sur les faits d'ordre matérielle. Mais si nous savons à présent, que les anciens habitants de la Baltique qui parlaient des dialectes baltiques étaient plus forts en agriculture,

et que ceux qui parlaient des dialectes finnois prévalaient comme marins, ce n'est que grâce aux linguistes, qui ont démontré que les mots estoniens kirves 'hache', takjas 'chardon', malk 'poutrelle', ratas 'roue', hernes 'pois', luud 'balai', finnois tarha 'jardin', keli 'route', terva 'goudron' etc. sont empruntés au baltique et que, par contre, les mots lettons laiva 'bateau', airis 'rame', paisums 'marée', selga 'haute mer' etc. sont d'origine finnoougrienne.

Le grand pionnier de ces recherches est le célèbre savant danois Wilhelm Thomsen (mort en 1926), les savants finnois (M.M. Ojansuu, Setälä, Kalima, Nieminen) et le savant letton M. Endzelin les ont continuées. Mais on se bornait en général à établir l'identité de tel mot letton avec un tel mot finnois ou estonien, chose relativement facile pour un étymologue érudit, muni de bons dictionnaires.

Néanmoins, le savant finnois M. Mikkola a démontré, il y a quelques années, qu'il existe de nombreux rapports entre le finnois-estonien et le letton non seulement

dans le vocabulaire, mais aussi dans la syntaxe et la phraséologie. Il suffit de mentionner ici l'emploi du participe présent pour indiquer l'opinion d'un autre (letton: viņš esot slimš, estonien: ta olevat haige = [on prétend, qu']il est malade).

L'étude de ces faits extrêmement subtiles est à peine abordée. Elle exige la connaissance pratique approfondie des quatre langues en question (surtout celle du letton et de l'estonien), chose qui, jusqu'à présent, faisait défaut à presque tout les savants qui s'en occupaient. Du point de vue linguistique on ne saurait attribuer à ces recherches une valeur assez grande et nous ne pouvons que féliciter les universités de Riga et de Helsinki de leur décision prise l'année dernière, d'ériger la chaire des langues baltiques en Finlande et celle des langues finnoise et estonienne en Lettonie. Nous espérons que les universités de Kaunas et de Tartu suivront cet exemple et que la tâche de nos jeunes savants leur sera ainsi facilitée à mesure du possible.

V. Kiparsky.

Latviešu folkloras

pētījumu sasniegumi pēdējos desmit gados.

Lāti folkloori

uurimuste saavutused viimase kümne aasta jooksul.

Kad pēc Kr. Barona lielā daiņu izdevuma un A. Lercha-Puškaiša pasaku krājuma nobeigšanas pār latviešu zemi nāca smagie bēgļu, kara, un revolūciju laiki, doma par turpmāko tautas tradīciju vākšanu uz laiku bija jāatstāj pie malas un tikai pēc Latvijas valsts dibināšanas viņa ieguva jaunu sparū, kas izteicās centrālās krātuves dibināšanā, kur sistēmātiskā vākšanas darba rezultātā lai ieplūstu materiāli no visas valsts. Šī doma ir reālizēta 1924. g. decembrī, kad izglītības ministrs parakstīja rīkojumu par latviešu folkloras krātuves dibināšanu pie pieminekļu valdes, paredzot to kā valsts institūtu, ar uzdevumu vākt, kopot un kārtot tautas tradīcijas, kā arī darīt tās pieejamas pētniekiem jau pirms

Kui pāle Kr. Baroni suure rahvalaulude väljaande ja A. Lerhi-Puškaiti muinasjuttude kogu iinumist üle lätlaste maa tulid rasked põgenemise, sõja ja revolutsiooni aastad, pidime pikemaks ajaks kõrvale jätma mõtte rahva vaimuvara kogumisest; ainult pärast Latvia riigi loomist ta sai uut hoogu, mis avaldus keskkogu asutamises, kuhu süstemaatilise kogumistöö tulemusena võiks sissevoolata materjalid kogu riigist. See mõte on realiseeritud 1924. aastal detsembrikuul, mil haridusminister kirjutas alla korraldusele lätlaste folkloorikogu asutamisest muinsuskaitse valitsuse juures, ettenähes teda riigi instituudina, mille ülesandeks on korjata, koguda ja korraldada rahva muinasvara, samuti ka teha teda uurijatele

publicēšanas. Faktiski krātuves darbību var skaitīt ar 1925. g. 3. septembri. Krātuves iekārtošanai paraugs ņemts no somu līdzīgām krātuvēm un viņas darbība norit isumā šādi.

Ik dienas ienāk sūtījumi no krātuves korespondentiem, kas ar ļoti retiem izņēmumiem, zem 1%, brīvprātīgi un bez atalgojuma par to nodod krātuvei ievāktu materiālu. Šādu korespondentu līdz š. g. 1. oktobrim ir 1478, un apmēram puse no tiem ir skolas, kas materiālus ievāc tieši no skolniekiem, vai caur tiem no vecākiem cilvēkiem ģimenē un apkārtnē. Šie materiāli, kas uzrakstīti bez piespiestas kārtības, krātuvē tiek numurēti un iekārtoji pēc tradīciju nozarēm. Pašu manuskriptu nedalot, bet pēc tam iekārtojums atļauj uzrakstīt ar rakstāmašīnu uz kartiņām vajadzīgās nozares tekstus, kas tad tiek kārtotas pēc noteiktas sistēmas katrai nozarei (dziesmas, pasakas, miklas u. t. l.). Šādi kartiņu katalogi ir jau iesākti visām svarīgākām nozarēm, bet, protams, darba nobeigšana paredzama tikai pēc ilgiem gadiem, jo materiālu pieplūdums nebūt nav izbeidzies un turpinās tikpat intensīvi, kā iepriekšējos gados. Krātuve var cerēt, ka viņas krājumos ir tikai apmēram $\frac{1}{3}$ daļa no visa savācamā materiāla, lai gan arī tagad materiālu ir jau labs daudzums.

Skaitļos š. g. 1. oktobrī krājumi ir šādi: pasakas un teikas 55445, dažādi nostāsti 6093, miklas 125378, sakāmvārdi un parunas 80709, tautas dziesmas 454197, ziņģes 36831, bērnu dziesmas 67218, rotaļas un dejas 8933, ticējumi 189410, ierašas 9422, meldijas 10908, dažādi vārdi un izteicieni 29005, tautas ārstniecība 45842 u. c., kopā 1.152.236 varianti, caurmērā 115.000 variantu gadā.

Raksturīgākais ir liels tautas dziesmu krājums, jo kopā ar Kr. Barona publicētām dainām variantu kopskaits jau pārsniedz **650.000**. Arī satura ziņā tautas dziesmas dod daudz ko jaunu un tuvākā laikā krātuvei būs iespējams izdot pirmo papildinājumu Kr. Barona krājuma 35.000 pamatdziesmām, kur būs

kāttesaadavaks juba enne nende avaldamist. Tõeliselt võib folkloorikogu tegevuse algust lugeda 3. septembrist 1925. aastast. Folkloorikogu korraldamise eeskujuks on võetud vastavad soome kogud, ning tema tegevus sünnib lühidalt järgmiselt.

Igapäev saabuvad kirjad fokloorikogu kirjasaatjailt, kes väga väheste eranditega, alla 1%, heatahlikult ja tasuta annavad kogule oma kogutud materjale. Selliseid korrespondente oli käesoleva aasta 1. oktoobrini 1478, kusjuures umbes pool nendest on koolid, kes koguvad materjale oma õpilastelt või nende kaudu vanemait isikuilt õpilaste perekonnas ja ümbruses. Neid materjale, mis on üleskirjutatud sündusliku korrata, numereeritakse kogus ja jaotatakse muinasvara aladesse, käsikirja mitte puudutades; hiljem aga võimaldab sisseseade väljakirjutada kirjutusmasinal kaartidele tarviliku ala tekste, mida siis korraldatakse teatava süsteemi järgi igale alale (laulud, muinasjutud, mõistatused jne.). Selliseid kaardikatalooge on hakatul tegema kõigile tähtsamaile aladele, kuid töö lõpetamist võime, muidugi, ettenäha ainult pärast pikki aastaid, kuna materjalide korjamine ei ole veel lõppenud, vaid kestab sama intensiivselt kui eelmiseil aastail. Folkloorikogu võib loota, et tema käes on praegu ainult umbes $\frac{1}{3}$ kõigest kogutavast materjalist, olgugi, et tal praegugi on seda juba küllalt palju.

Arvudes on tulesmused 1. oktoobril k. a. järgmised: muinaslood ja muinasjutud 55445, mitmekesised jutustused 6093, mõistatused 125378, vanasõnad 80709, rahvalaulud 454197, sentimentaalsed laulud 36831, lastelaulud 67218, ringmängud ja tantsud 8933, ususõnad 189410, kombed 9422, lauluviisid 10908, mitmekesised sõnad — laused 29005, rahva raviteadus 45842 j. t., kokku 1.152.236 varianti, ehk keskmiselt 115.000 varianti aastas.

Iseloomustavam on suur rahvalaulude kogu, sest koos Kr. Baroni väljaantud dainadega ületab variantide kogusumma juba **650.000**. Ka sisu poolest annavad rahvalaulud palju uut, ning kogu kavatseb juba lähemal ajal väljaanda Kr. Baroni kogutud 35.000 alglaulule, esimese

publicētas apmēram 25.000 jaunas pamtdziesmas, kas nav Kr. Barona krājumā. Šis lielais jauno dziesmu skaits izskaidrojams ar to, ka ir nācis klāt liels daudzums dziesmu no Latgales, kā arī no pagastiem, par kuriem materiālu līdz šim ir bijis visai maz. Tā mācītāja Celmiņa rokrasti dod no viena paša Lubānes pagasta 120 jaunas, līdz šim nepublicētas dziesmas. Pat atsevišķi teicēji ir varējuši dot jaunu dziesmu simtiem (Mucenieci Kēčos no 764 dziesmām ir 160 jaunas, Kauliņai Gaujienē 143, Licītei Kosā 116 jaunas dziesmas). Krājums iznāks 3 sējumos.

Arī pasaku kārtošana dod labus rezultātus. No 10.000 pasakām tikai 7500 pieslejas publicētiem Ārnes, Andrējeva, Looritsa u. c. katalogiem, bet apmēram 3000, ar vairāk simtu jauniem tipi, ir tādu, kas citu tautu katalogos nav pievestas. Teiku tipu ir 234, kāpēc pasaku un teiku kārtošana turpināšana var dot visai vērtīgus papildinājumus pasaku pētīšanai.

Visai vērtīgas ir arī miklas, kas agrāk bija pazīstamas Bilenšteina publicējumā (1000 miklas), bet sevišķi ticējumi, kuru skaits ārkārtīgi pieaug ar katru gadu un kur pirmais publicējums vēl tikai sagaidāms (prof. P. Šmita materiāli). Šie ticējumi mums atveŗ sevišķu no daļu tautas dzīvē, viņas īpatnējo skatu uz pasauli un viņas likumību un līdzās „māņiem“ dod veselīgus vērojumus.

Plaša ir arī tautas medicīnas nozare, ar ko jau ilgu gadu nodarbojies prof. J. Alksnis.

Pārkārtots un gandrīz pilnīgi iespēšanai sagatavots ir buņamo vārdu krājums, kur rozei vien ir ap 130 dažādu formulu, bet pašu tekstu rozēs vārdienā ap 1400, kam seko asins, čūsku un viļu vārdi.

Meldiju cītīgākais vācējs komponists E. Melngailis krātuvei ir viens pats no devis 3206 meldijas.

Šo piemēru pietiks, lai raksturotu galvenās tradīcijas nozares un krātuves darbību. Jāpiemin ir lielā sabiedrības atsaucība krāšanas darbā. Latviešu folkloras krātuves darbs ir vēl jauns un to

tāiendava kogu, milles avaldatakse umbes 25.000 uut alglaulu, mis puuduvad Kr. Baroni kogus. Nii suur uute laulude arv on seletatav sellega, et on juurde tulnud suur arv laule Latgalliaist ning neist valdadedst, kust senini oli vāga vāhe materjale. Nōnda annavad ōpetaja Tselmini kāsikirjad ūhest ainsast Lubāni vallast 1200 uut, senini avaldamata rahvalaulu. Isegi ūksikud lauljad on saanud anda uusi laule sadade kaupa. (Mutsenietsel Keetsis 764 laulust on 160 uut, Kaulinel Gaujienes 143, Liitsitel Kosas 116 uut laulu). Kogu ilmub 3 kōites.

Ka muinasjuttude korraldamine annab hāid tulemusi. 10.600 muinasjutust ainult 7500 sarnanevad juba avaldatud Aarne, Andrejevi, Looritsa ja teiste katalogites leiduvatele, kuid umbes 3000 mitme saja uue tūūbīga on selliseid, mida teiste rahvaste katalogides ei leidu. Muinaslugude tūūpe on 234, mispārast muinasjuttude ja muinaslugude korraldamine tulevikus vōib anda kūllalt vāārilisi tāiendusī muinasjuttude uurimises.

Vāga palju vāārtusi sisaldavad ka mōistatused, mis enne said tuntavaiks Bilensteini vāljaandes (1000 mōistatust), kuid eriti ususōnad, millede arv igal aastal āāretult kasvab, ning mille esimest vāljaannet alles veel ootame (prof. Šmiti materjalid). Need ususōnad pakuvad meile erīlise pāātūki rahva elust, tema iseloomustava pilgu maailmale ja tema seaduspārasusele ning „loride“ kōrval pakuvad kūpseid tāhelpanekuid.

Laialdane on ka rahva arstiteaduse ala, mille kallal tegutseb juba mitu aastat prof. J. Alksnis.

On kordaseatud ning peagu trūkkimiseks valmis nōiasōnade kogu, kus roosi arstimiseks on leida 130 mitmesugust ōpetust, kuid roosisōnade tekste on umbes 1400, milledele jārgnevad vere, ussi ja viivlide sōnad.

Lauluviiside usinam korjaja, helilooja E. Melngailis, on ūksinda kogule ūleandnud 3206 lauluviisi.

Neist nāidetest aitab, et iseloomustada muinasvara pāāalasiid ja folkloorikogu tegevust. Pean veel mainima, et seltskon-

ir pabalstijuši iesūtītāji gan ar lieliem, gan mazākiem krājumiem. No tiem var pieminēt Kr. Barona biedrību (35.000), prof. P. Šmitu (18.000) u. c.; no skolo-tājiem visvairāk ir devis J. Grete (41.000), bet no skolām Rīgas skolutāju institūts (77.500), Rīgas pilsētas II. ģimnāzija (52.000), no pamatskolām Rencēnu pamatskola (15.853). Krātuvei ir iesūtītāju un teicēju topografisks rādītājs, no kura var iegūt ziņas par to, kā no katra pagasta un pilsētas ir materiāli ienākuši un kur to vēl arī trūkst. Ar kara ministra ģenerāļa J. Baloža rīkoju-mu folkloras materiālu krāšana ir ievesta arī armijā, šim darbam nozīmējot speciālus virsniekus visās armijas daļās.

Sevišķi labvēlīgi ir apstākļi pēdējā laikā, kad pēc 15. maija notikumiem sabiedrībā ir modusies un nostiprinājusies dziļāka interese par tautas dzīvi un kultūru; nostiprinājies arī pašas krātuves stāvoklis, kas pirms tam dažos momen-tos ir bijis apdraudēts.

Latviešu folkloras krātuves darbība norit dzīvā saskaņā ar kaimiņu valstīm un, godam sacīt, sevišķi ar Igauniju.

Krātuve ik gadus ir varējusi apmierināt ārzemju zinātnieku prasības pēc latviešu materiāla speciāliem pētījumiem un šis materiāls arvien biežāk sāk parādīties zinātniskos pētījumos, sevišķi FFC publicējumos Somijā. Ar Igaunijas folkloras krātuvi Tērbatā viņa ir gājusi roku rokā, un ar to noslēgusi nerakstītu sadarbības antanti, ko sevišķi veicinājis tās pārzinis O. Loorits, starp citu arī labs latviešu valodas pratējs. Ir pārspriesti kopā daudzi kardināli jautājumi par tradīciju kārtošanu un izdošanu un daudzos jautājumos panākta saskaņoša-nās un kaimiņu tautas materiālu apmai-na.

Šādas apspriedes ir bijušas arī ar Lietuvu, kur folkloras krātuve, kā cen-trālais valsts tradīciju krāšanas un vei-došanas institūts, ir vēl tapšanas stādijā.

Šāda sadarbība ir tikai apsvaicama mūsu kaimiņu sabiedroto valstīs, jo arī zinātniskiem pētījumiem tautas kultūrai pat nav iespējams norobežoties no kai-miņu kultūras pazīšanas un otrādi, šādi

na kaastegevus kogumisetöös on väga suur. Lätlaste folkloorikogu töö on veel noor, ning teda on toetanud kirjasaatjad küll suuremate, küll väiksemate kogude-ga. Nendest ei või mainimata jätta Kr. Baroni seltsi (35.000), prof. Šmitti (18.000) j. t.; kooliõpetajaist on kõige rohkem andnud J. Grete (41.000), kuid koolidest Riia kooliõpetajate instituut (77.500), Riia linna II. ģimnaasium (52.000); algkoolidest Rentseni algkool (15.853). Kogul on kirjasaatjate ja laul-jate topograafiline nimekiri, millest võib saada teateid selle üle, kuidas igast val-last või linnast materjalid saadud ning kust neid veel puudub. Sõjamineister kindral Balodi korraldusega on folkloori materjalide kogumine tehtud ülesandeks ka kaitsevæele, määrates sellele tööle oh-vitsere kõigisse kaitsevæe osadesse.

Eriti soodsad on olud viimasel ajal, mil pärast 15. mai ajaloolisi sündmusi on seltskonnas ärganud ja kindlaks saanud sügavam huvi rahva elu ja kultuuri vas-tu, kindlamaks on saanud ka folkloori ko-gu seisukord, mis enne seda mõningail juhuseil oli ähvardatud.

Lätlaste folkloorikogu tegevus sünnib elavas kooskõlas naaberriikidega, eriti Eestiga. Kogu on võinud rahuldada iga aasta välismaa teadlaste nõudeid läti materjalide eriuurimuste järele, ning need materjalid ikka rohkem hakkavad ilmuma teaduslikes uurimisis, eriti FFC väljaan-deis Soomes. Eesti folkloorikoguga Tar-tus on ta töötanud käsikäes, ning sellega sõlminud üleskirjutamatu koostöö antan-te, mida eriti soodustas tema juhataja O. Loorits, kes muuseas on ka hää läti keele oskaja. On kõneldud paljude kar-dinaalsete küsimuste üle muinasvara kor-raldamise ja väljaandmise, ning palju-des küsimustes on saavutatud kooskõla ja naaberriikide materjalide vahetus.

Selliseid läbirääkimisi on olnud ka Lez-duga, kus folkloorikogu, muinasvara ko-gumise riigi keskinstituudina, on veel or-ganiseerimise astmel.

Selline koostöö on ainult tervitatav meie liitriikides, kuna ka teaduslikud uurimused ei saa kõrvale jääda naaber-rahva kultuuri tundmisest ning teiselt

pētījumi un viņu rezultātu zināšana ir nepieciešama daudzu jautājumu noskaidrošanai.

Prof. K. Straubergs

poolt, sellised uurimused ja nende tulemused on vajalikud paljude küsimuste selgitamisel.

Prof. K. Strauberg.

Baltijas tautu kultūras attiecības.

Līdzšinējie sasniegumi un turpmākās izredzes.

Balti rahvaste kultuurilised suhted.

Seniseid saavutusi ja edaspidiseid väljavaateid.

Pasaules karš un saimnieciskās krīzes gadi ir spieduši tautas un valstis vienu no otras norobežoties. Iebraukšanas un izbraukšanas iespēju ierobežošana, ārzemju valūtas ierobežojumi, ārtirdniecības iespēšana kontingentu rāmjos, licenču sistēma — ir visi tie kavekļi, kas traucē vienas tautas satiksmi ar otru un kas pamazām var izveidoties par Ķīnas mūri starp atsevišķām valstīm.

Bet tai pašā laikā ir radusies nenovērsama vajadzība grupēties: kopējās intereses spiež novērst kavekļus vai vismaz būvēt tiem pāri tiltus, kas dara iespējamu satiksmi, savstarpēju saprašanos un paziņanos. Par vienu šādu tiltu var noderēt kultūrālā tuvināšanās. Šo tiltu ir iespējams būvēt tur, kur priekšā jau ir dabiskās iespējas un priekšrocības. Vai un kādas ir šīs priekšrocības, kas veido, tā sakot, dabiskos pamatus šī tilta celšanai?

Katraš tautas kultūrālā attīstība notiek ģeografiskās un etnografiskās robežās, tā ir pat atkarīga no šīm robežām.

Ir daudz komponentu, kas kopā izveido kādas tautas dzīvei raksturīgos pamatus. Šī laika ģeografi nosauc to dzīves telpu, kurā attīstās igauņu tautas dzīve, par Balto-Skandiju. Bet šī Balto-Skandija ir liela un viņas atsevišķās daļas savā konstrukcijā atšķiras viena no otras. Ja Igaunijas salas un ziemeļu piekraste izveido savu formāciju, tad Dienvidigaunijas morēnu apgabals ar savu vīlnaino virskārtu, ezeru daudzumu un jauktajiem mežiem tuvojas Latvijas un Lietuvas ainavai. Te nemaz nevajaga iedziļināties ģeoloģiskās izveidošanās sīkumos, lai pateiktu, ka šo

Maailma sōda ja majanduslise surutise aastad on sundinud riike ja rahvaid ūksteisest eralduma. Sisse- ja vāļjasōidu vōimaluste piiramine, vāļisvaluuta saamisse kitsendused, vāļiskaubanduse surumine kontingentide raamidessē, litsentside sūsteem — kōik need on tōkkes, mis piiravad ūhe rahva lābikāimist teisēga ja mis aegamōōda vōib kujunēda mingisuguseks Hīina mūūriks ūksikute riikide vahel.

Samal ajal on aga tekkinud paratamatu vajadus gruppeeringute jārele: ūhised huvid sunnivad tōkkesid kōrvaldama vōi vāhemalt nēnde ūle ehitama sildu, mis vōimaldaksid lābikāimist, vastastikust arusaamist ja tundmist. Ūheks sarnaseks sillaks vōib olla kultuuriline lāhenemine. Sēda silda on kerge ehitada seal, kus sellēks loomulikke eeldusi olemas. Kas ja millised on need eeldused, mis moodustavad nōnda ūtelda loomulikke alustalasisd selle silla ehitamiseks?

Iga rahva kultuuriline arenemine toimub teatavates ģeograafilistes ja etnograafilistes piirides, ta on isegi sōltuv nēndest piiridest.

On palju komponente, mis moodustavad ūheskoos ūhe rahva eluruumi iseloomuliku aluse. Kaasaegsed maateadlased nimetavad sēda eluruumi, milles areneb Eesti rahva elu, Balto-Skandiaks. Kuid see B.-S. on suur ja tema ūksikud osad lāhevad oma maastikulise konstruktsiooni poolest ūksteisest lahku. Kui Eesti saarestik ja pōhjarannik omaette formatsiooni moodustavad, siis lāhenēb Lōuna-Eesti morāānmaastik oma lainetava maapinna ehituse, oma jārvede rohkuse ja sega-

zemju vēsturē redzamas daudzas vienādas līnijas un ka tās tālā pagātnē ir pārdzīvojušas līdzīgus laikmetus.

Igaunu tautas attiecības ar citām kaimiņu tautām nosaka pa daļai valodas, pa daļai antropoloģiskās pazīmes.

Tā kā igauņu valoda ietilpst rietum-somu valodu grupā, kas pati veido Urālu valodu saimes rietumu daļu, tad igauņi etnografiiski pieder somu-ugru tautu saimei (kopā ar somiem, karjaliešiem, vepsiem, vadjiem un libiešiem). Bet igauņiem, nonākot agri slāvu un baltu tautu kaimiņos dzīvot, viņu un libiešu valoda ir visvairāk attālinājusies no somu senvalodas. Leksikāli viņa ir daudz mantojusi no kaimiņu valodām. Arī no baltu cilšu valodām aizņemtos vārdus atrodam, kā igauņu, tā arī citu somu tautu valodās. Šie vārdi ir aizgūti apmēram Kristus dzimšanas laikā vai pirms tam un no latviešu un lietuvju vai pat baltu pirmtautas senvalodas. Ja apskatām no baltu valodām aizņemto igauņu vārdu saturu, tad redzam, ka starp somu un baltu ciltīm ir bijušas draudzīgas attiecības, jo mēs atrodam starp tiem galvenā kārtā zemkopības un lopkopības piederumu vārdus. Ja pētām vārdus, kas aizņemti no somu valodām latviešu valodā, tad atrodam te visvairāk vārdu, kuŗus lieto Dienvidigaunijas vai libiešu izlokšanās. Arī te trūkst vārdu, kas nozīmētu kara ieročus vai citas ar karu sakarā esošas lietas. Tas norāda uz mierīgu un draudzīgu satiksmi starp abām kaimiņu tautām tālā senatnē.

Patiesībā igauņi ir jaukta tauta, jo zeme, kur viņi dzīvo, nav ne ar ko atšķirta no kaimiņu tautām, un jau agri tur nodibinājās citu tautu, galvenā kārtā ģermāņu kolonijas. Tādēļ igauņiem ir izveidojušās divas cilvēku grupas: ziemeļu un austrumu Baltijas, pie kam dominē pēdējā. Bet tā ir tā pati ļaužu grupa, kas lielā mērā reprezentēta arī Latvijā un Lietuvā. Tā tad var konstatēt, ka antropoloģiski igauņi pieder tai pašai grupai, kurai latvieši un lietuvieši.

Archaioloģiski doti par mūsu zemju visvecāko laiku stāsta mums, ka tagadējās Igaunijas, Latvijas un Lietuvas zemes

metsadega Lāti ja Leedu omale. Ilma, et siin vaja oleks süveneda geoloogilise tekkimise üksikasjadesse, peab tähendama, et selle maapinna ajalugu näitab palju ühiseid jooni ja on kauges minevikus läbielanud ühiseid ajajärkusid.

Eesti rahva vahekorda teiste naaber-rahvastega määravad osalt keelelised, osalt antropoloogilised andmed.

Kuna eesti keel kuulub lääne-soome keelte gruppi, mis ise moodustab Uurali keelkonna (Sprachfamilie) läänepoolse osa, siis kuuluvad eestlased etnograafiliselt soome-ugri rahvaste perre, (ühes soomlaste, karjalaste, vepslaste, vadjalaste ja liivlastega). Kuid eestlaste sattudes varakult slaavi ja balti rahvaste lähemasse naabrusse elama, on nende keel ühes liivlaste omaga kõige rohkem eemaldunud soome ürgkeelest. Leksikaalselt on tema palju omandanud naaberkeeltest. Ka balti hõimude keeltest laenatud sõnu leiame meie nii eesti kui ka teiste soomesugu rahvaste keeltes. Need sõnad on laenatud umbes Kristuse sündimise ajal või enne seda ning lätlaste ja leedulaste või koguni balti algrahva ürgkeelest. Kui vaatame balti keeltest laenatud eesti keele sõnu sisu poolest, siis näeme, et soome ja balti hõimude vahel on olnud sõbralik vahekord, sest meie leiame seal peamiselt põllutööd ja kariakasvatust tähendavaid sõnu. Kui uurime sõnu, mis laenatud soome keelest läti keelde, siis leiame siin eeskätt sõnu, mis tulevad ette Lõuna-Eesti või liivi murrakutes. Ka siin puuduvad sõnad, mis tähendaks sõjariistu või teisi sõjaga ühenduses olevaid asju. See viitab rahulikule ja sõbralikule läbikäimisele mõlema naaberrahva vahel kaugel ürgajal.

Tõuliselt on eestlased segarahvas, sest maa, kus nad põliselt elavad, pole milligagi eraldatud naaberrahvaist ja varakult tekkisid seal juba teiste rahvaste, peamiselt germaani asundused. Selle tõttu on eestlaste hulgas väljakujunenud kaks heledavärvilist inimtõugu: põhja ja idabalti, kusjuures domineerib just viimane. See on aga sama inimtõug, mis suuremal määral esineb ka Lätis ja Leedus. Seega võib konstateerida, et eestlased kuuluvad an-

ietilpa vienā kultūras apgabālā. Tas bija tas apgabals, ko senatnes pētnieki sauc par ķemmu kerāmikas kultūras apgabalu, kuŗa nosaukums radies no ķemmveidīgiem ornāmentiem uz tā laika māla traukiem. Šī kultūra bija izplatījusies no Vislas pāri visai Austrumeiropai, pāri Baltijas jūras valstīm, Somijai un Ziemeļskandināvijai. Šīs kultūras nesēji, pie kuŗiem pieder arī tagadējās Latvijas, Igaunijas un Lietuvas senie iedzīvotāji, dzīvoja kā mednieki un zvejnieki ūdeņu tuvumā ierīkotās nometnēs. Šīs kultūras robežās ap 2000 gadu priekš Kristus, nāca jauns kultūras vilnis, kas nesa sev līdzīti skaistu kuŗa cirvju lietošanu, kuŗiem laivas veids. Tādēļ šo laikmetu, ko daži tura par indo-eiropiešu tautu izplatīšanās un iespaida laikmetu, nosauc arī par laiveirvju kultūru. Tā skar kopēji kā Igauniju, tā arī Latviju un Lietuvu. Par to runā mums visveicākie mūsu zemes kapi, kur ieraka nesadedzinātus liķus un ieraka līdzīti arī darba un kuŗa cirvjus, kā arī sevišķus māla podus.

Ļoti dzīva satiksme ir bijusi starp Vislas un Nemanas novada zemēm un Igaunijas Viru piekrasti vecākajā dzelzslaikmetā (apmēram Kristus dzimšanas laikā), to liecina vienādie arhαιoloģiskie atradumi minētās vietās, tā saucamās loka saktas (Augen — u. Armbrustfibeln).

Jaunākajā dzelzs laikmetā (800.—2100. g. pr. Kr.) mūsu dzimtene kultūrāli vēl vairāk tuvojās baltu tautām, sastādot ar tām kopā kā saimnieciski, tā arī sabiedriski vienu kultūras apgabalu. Igaunī importēja lielāko daļu no lietojamiem metāliem arī no tā pagatavojamo priekšmetu formu. Senajiem igauņiem ievērojamākie Baltijas kultūras un tirdzniecības centri bija Klaipēdas apkārtnē, Zemgale un Latgale. Tur ir izveidojušies lielākā daļa minētajā laikmetā zemēs izplatījušos rotas lietu veidi un no turienes tie nokļuvuši arī Igaunijā. Sēmgaliešu tirdzniecības osta atradās Lielupes lejas galā, no kuŗienes preces pārveda ar libiešu starpniecību pie mums vai arī tieši — uz Sāmu salu. Otrs ceļš gāja pa Gauju. Šīs tirdznieciskās un kultūrālās attiecības starp kaimiņu tautām spēlēja dominējošo lomu, salīdzinot

tropoloogiliseit samasse inimtōugu lātlastega ja leedulastega.

Arkeoloogiliseit andmed meie maade kōige vanemast ajast kōnelevad meie, et praegused Eesti, Lāti ja Leedu maaalad, kuulusid ūhte kultuurpiirkonda. See oli see piirkond, mida muinasteadlased nimetavad kammkeraamika kultuurpiirkonnaks, milline nimetus tuletatud kammistaoliste ornamentide jārģi tolleaja savinōudel. See kultuur oli levinenud Veikselist ūle kogu kirde Euroopa, ūle Lāānemere-maade, Soome ja Pōhja-Skandinaavia. Selle kultuuri kandjad, millede hulka kuulusid ka praeguse Eesti, Lāti ja Leedu ūrgelanikud, elasid jahimeestena ja kaluritena vee ligidal asulais. Selle kultuuri piirkonda tungib u. 2000 a. e. Kr. edela poolt uus kultuurlaine, mis toob endaga kaasa vāga ilusate sōjakirveste tarvita-mist, millede vene (Boot) kuju. Sellepārast nimetakse ka seda ajajārku, mida peetakse mōnelt poolt indo-euroopa rah-vaste levimise vōi mōjutuse ajastuks, venekirveste kultuuriks (Bootaxt — Kultur). Ta haarab ūhiselt nii Eesti, kui ka Lāti ja Leedut. Sellest kōnelevad meie kōige vanemad meie maa hauad, kuhu maeti pōletamata laibad ning panustena lisati juurde nimetatud tōō- ja sōjakirveid ning erilisi savipotte.

Vāga elavat lābikāimist Veikseli ja Njemani vahelise maaala ūhelt poolt ja Eesti Viru ranniku vahel teiselt poolt, vanemal rauaaajal (umbes Kr. s. ajal) la-sevad oletada ūhetūūbilised arkeoloogiliseid leiud nimetatud kohtadel, n. n. silm-ja ambsōled (Augen- u. Armbrustfibeln).

Nooremal rauaaajal (800—1200 a. p. Kr.) lāhenes meie kodumaa kultuuriliseit veel enam balti rahvastikule, moodustades nendega nii majandusliseit kui ka ūhis-kondlikust seisukohast ūhe kultuurpiirkonna. Eestlased importeeriseit suurema osa tarvitatavatest metallidest, eriti pronksi ja vōtsid ūhes materjaliga ka sellest valmistatavate esemete vormid. Tāhtsamad muistsetele eestlastele Balti kultuuri ja kaubanduse keskusteks olid Memeli ūmbrus, Sēmgallia ja Lettgallia. Seal on kujunenud suurem osa nimetatud ajastul Balti maades levinenud ehtaesjade vormidest, sealt on nad ka Eesti sattu-

ar tā paša laika laupīšanas klejojumiem vienam pret otru.

Vēsturisko laiku sākums deva senajiem igauņiem vienādu stāvokli ar citām Baltijas tautām. Vēstures stari vēl nepaspēja apgaismot mūsu zemju apstākļus, un šo tautu sabiedriskā kārtība vēl nebija izveidojusies, kad šai ziņā viņām priekšā aizsteigušies kaimiņi jau sāka stiept uz viņu pusi savas mantkārīgās rokas. Ātrā gaitā bija jākārto iekšējās lietas, jāorganizējas, cik nu apstākļi to atļāva un cik līdzšinējie piedzīvojumi bija mācījuši, lai no vienas puses turētos pretim ar lielu noteiktību un intensīvatāti uzbrūkošiem vācu dzelzs bruņiniekiem un no otras puses ar lielu spēku augošai krievu ekspansijai. Baltija kļuva tautu kustībā, vai pareizāk vilņošanā, par divu pasaulu — austrumu un rietumu tautu atvaru. Viņas vēsture kļuva par caurvēju vēsturi, kuŗi reizēm pūta no austrumiem, reizēm rietumiem. Un tautām, kas šai virpulī sāka būtēt sev mājas, bija jāsaņem visi spēki, lai nenoslīktu šai atvarā. Mūsu senčiem kā divsejainajam Jānusam bija jāskatās ar vienu seju uz austrumiem, ar otru uz rietumiem un jābūt modriem uz abām pusēm. Viņi bija nokļuvuši starp veseri un laktu. No rietumu puses nāca spēcīgi vesera sitieni, bet no austrumiem deva pretspiedienu lakta. Starp šo veseri un laktu izauga tautas raksturs, viņas sīkstums un izturība, kam pateicoties tā galīgi neiznīka un nesakusa ar pārsvarā esošiem kaimiņiem. Viņi uzglabāja savu nacionālo vienību un cenšanos pēc patstāvības. Un kad 19. gadsimtenā vidū brīvības saulītes stari sāka no jauna sildīt ilgi atmatā stāvējušo zemi, sākās kā vienā tā otrā tautā viņas atmodas laiks. Kopēja ideoloģija vada tautas vadošos vīrus, viņi ņem priekšzīmī viens no otra un mācās cits no cita piedzīvojumiem. Tautas valodā iznākošo laikrakstu ziņas par vienas tautas mirdzošiem darbiem un pasākumiem ātri nonāca pie otras tautas un ierosināja viņu tādējiem pat darbiem. Pēc Kalevipoega iznākšanas radīja arī latvieši savu tautas ēpu (Pumnura Lāčplēsis un Lautenbacha Niedrišu Vidvuds). Liela loma kaimiņu savstarpējā tuvināšanā bija Tartu augstskolai. Te satikās abu tautu pirmie tautas vadoņi un

nud. Semgallide kaubasadam asub Lielupe jõe alamjooksul, kust nende kaubad toodi liivlaste kaudu meie juurde, vōi otsekohe — Saaremaale. Teine tee lāks Gauja jõe kaudu. Need kaubanduslised ja kultuurilised suhted naaberrahvaste vahel māngisid domineerivat osa vōrrelde sama aja vastastikkuste rōovretketega.

Ajaloolisei aja algus asetas muistseid eestlasi ūhesugusse seisukorda Balti naaberrahvastega. Ajaloo kiired ei suutnud veel valgustama hakata meie maade olusid ja nende rahvaste ilme ja ūhiskondlik kord olid veel vālja kujunemata, kui selles suhtes ettejōudnud naabrid hakkasid juba nende poole sirutama oma ahneid kāsi. Tuli kiires korras kohendada oma koduseid asju, tuli read koomale ajada, tuli organisēeruda nii palju kui olud seda lubasid ja senised kogemused olid ūpetanud, et vastu panna ūhelt poolt suure jārjekindlusega ja intensiivsusega pealetungivātele raudrūitlitele, teiselt poolt ūrgjōuliselt arenevale venelaste ekspansioonile. Baltikum muutus rahvaste liikumises vōi ūigemini voolamises kahe maailma — hommiku- ja ūhtumaa rahvaste keerise kohaks. Nende ajalugu muutus tuulte tōmbuste ajalooks, mis kord idast, kord lāānest puhusid. Ja rahvad, kes selle keerise kohal hakkasid endale kodu ehitama, pidid kogu oma jōu kokku vōtma, et mitte uppada keerisesse. Nagu kahepalgeline Jaanus, pidid meie esivanemad vaatama ūhe nāoga itta, teisega lāānde ja pidama valvet mōlemale poole. Nad olid sattunud vasara ja alase vahele. Lāānepoolt langesid tugevad vasara lōōgid, ida poolt surus alas vastu. Selle vasara ja alase vahel valmis rahva iseloom ja tema sitkus ning vastupidavus, tānu millele ta ei hukkunud lōpulikult ja ei sulanud ūhte ūlekaalus olevate naabritega. Nad sāillitasid oma rahvusliku tervikluse ja tungi iseseisvuse vastu. Ja kui 19 s. keskel vabameelsuse pāikese kiired hakkasid uuesti soojendama kaua sōōtis olnud pindu, algas nii ūhe kui ka teise rahva juures tema uuesti ārkamiseaeg. ūhine ideoloogia juhib rahvamehi, nad vōttavad eeskuju ja laenavad kogemusi ūksteiselt. Rahvakeeles ilmuvate ajalehtede teated ūhe rahva hiilgavaist tegudest ja algatusist jōud-

ceļa rādītāji. Te varēja notikt domu izmaiņa un savstarpējas pārrunas, te mācījās latvieši, igauņi un pa daļai arī lietuvieši, iepazīdamies viens ar otru un cits citu saprazdami. Pagājušā gadsimta beigās un tagadējā sākumā Igauņu studentu biedrība atradās dzīvā satiksmē ar korporāciju Lettoniju.

Mazliet vēlāk sāka tādu pat lomu spēlēt arī Rīgas politehnikums. Korporācija „Vironia“ tur tuvinājās korp. Selonijai.

Bet kamēr Baltijas tautas smaka zem svešas varas, kad vēsturiskie likteņi rāva viņas uz vairākām pusēm, nospiezdami viņas te zem vienas, te otras tautas varas, viņas ļoti maz ievēroja viena otru. Tagad, kad viņas vienu notikumumu rezultātā ir atbrīvojušās, kad viņas visas, būdamas agrākās Lielkrievijas pierobežas provinces, ir ieinteresētas viena otras likteņi, nenovēršami rodas vajadzība savstarpēji kultūrāli tuvināties.

Mēs apzināmies, kāda liela nozīme mazas tautas dzīvē ir īpatnējai nacionālai kultūrai; mēs zinām, cik lielu lomu ir spēlējušas mūsu tautu atmodas laikmeta un brīvības cīņu sagatavošanā kultūrāli pasākumi; mēs zinām, ka mazas tautas var sevi celt citu tautu acīs ar saviem zinātnes, mākslas un rakstniecības sasniegumiem. Ja mēs gribam viens otru atbalstīt patstāvības paturēšanā, mums jāpazīst vienam otra spējas un stiprums arī garīgā kultūrā. Tai nav patstāvības sargāšanā mazāka nozīme, kā apbruņojumam, gaisa aizsardzībai un flotei.

Apskatīsim īsumā, kas līdz šim šai ziņā darīts un ar ko tuvākā laikā varētu papildināt to, kas jau veikts.

Es domāju, ka te svarīgākā nozare ir zinātne. Zinātne ir pēdējos gadu desmitos arvien vairāk un vairāk kļuvusi par starptautisku kopēju īpašumu, kuŗā katrai tautai jādara tas darbs, kas ir viņas teritorijā. Katrai tautai vispirms jākoncentrē savs zinātniskais pētīšanas darbs uz visu to, kas attiecas uz viņu pašu un viņas dzimto zemi. Tādēļ mums visiem ir izveidojušās tā saucamās nacionālās jeb dzimtenes zinātnes. Līdz tam, kamēr bijām Krievijas valsts daļa, mums nebija iespēju šo zinātņu attīstīšanai. Arī mūsu

siid ruttu teise rahva juurde ja ergutasid teda samasugustele tegudele. Pārast Kalevipoja ilmumist luuakse ka läti rahvuscepos (Pumpuri „Läčplēsis“ ja Lautenbachi „Niedrišu Vidvuds“). Suurt osa naabrite üksteisele lähenemise töös etendas Tartu ülikool. Siin kohtusid mõlema rahva esimesed rahvajuhid ja teenäitajad. Siin võis toimuda mõttevahetus omavahelelised läbirääkimised, siin õppisid lätlased, eestlased ja osalt ka leedulased üksteist tundma ja üksteisest arusaama. E. Üliõpilaste selts seisis kõige elavamas läbikäimises korp. Lettoniaga mõõdunud sajangi lõpul ka käesoleva alul.

Veidi hiljem hakkas samasugust osa etendama Riia politehnikum. Korp. „Vironia“ lähenes seal korp. „Seloniale“.

Kuid seni kui Balti rahvad ägasid võõra valitsuse all, kui ajaloolised saatused kiskusid neid mitmele poole, sundides neid siin ühe, seal teise suurema rahva võimu alla, panid nad liig vähe üksteist tähele. Nüüd, kus nad ühiste sündmuste tagajärjel vabanenud, kus nad kõik endiste Suur-Vene piiri äärsete — provintsidena huvitatud üksteise saatusest, tärkab paratamatult vajadus vastastikkuse kultuurilise lähenemise järele.

Meie oleme teadlikud selles, kui suure tähtsuse väikerahvaste elus evib omapärane rahvuslik kultuur; meie teame, kui suurt osa on etendanud meie rahvaste ärkamisajaloos ning vabadusvõitluse ettevalmistamisel igasugused kultuurilised üritused; meie teame, et väikerahvad suudavad end teiste silmis maksma panna oma saavutuste kaudu teaduse, kirjanduse ja kunsti alal. Kui meie tahame üksteist toetada iseseisvuse säilitamisel, peame ka tundma üksteise võimeid ja tugevust vaimse kultuuri aladel. See pole iseseisvuse säilitamisel mitte väiksema tähtsusega, kui relvastus, õhukaitse ja allveelaevastik.

Võtame lühidalt vaatlusele, mis on seni sel alal tehtud ja millega võiks lähemal ajal täiendada seda, mis juba ära tehtud.

Ma arvan, et tähtsamaks alaks siin osutub teadus. Teadus on viimaseil aastakümneil ikka enam ja enam saanud rahvusvaheliseks tervikumõisteks, milles igal rahval on täita see osa, mis asub tema

augstskolas un citas zinātniskās iestādes koncentrēja savu uzmanību lielās Krievijas dabai un tautām. Nebija iespēju nostādīt šaurāku dzimtenes pētīšanu uz plašākiem pamatiem. Šaurāka dzimtenes un viņas tautas dzīves pētīšana palika vairāk privātu lietpratēju un zinātnes draugu gādībā, kas šai nozarē veikuši ievēribas cienīgu darbu.

Tagad, nodibinot nacionālās augstskolas Kaunā, Rīgā un Tartū, šī iespēja radās.

Kādas tad ir nacionālās jeb dzimtenes zinātnes?

Vispirms te ietilpst igauņu, latviešu un lietuviešu, kā arī tuvāko radniecisko cilšu valodu pētīšana. Tā kā igauņu valoda pieder somu-ugru valodām, tām Tartū augstskolā ierādīta goda vieta. Šim valodām nodibinātas 3 profesūras un 3 docentūras. Bet ievērojot, ka Igaunijas kultūralais un ģeografiskais stāvoklis liek tuvāk iepazīties arī ar mūsu tuvākajiem dienvidus kaimiņiem un sabiedroto kultūru, slāvu valodu profesūra nodota personai, kas ilgu laiku darbojusies arī baltu valodu katedrā. Arī filozofijas fakultātes mācības plānus grozot, studentiem dota iespēja šai mācības nozarē specializēties divējādi: 1) slāvu valodās un literatūrā un 2) baltu valodās un literatūrā. Šī iespēja atkal no jauna ceļ dienas kārtībā lektoru jautājumu. Slāvu filoloģijas profesors ir par daudz apgrūtināts teorētiskiem uzdevumiem, kādēļ latviešu un lietuviešu valodu mācīšana Tartū varētu sekmīgi notikt tikai tad, ja valodu praktiskai mācīšanai, pēc citu jauno valodu parauga, būtu atsevišķi lektori. Tartu augstskolā polu, franču, zviedru un itaļu valodā šādi atbilstīgiem ārzemniekiem aizvietoti katedri dod iespēju uzturēt kultūrālu kontaktu ar tām tautām, kurās viņi reprezentē. Šis kontakts neierobežojas tikai ar valodas mācīšanu un augstskolas aprindām, bet ir nepieciešams līdzeklis kaimiņu tautu kultūras propagandā vispār.

Attiecīgu akciju latviešu-lietuviešu valodas lektorāta dibināšanai pie Tartū augstskolas un igauņu valodas lektorāta radīšanu Rīgas un Kaunās universitātēs Tartū augstskola ir jau ierosinājusi.

territooriumi kohal. Iga rahvas peab kõigepealt koondama oma teadusliku uurimistöö kõigele sellele, mis puutub temasse endasse ja tema kodumaasse. Selle tõttu on kujunenud välja meil kõigel n. n. rahvuslikud või kodumaised teadused. Seni kui meie olime Vene riigi osa, polnud võimalust nende teaduste arendamiseks. Ka meie ülikoolid ja teised teaduslikud asutused koondasid oma tähelepanu Suure-Venemaa loodusele ja rahvastele. Polnud võimalust seada kitsama kodumaa uurimise laiemale alusele. Kitsama kodumaa ja selle rahva elu uurimine jäi rohkem eraalgatuse ja asjaarmastajate hooleks, kes sel alal tähelepanuvääriva töö ära teinud.

Nüüd rahvuslikkude ülikoolide asutamiseiga Kaunasesse, Rīga ja Tartu avanes see võimalus.

Millised on siis need rahvuslikud või kodumaised teadused?

Kõige pealt kuuluvad siia eesti, läti ja leedu ning lähemate sugukeelte uurimine. Kuna eesti keel kuulub soome-ugri keelkonda, siis on sellele ka Tartu ülikoolis aukoht antud. Nende keelte jaoks on loodud 3 professuuri ja 3 dotsentuuri. Kuid arvesse võttes, et Eesti kultuuriline ja geograafiline asend tingib lähemat tutvust meie lähemate lõunanaabrite ja liitlaste kultuuriga, on Slaavi keelte professor täidetud isikuga, kes on pikemat aega töötanud ka balti keelte alal. Ka on filosoofia teaduskonna õppekavade ümberkorraldamisel antud selle õppekoha kaudu võimalus üliõpilastele spetsialiseeruda kahes harus: 1) Slaavi keelte ja kirjanduse 2) ning balti keelte ja kirjanduse alal. See võimalus tõstab aga uuesti päevakorrade vastavate lektorite küsimuse. Slaavi filoloogia professor on liig koormatud teoreetiliste ülesannetega, mille tõttu Läti ja Leedu filoloogia õpetamine Tartu ülikooli juures võib tõhusalt toimuda ainult siis, kui keelte praktiliseks õpetamiseks teiste uusifiloloogiate eeskujul oleksid olemas erilised lektoraadid. Tartu ülikooli juures Poola, Prantsuse, Rootsi ja Itaalia valitsuste poolt ülalpeetavad professuurid ja lektoraadid on näidanud, kuivõrd niisugused vastavate välismaalastega täidetud õppekohtade olemasolu võimaldab üldkul-

Blakus valodniecībai stāv tautas dzēja. Mums ir visās valstīs savas tautas dzējas arhīvi, kas lielākā vai mazākā mērā visi ir iekārtoti pēc vieniem un tiem pašiem principiem. Te ir sakopotas tautas gara mantas, kurās visvairāk atspoguļojas tautas atzinumi, uzskati, gudriba un radošās spējas. Šo arhīvu starpā ir nodibināts kontakts, viņu vadītāji (Dr. Loorits, prof. Straubergs un prof. Biržiška) sadarbojas roku rokā cits ar citu retā vienprātībā.

Vajadzētu šo kopdarbību turpināt un padziļināt.

Pilnīgi analogiska nozīme ir tautas zinātnei jeb etnografijai. To mācoties iepazīstamies ar tautas materiālo kultūru. Te stipri palīdz iepazīties vienai tautai ar otru savstarpēji etnografisko mūzeju apciemojumi. Starp Latviju un Igauniju šie apmeklējumi jau notikuši, sarakojot tautas mākslas izstādes Rīgā un Tallinnā.

Tagad tādas pat izstādes būtu jāsarīko arī starp Igauniju un Lietuvu. Arī nacionālo muzeju vadītājiem vai darbiniekiem būtu jāuzsāk salīdzinoši pētījumi tautas mākslas nozarē. Es esmu drošs, ka mēs te atrastu daudz kopēju līniju.

Tai seko tautas vēsture, ko ilgāku laiku pētīja tikai svešinieki, kas to apgaismoja no savas orientācijas viedokļa. Tagad ir radīts stingrs pamats vēstures pētīšanai. Visās trijās valstīs ir nodibināti, iekārtoti un pētniekiem pieejami arhīvi. Tautām, kuru pagātne tik daudzās vietās ir vienāda, kas tik daudz kopēja pārdzīvojušas, vajadzētu veicināt citas arhīvu izmantošanu. Neizbēgama ir arhīvu apmaiņa starp Igauniju un Latviju, te priekšdarbi jau sen veikti un izstrādāts pat jau attiecīgās konvencijas projekts. Pēc apmaiņas (tas ir pavisam atdodot zināmus materiālus, kas attiecas uz otras valsts zemi) jāizdara šādu arhīvu deponēšana uz īsāku vai ilgāku laiku, kurī sevišķi interesē otras valsts pētniekus. Kopējiem spēkiem spēsim neitrāli un taisnīgi apgaismot savu tautu ne vienmēr laimīgo pagātnei.

Ciešā sakarībā ar vēsturi darbojas arhαιoloģija. Ja es nemaldos, šai no-

tuurilist kontakti nende rahvastega, keda nad esindavad. See kontakt ei piirdu ainult keele õpetamisega ja ülikooli ringkonnaga, vaid osutub tarvilikuks vahendiks naabermaade kultuurpropaganda töös üldse.

Vastav aktsioon läti — leedu keele lektoraadi asutamiseks Tartu ülikooli juurde ja eesti keele lektoraadi ellu kutsumiseks Riiga ja Kaunasesse on Tartu ülikooli poolt juba algatatud.

Keeleteaduse kõrval seisab rahvaluuleteadus. Meil on kõigis riiges oma rahvaluule arhiivid olemas, nad on enamvähem ühiste printsiipide järgi korraldatud. Siia on koondatud rahva vaimse loomingu varad, milles kõige enam peegelduvad rahva tõekspidamised, vaated, tarkus ja loomisvõime. Kontakt nende arhiivide vahel on loodud, nende juhid töötavad haruldaselt ükmeelselt ja käsikäes üksteisega (Dr. Loorits, prof. Straubergs ja prof. Biržiška). Oleks vaja seda koostööd jätkata ja süvendada.

Täiesti analoogilise tähtsusega on rahvateadus või etnograafia. Selle kaudu õpime meie tundma rahva ainelist kultuuri. Siin aitavad jõudsasti tutvunemiseks kaasa etnograafiliste muuseumide vastastikkused külaskäigud. Läti ja Eesti vahel on need külaskäigud rahvakunsti näituste korraldamise näol Riias ja Tallinnas juba sooritatud. Nüüd tuleksid korraldada samasugused näitused ka Eesti ja Leedu vahel. Ka peaksid rahvusmuuseumide juhatajad või tegelased võtma ette võrdlevaid uurimusi rahvakunsti alal. Ma olen kindel, et siin leidub palju ühiseid jooni.

Sellele järgneb rahva ajalugu, mis pikemat aega leidis käsitamist muulaste poolt, kes seda valgustasid oma orientatsiooni seisukohast. Nüüd on loodud kindel alus ajaloo uurimisele. Kõigis kolmes riigis on asutatud, korraldatud ja uurijaile kättesaadavaks tehtud arhiivid. Rahvad, kelle minevik nii paljudes osades ühte langeb, kes nii palju ühist elanud, peaksid üksteisele andma igasuguseid soodustusi kasutamisel. Möödapääsmatuks osutub arhivaalide vahetus Eesti ja Läti vahel, mille kohta eeltööd ammu juba tehtud ja isegi vastava konvenciooni kava välja

zarē sevišķi starp Igauniju un Latviju ir izveidojusies tik cieša kopdarbība, kā nekur citur. Un ir arī saprotams, kādēļ. Mūsu aizvēstures laika pēdējais laikmets (X—XIII g. s.) ir tas laiks, kad latvieši un igauņi bija patstāvīgi. Šis neatkarības laika kultūras pētišanai abas puses ir pēdējā laikā veltījušas sevišķi lielu uzmanību, te vienas zemes arhαιoloģijas pētišana papildina otras kaimiņzemes to pašu nozaļu pētišanu. Darbošanās roku rokā ir devusi vislielākos rezultātus. Ar Latvijas pieminekļu valdes laipno atļauju Igaunijas arhαιoloģiem dota iespēja izdarīt izrakumus mūsu draudzīgās kaimiņvalsts zemē, un tāda pat iespēja ir arī latviešu arhαιoloģiem pie mums. Tartū augstskolas arhαιoloģijas profesora H. Moora spalva ir radījusi divu sējumu darbu „Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 J. v. Chr.“ (Mācīto igauņu biedrības raksti XXV), tāpat Mācīto igauņu biedrības pēdējā gada grāmatā pētījumus par salīdzinošo arhαιoloģiju ir publicējuši jaunie latviešu zinātnieki Ed. Šturms un R. Šnore, pie kam pirmais apcerējis Igaunijas kultūrālās attiecības ar kaimiņu zemēm bronzas un vecākajā dzelzlaikmetā. Vispidošākā triju kaimiņvalstu arhαιologu kopdarbības manifestācija bija 1931. gadā Rīgā sanākušais II Baltijas arhαιologu kongress, kur, starp citu, sevišķi uzsvēra Latvijas un Igaunijas kopdarbību šai nozarē.

Beidzot piemināma arī vēl sadarbība, kas dzīvi attīstās starp dabaszinātniekiem un par kuļu runā arī pirms neilga laika Kuresārē notikušais Baltijas valstu biogeografu kongress. Arī dziedināšanas iestāžu izmantošanā var novērot tuvināšanos: igauņi meklē sev veselību Latvijas sanātorijās un kūrortos, bet no otras puses var pastāvīgi atrast slimniekus kā no Latvijas, tā Lietuvas Tartū augstskolas nervu klīnikā (pie prof. Pūsepa).

Ir izveidojusies kopdarbība arī starp skolotājiem. Skola ir tā iestāde, kur sagatavojas nākošais valsts pilsonis un sabiedrīks darbinieks. Ir no liela svāra, ka tie, kas šo nākošo pilsoni sagatavo, rada vispirms savstarpēju kopdarbību.

tūtatud. Peale vahetamist (s. o. jäädavalt teatavate osade, mis teise riigi maalasse puutub, äraandmist) on teostatav sarnaste arhivaalide deponeerimine lühemaks ajaks, mis teise riigi uurijaid eriti huvitavad. Ühisel jõul suudame erapooletult ja õiglaselt valgustada oma rahvaste mitte ikka õnnelikku minevikku.

Tihedas seoses ajalooaga töötab muinasteadus (arkeoloogia). Kui ma ei eksi, on sel alal eriti Eesti ja Läti vahel tihedam koostöö arenenud, kui ühelgi teisel alal. Ja on ka arusaadav, mispärast. Meie eelajaloolise aja viimane ajajärk (X—XIII s.), on see aeg, kus lätlased ja eestlased olid iseseisvad. Selle iseseisvusaja kultuuri uurimisele on mõlemal pool viimasel ajal eriti palju rõhku pandud, siin täiendab ühe maa muinasvarade uurimine teise naabermaa samade alade uurimist. Käsekäes töötamine on annud kõige paremaid tulemusi. Läti muinsusvalitsuse lahke loaga on antud Eesti arkeoloogidele võimalus toimetada kaevamisi meie sõbraliku naaberriigi maaalal, sama võimalus on Läti arkeoloogidel ka meil. Tartu ülikooli muinasteaduse professori H. Moora sulest on ilmunud kaheköiteline töö „Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500“ J. v. Chr.“ (Õpetatud Eesti Seltsi toimetused XXV), samuti on avaldanud Õp. E. Seltsi viimases aastaraamatus uurimusi võrdleva arkeoloogia alal noored Läti teadlased Ed. Šturms ja R. Šnore, kusjuures esimene käsitab Eesti kultuurilist läbikäimist naabermaadega pronksi — ja vanemal rauaajal. Kõige hiilgavamaks kolme naabermaade arkeoloogide koostöö manifestatsiooniks oli 1931. a. Riias peetud II Balti arkeoloogide kongress, milles muuseas erilist rõhutamist leidis Eesti ja Läti koostöö sel alal.

Viimati olgu mainitud ka arenev koostöö loodusteadlaste vahel, millest kõneleb muuseas mõne nädala eest Kuresaares peetud Balti riikide taimegeograafide kongress. Ka raviasutuste kasutamise alal on üksteisele lähenemist märgata: eestlased otsivad endale kosutust Läti sanatooriumides ja kūrortides ning teiselt poolt võib vahetpidamata aastate jooksul leida haigeid nii Lätist kui ka Leedust

Tādēļ kopš 1923. gada ikgadus sarīko skolu darbinieku sanāksmes. Pirmā triju Baltijas valstu skolotāju konference notika pirms 12 gadiem no 27.—29. jūnijam 1923. gadā. Konference ievēlēja sekretāriātu, kas no tā laika katru gadu sanāca uz apspriedi, nodibināja Baltijas valstu skolotāju savienību, sasauca ikgadus konferences (skaitā 12) un laiku pa laikam vispārējus kongresus (skaitā 3), kuŗos 1928. g. Tallinnā piedalījās 445 skolotāji un 1931. gadā Kauņā 389 skolotāji.

Šķirstot kongresu un konferenču protokolus, uzkrīt, cik intensīvi un nopietni tur strādāts. Vispirmā kārtā risināja skolotāju organizēšanas jautājumus, deva savstarpēju informāciju par viņu sagatavošanos, darba apstākļiem, algas jautājumu, materiālo un sociālo stāvokli. Otrkārt sniedza informāciju par skolu rīkojumiem, mācības plāniem un metodēm, pie kam apspriežot šos jautājumus, uzsvēra kopējās skolu sistēmas un vienu un to pašu svešvalodu mācīšanas vajadzību. Pastāvīgs sekretāriāts kārtīgi sniedza informāciju, lēma rīkot pēc noteikta plāna skolotāju un skolnieku ekskursijas uz citām Baltijas valstīm, izejot no viedokļa, ka ekskursijas ir labākais līdzeklis ģeografijas mācīšanai un lai iepazītos ar kādas zemes un tautas apstākļiem. Sevišķas ievēribas vērts ir vēl sekojošais solis: ievēlēja komisijas, kas izskatīja vēstures grāmatas, izrakstīja izvilkumus no tām vietām, kur apskatīta citu Baltijas valstu vēsture un deva tās pārtulkotas attiecīgai valstij caurskatīšanai. Pie tam konstatēja, ka kaimiņvalstu vēsture ir tiešām trūcīgi un kļūdaini uzrakstīta, kādēļ tūlīņ uzsāka šo trūkumu novēršanu.

Dažādu iemeslu dēļ pēdējos divi gados skolotāju konferences nav notikušas. Būtu vēlams, ka šis darbs drīzi atkal turpinātos.

Ja zinātne liek pamatus augstākai garīgai kultūrai, skola sagatavo nākošo pilsoni, tad rakstniecībā un mākslā atspoguļojas tautas dvēsele.

Ar rakstniecības palīdzību mēs vislabāk iepazīstamies ar tautas dzīvi, viņas priekiem un bēdām. Līdz šim esam centušies

Tartu ülikooli Närvikliinikus (prof. Puusepa juures).

Omaette arenes koostöö kooliõpetajate vahel. Kool on see asutus, kus valmib tulevane riigikodanik ja seltskonnategelane. On tähtis, et need, kes seda tulevast kodanikku ette valmistavad, looks kõigepealt omavahelise koostöö. Selleks hakati 1923. a. pidama igaaastaseid koolitegelaste kooskämimisi. Esimene kolme Balti riigi õpetajate konverents peeti 12 a. eest 27.—29. juunini 1923 a. Konverentsil valiti sekretariaat, kes sellest ajast iga aasta kokku tuli, asutati Balti riikide õpetajate liit, peeti iga aasta konverentse (arvult 12) ja aegajalt üldiseid kongresse (arvult 3), milledest osa võtsid 1928 a. Tallinnas 445 õpetajat, 1931 a. Kaunases 389 õp.

Lehitsedes kongresside ja konverentside protokolle, paistab silma, kui intensiivselt ja sisurikkalt seal töötati. Esimeses järjekorras arutati õpetajate organiseerimise küsimusi, anti vastastikkust informatsiooni nende ettevalmistuse, töökoormatuse, palgaolude, ainelise ja sotsiaalse seisukorra üle. Teises järjekorras anti informatsiooni kooli korralduste, õppekavade ja meetodide kohta ja arutades neid küsimusi rõhutati ühise koolisüsteemi ja samade võõrkeelte õpetamise vajadust. Alalise sekretariaadi kaudu korraldati pideva informatsiooni andmist, otsustati korraldada kindla kava järgi õpetajate ja õpilaste ekskursioone teistesse Balti maadesse, lähtudes seisukohast, et ekskursioonid on parimad vahendid maateaduse õpetamiseks ja maa ning rahva oludega tutvumiseks. Erilist tähelepanu väärib veel järgmine samm: moodustati komisjonid, kes vaatasid läbi ajaloo õppe raamatud, tegid väljavõtted kõikidest nendest kohtadest, kus käsitatakse teiste Balti riikide ajalugu ning anti need tõlgituna vastastikku läbivaatamiseks. Sealjuures konstateeriti, et naabermaade ajalugu on tõesti kasitatud puudulikult ja vigaselt, mille tõttu asuti nende puuduste kõrvaldamisele.

Mitmesuguste asjaolude tõttu on viimase kahe aasta jooksul õpetajate konverentsid pidamata jäänud. Oleks soovitatav, et tegevus pea jälle leiaks jätkamist.

Kui teadus paneb aluse kõrgemale vaim-

tulkot visu labāko kaimiņtautu rakstniecību. Igaunu valodā ir iznākuši latviešu rakstnieku Skalbes, Akurātera, Poruka, Jaunsudrabiņa, Niedras, Raiņa, Blaumaņa, Brigaderes un Zālītes darbi. Latviešu valodā igauņu rakstnieki tulkoti mazāk, bet arī tur redzam Tamsāres, Metsanurka, Raudsepa un Gailiša darbus. Lietuvišu rakstniecība, par nožēlošanu, Igaunijā ļoti maz pazīstama, un laikam tāpat arī otrādi.

Igaunu grāmatas 400 gadu jubilejas gadījumā publicēs 100 labāko igauņu grāmatu sarakstu. Būtu vēlams, ka Latvijā un Lietuvā darītu tāpat un līdz ar to dotu papildinošas ziņas par šo grāmatu saturu un vērtību.

Skaņu māksla ir igauņu iemīļotākā māksla. Ar dziesmām tauta atviegloja savu sirdi darbā, dziedot tā izteica savas domas, jūtas un pārdzīvojumus, kopējā korā dziesmā modās tautas vienības sajūta un pašapziņa. Tādēļ tautas masām nava labāka līdzekļa savas dvēseles dzīves, sava „es“ izteikšanai, kā korā dziesma. Latviešu kori „Dziesmuvara“, „Dziedonis“, operas koris, Jaunatnes sarkanā krusta koris un Lietuvas Kačanauska jauktais koris ir ar lieliem panākumiem koncertējuši Tallinnā, tāpat Estonia mūzikas nodaļas jauktais koris, Tallinnas vīrdziesmu biedrības koris un daži citi ir uzstājušies Rīgā. Kas piedalījies šais koncertos, tie zina, kādu sajūsmu tie radīja kā klausītājos, tā arī dalībniekos. Vēl lielāka nozīme, kā atsevišķu koncertu rīkošanai, ir piedalīšanās otras tautas dziesmu svētkos. Tas arī ir darīts, bet ļoti mazā mērā, tikai pēdējā laikā. Nākotnē būtu jāuzliek sev par likumu, lai lielos nacionālos dziesmu svētkos piedalītos lielākā skaitā arī kaimiņvalstu labākie kori ar savām labākajām dziesmām. Skaists draudzības izpauzums bija 1926. g. Valkā notikušie Igaunijas-Latvijas dziesmu svētki: Dienvidigaunijas kori gāja uz robežu sagaidīt latviešu korus, tur apvienojās kopējā gājienā un izgāja cauri pilsētai, bet tad sākās koru koncerts. Šie svētki, kurus šo rindu autoram bija gods reprezentēt Igaunijas izglītības ministriju, atstāja neizdzēšamu iespaidu. Tādus kopējus svētkus vajadzētu sarīkot arī turpmāk.

sele kultuurile, kool valmistas ette tulevast riigikodanikku, siis kirjanduses ja kunstis peegeldub ja avaldub rahva hing.

Kirjanduse kaudu tutvume kõige paremini rahva eluga, tema röömudega ja muredega. Seni on püütud kõige paremat naaberrahvaste kirjandusest tõlkida. Eesti keeles on ilmunud Läti kirjanikkude Skalbe, Akurateri, Poruki, Jaunsudrabinsi, Needra, Rainise, Blaumanni, Brigaderi ja Zālīte töid. Läti keelde on Eesti kirjanikke tõlgitud vähem, kuid seal näeme ka Tammsaare, Metsanurga, Raudsepa ja Gailiti töid. Leedu kirjandus on kahjuks Eestis väga vähe tuntud, vist samuti ka ümberpöördukt.

Eesti raamatu 400-aastase juubeli puhul avaldatakse 100 parima eesti raamatu nimekiri. Oleks soovitav, et Lätis ja Leedus tehakse sedasama ning täiendavalt sellele antakse lühikesi teateid nende raamatute sisu ja väärtuse kohta.

Helikunst on küll eesti rahval lemmikunst. Laulu kaudu kergendas rahvas tööajal oma südant, lauldes avaldas ta oma mõtteid, tundmusi ja elamusi, ühises koorilaulus ärkas rahva ühistunne ja iseteadvus. Sellepärast pole paremat vahendit rahvamassidele oma hingeelu, oma „mina“ esitlemiseks kui seda on koorilaul. Läti laulukoorid „Dziesmuvara“, „Dziedonis“, ooperikoor, Noorte Punase Risti koor ja Leedu Kacanauskase segakoor on suure eduga esinenud Tallinnas, samuti on Estonia Muusika Osakonna segakoor, Tallinna Meestelaulu seltsi koor ja mõned teised esinenud Riias. Kes nendest kontsertidest osa võtnud, teavad, missuguse vaimustuse nad endaga töid nii kuulajaile, kui ka osavõtjaile. Suurema tähtsusega, kui üksikute kontsertide korraldamine on osavõtmine teise rahva laulupeost. Seda ongi teatud, kuid liig väikesel määral, alles viimasel ajal. Tuleks tuleviku jaoks teha reeglik, et suurtest rahvuslikkudest üldlaulu pidudest võtavad suuremal arvul osa ka naaberrahvaste parimad koorid oma paremate lauludega. Ilusaks sõbralikkuse avalduseks oli 1926 a. Valgas peetud Eesti-Läti laulupidu: keskpäeval läksid Eesti koorid vastu Läti kooridele piiri peale, seal ühineti ühiseks rongikäiguks, millega läbi linna mindi, ja siis algas vahelduv

Kora dziesma ir masu izteiksmes veids. Mākslas izlasi sniedz solisti. Ar viņu palīdzību mums jāiepazīstina savi augstākie sasniegumi mākslas nozarē. Ar lielu uzupurēšanos Latvija, Lietuva un Igaunija uzstā operas. Tas ir saistīts lieliem izdevumiem, operas spēku atrašana un sagatavošana nav viegla. Šis uzupurēšanās rezultātus mums vajadzētu rādīt viens otram. Tas palīdzētu ienest izrādēs pārmaiņas, jo ciemamaizi visi bauda labprāt. Mēs esam Tallinnā vairākas reizes dzirdējuši Latvijas dziedoņus A. Kaktiņu, E. Vittingu (Vitiņu), A. Verneru, Mildu Brechman-Štengeli, Grietu Pērkonī, Nikolaju Vasiljevu, Viktoru Stotu un igauņu-latviešu dziedātāju Amandu Liberti-Rebani. No lietuviešu operas spēkiem pie mums ir uzstājušies K. Petrauskas un V. Jonuškaite-Zauņiene. No Igaunijas operdziedoņiem kaimiņvalstīs ir dziedājuši: O. Torokova-Tideberga, I. Aav-Loo, M. Taras, K. Vitols un citi. Šādiem operas spēku savstarpējiem apciemojumiem vajadzētu kļūt sistematiskiem un periodiskiem.

Kas teikts par dziesmu, attiecas arī uz mūziku. Te būtu vēlams laiku pa laikam mainīt diriģentus. Līdz šim tas maz darīts, no latviešu diriģentiem ir Igaunijā vadījis simfonisko koncertu tikai T. Reiters.

Tēlojošās mākslas laukā ir līdz šim satiksmē bijusi daudz plašāka. 1926. gadā sarikojā igauņu mākslas izstādi Rīgā. Tallinnā ir sarikojusi izstādes tikai atsevišķi Latvijas un Lietuvas mākslinieki. Liels traucējums līdz šim bija attiecīgu telpu trūkums Tallinnā. Šis trūkums tagad apmēram kopš 1 gada ir novērsts un mēs labprāt redzētu savā galvas pilsētā kā latviešu, tā arī lietuviešu mākslas izstādes.

Iepazīšanos ar tēlojošo mākslu stipri veicina muzeju apmeklējumi. To dara gan gandrīz tikai ekskursijas, kad tās piemēram apciemo Rīgu. Tur ir ko redzēt, tur ir ko baudīt.

Kopdarbības panākšanai mākslas laukā derētu sarīkāt triju valstu kopējas izstādes Eiropas lielākajos centros. Pirmais solis šai ziņā ir sperts: pateicoties Lietuvas

koorīde kontsert. Kogu pidu, millel nende ridade kirjutajal oli au esindada Eesti hariduseministeeriumi, jättis kustumata mulje. Sarnaseid ühiseid meeleavaldusi tuleks ka edaspidi korraldada.

Koorilaul on masside avaldus. Kunstie-liiti esindavad solistid. Peame nende kau-du üksteisele tutvustama oma tippsaavu-tusi kunsti alal. Suure pingutusega pea-vad Läti, Leedu ja Eesti ülal ooperi. See on suurte kuludega seotud, ooperijõudude leidmine ja ettevalmistamine pole kerge. Nende pingutuste tulemusi oleks vaja üksteisele näidata. Ka aitab see tuua vaheldust etendustesse, külakosti maits-takse sel alal ikka hea meelega. Meie ole-me Tallinnas kuulnud korduvalt Läti laul-jaid A. Kaktini, E. Witingi, A. Weneri, Milda Brechman-Stengeli, Greta Perkonī, Nikolai Vassiljevi, Viktor Stotti ja Eesti-Läti lauljannat Amanda Liberts-Rebast. Leedu ooperijõududest on meil esinenud K. Petrauskas ja pr. V. Jonuskaite-Zaunie-ne. Eesti ooperi lauljatest on naaberrii-kides esinenud pr. O. Tiedeberg-Torokoff, I. Aav-Loo, härrad M. Taras, K. Viitol ja teised. Sarnased ooperijõudude vastastik-kused külaskäigud peaksid senistest ju-huslikkudest edaspidi kujunema süste-maatilisteks ja perioodilisteks.

Mis laulu kohta öeldud, käib ka muusika kohta. Siin oleks soovitav vahetada aega-jalt dirigente. Seni on seda vähe tehtud, Läti diriģentidest on Eestis juhatanud sümfoniakontserte ainult T. Reiters.

Kujutava kunsti alal on seni läbikäimi-ne palju loiem olnud. 1926 a. korraldati Eesti kunstinaitus Riias, Tallinnas on korraldanud näitusi ainult mõned üksikud Läti ja Leedu kunstnikud. Suureks takis-tuseks oli seni vastavate ruumide puudu-mine Tallinnas. See puudus on nüüd umbes ühe aasta eest juba kõrvaldatud ja meie näeksime meeldi oma pealinnas nii Läti, kui ka Leedu kunstinaitusi.

Kujutava kunstiga tutvumiseks aitavad palju kaasa muuseumide külastamised. Seda teevad küll esimeses järjekorras ekskursioonid, kui nad näit. Riias külasta-vad. Seal on mida näha, on mida nautida.

Koostöö saavutamiseks kunsti alal on mõeldavad kolme riigi ühiste näituste korraldamised Euroopa suuremates kesk-

vērtīgajam ierosinājumam maija vidū atklāja kopēju tautas mākslas izstādi Parīzē, Trokadero pili, kur tā guvusi izcilus ievēribu. Šādas kopējas manifestācijas vajadzētu sarīkot arī turpmāk, tā būtu jau kopdarbība vārda tiešā nozīmē.

Beidzot gribētu vēl skārt vienu nozari, tā ir film a. Latvijā jau sen ir spēkā stājušies obligātoriskie noteikumi par dzimtenes chronikas rādīšanu visos kinematografos. Arī Igaunijā šogad šī prasība stāsies spēkā. Tā kā šai chronikā nerāda tikai dienas notikumus vien, bet arī dabas skatu un pilsētu uzņēmumus, tautas dzīvi visplašākos apmēros, tad šāda chronika top par vislabāko informācijas līdzekli. Tādēļ dzimtenes chroniku vajadzētu papildināt ar kaimiņzemju chroniku, organizējot šādu filmu apmaiņu uz visizdevīgākajiem noteikumiem, bez muitas. Igaunijā dzimtenes chronikas pagatavošana nodota pusoficiālai iestādei „Igaunu kultūras filma“, un šī iestāde, cik man zināms, jau ievadījusi sarunas ar kaimiņu valstīm filmu apmaiņas lietās. Tādēļ obligātoriskās chronikas kvantumumu var palielināt un tās saturs kļūs daudz dažādāks un pamācošāks.

Visi šie jautājumi un domas ir tādi, kur daudz ko var papildināt. Bet sākumam pietiks arī no tā paša. Un ja nu man ir izdevies parādīt, kā līdz šim attīstījusies tuvināšanās starp Igauniju, Latviju un Lietuvu, kas līdz šim ir veikts un ko vēl varētu darīt un ja man vēl būtu laimējies dot ierosinājumu kultūrālās tuvināšanās turpmākai attīstībai, visu triju kaimiņvalstu laimes un labklājības labā, tad uzskatu savu uzdevumu šai ziņā par izpildītu.

G. Ney.

kohtades. Esimene samm selleks on tehtud: Leedu tänuväärt algatuse tõttu avati mai keskel kolme riigi ühine rahvakunsti näitus Pariisis, Trokadero palees, mis üldise tähelepanu osaliseks sai. Sarnaseid ühiseid manifestatsioone tuleks ka edaspidi ettevõtta, see oleks juba koostöö selle sõna otsekohesese mõtte.

Lõpuks tahaks veel ühte ala puudutada, see on filmi ala. Lättis on juba ammu maksma pandud sundusliku kodumaa kroonika näitamine kõikides avalikkudes kinodes.

Eestis see nõudmine hakkab ka käesoleval aastal maksma. Kuna selles kroonikas ei näidata mitte ainult päevasündmusi, vaid ka ülesvõtteid maastikkudest ja linnadest, rahva elu kõige selle mitmekesiduses, siis osutub sarnane kroonika küll kõige paremaks informatsiooni vahendiks. Sellepärast tuleks täiendada kodumaa kroonikat naabermaade kroonikaga, organiseerida vastavute filmida vahetust kõige soodsamatel tingimustel, ilma tollita. Eestis on kodumaa kroonika valmistamine antud poolametliku sihtasutise „Eesti kultuurifilmi“ kätte ja see asutis on minu teada, juba astunud läbirääkimistesse naabermaadega filmide vahetamise asjus. Selle tõttu võib sundusliku kroonika kvantumit suurendada ning selle sisu muutub palju mitmekesisemaks ja õpetlikumaks.

Kõik need küsimused ja mõtted, milledele võiks nii mõndagi juurde lisada. Esiatgu jatkub ehk sellestki. Ja kui mul on korda läinud näidata, kuidas seni on arenenud kultuuriline lähenemine Eesti, Läti ja Leedu vahel, mis sel alal on seni tehtud ja mida veel teha võiks, ning kui mul on selletõttu õnnestunud anda tõuke kultuurilise lähenemise edaspidiseks arenemiseks, kõigi kolme naaberriigi õnneks ja kasuks — pean oma ülesande sedapuhku täidetuks.

G. Neijs.

Latviešu grāmata gadu simteņu perspektīvē.

Lāti raamat sajamdite perspektiivis.

Šogad galvas pilsētā un provincē riko-
jamā III Grāmatu nedēļa sakrīt ar divi ju-
bilejām: 350 gadu paliēk no pirmās latvie-
šu grāmatu iespiešanas Viļņā un 250 gadu
no Ernesta Glika tulkotās Jaunās Derības
iespieduma rakstos (1685).

Šaurs ir bijis taciņš, kad priekš gadu-
simteņiem latviešu grāmata iesākusi savas
gaitas. Grāmatu iespiešanas māksla lēni
pārnāk uz Baltiju. Vēl latviešu otro grā-
matu Rivija tulkoto Luteru Katkismi
(1586.) nākas iespiest Karalaučos. Tikai
ar septiņpadsmito gadusimteni sākot lat-
viešu grāmatu sāk iespiest Latvijā. 1615. g.
Molēna spiestuve Rīgā atjauno 3 Encheri-
dija daļas — Luteru katkismi, psalmus un
evanģēlijus. Molīna pēcnācējs Šrēders ie-
spieda jau vairāk Mancelija grāmatas,
starp citu, viņa kapitāldarbu — Postilli jeb
sprediķu grāmatu (1654.). Stūrakmeni
latviešu grāmatniecībā lika Vidzemes ģe-
nerālsuperintendentu Jāņa Fišera nodibi-
nātā spiestuve, kas laikā no 1685.—1689.
iespieda Glika tulkoto bībeli latviešu valo-
dā. Arī tai varam šogad svinēt 250 gadu
jubileju. Pie Rīgas vecākām spiestuvēm
pieder Hekera un Plātes spiestuves. Pir-
mā sākot no 1813. g. izdeva tāli pazīstamo
Hekera latviešu kalendāru, bet Plātes fir-
ma nāca latviešiem labi pazīstama ar ne-
dēļas laikraksta „Mājas Viesa“ izdošanu
(1895.—1905.) un daudz citām iespiestām
grāmatām. 1921. g. Plātes spiestuve pār-
gāja Valtera un Rapas akciju sabiedrības
īpašumā.

Bija laiki, kad arī Jelgava spēlēja ievē-
rojamu lomu latviešu grāmatniecībā un
gara dzīvē. Kas no vecākās paaudzes ne-
būs dzirdējis Stefenhagenu, vai Stefenha-
gena un dēla spiestuves nosaukumus. Arī
ši firma iegājusi latviešu grāmatniecības
vēsturē. Jelgavā pirmā grāmatu spiestu-
ve nodibinājās septiņpadsmitā gadusimte-
ņa otrā pusē, jo 1669. g. tur piemin Kur-
zemes hercoga grāmatu spiedēju Karnālu.
Pēc kādiem simts gadiem Jelgavā pastā-
vošo Litkes spiestuvi iegūst savā īpašumā
Stefenhagens, un vairāk paaudzēm uzņē-

Tānavu pealinnas ja provintsis korral-
dav raamatunādal langeb ūhte kahe
juubeliga: on 350 aastat esimeste lāti
raamatute trūkkimisest Vilnos ja 250 aas-
tat Ernest Glūki tōlgitud Uue testamendi
ilmumisest trūkist. (1685.).

Kitsas oli rada, millel sajamdite eest
hakkas lāti raamat kāima oma teid.
Trūkkunst tuli aegamōōda Baltimaile.
Veel teisegi lāti raamatu Riviji tōlgitud
Luteri katekismust (1586.) pidi trūkita-
ma Königsbergis. Alles seitsmeteist-
kümne sajamdiga alates hakati lāti raa-
matuid trūkkima Latvias. 1615. aastal
Molini trūkkikoda andis uuesti välja 3
Enheridiumi osa — Luteri katekismuse,
lauluraamatu ja evangeeliumi. Moline
järeltulija trūkkis juba mitu Mantseli
raamatut, muuseas tema kapitaalteose —
Postilli eht jutluste raamatu (1654.).
Põhja lätlaste raamatule pani Vidseme
kindralsuperintendenti Jaan Fišeri asuta-
tud trūkkikoda, mis aastail 1685.—1689.
trūkkis Glūki tōlgitud piibli lāti keelde.
Sellegi 250 aastast juubelit võime tānavu
pūhitseda. Riia vanemate trūkkikodade
hulka kuuluvad Hekeri ja Plate trūkkiko-
jad. Esimene alates 1813. a. andis välja
laialt tuntud Hekeri lāti kalendri, kuid
Plate firma sai lätlastele hāsti tuttavaks
nādalalehe „Mājas Viesis“ vāljaandmise-
ga (1856.), hiliem aga „Mājas Viesa Mē-
nešraksts“ (Kodu Kūlalise Kuukirja)
vāljaandmisega (1895.—1905.) ja palju-
de trūkitud raamatutega. 1921. aastal
lāks Plate trūkkikoda Valteri ja Rapa akt-
siaseltsi kätte.

Oli ajajärke, mil ka Jelgava māngis
tāhtsat osa lāti raamatu alal ja vaimu-
elus. Kes vanemast pōlvest ei ole kuulnud
Stefenhageni vōi Stefenhageni ja poja
trūkkikoja nimetusi. Seegi firma on lāi-
nud lāti raamatutrūkkimise ajalukku.
Jelgavasse asutati esimene trūkkikoda
seitsmeteistkümne sajamdi teisel poolle,
kuna 1669. aastal mainitakse sāal Kurse-
me hertsogi raamatute trūkkijat Karnalit.
Saja aasta pārast saab Jelgavas asuva
Litke trūkkikoja omanikuks Stefenhagen

mumu neizlaižot no rokām, patur to līdz 1919. gadam, kad to pa daļai izposta Bermona karaspēks, bet apgādes atlikušā daļa pāriet Valtera un Rapas akciju sabiedrības īpašumā. Stefenhagena vārdam laba skaņa pie latviešiem. Ar šīs firmas palīdzību Matiss Stobe 1797. un 1798. g. izdod latviešu pirmo žurnālu: „Latvisku Gada-Grāmatu“ (ik pa 3 mēnešiem 1 burtnīcu), bet no 1822. g. Lestenes mācītājs Vatsons te iespēj latviešu pirmo pazīstamo laikrakstu „Latviešu Avīzes“. Stefenhagena firma izdevusi daudz vērtīgas grāmatas latviešu valodā, pieminēsim tikai Vecā Stendera un Kārļa Hugenbergera rakstus, Ditricha veselības grāmatu, Klevera-Dārzkopības grāmatu u. d. c., kas pakšira ceļu uz pilnīgāku dzīvi.

Tā latviešu grāmata dažos gadsimtenos kļuvusi par latviešu dzīves sastāvdaļu. Lai cik no dzīves un pasaules būtu nošķirta kāda sēta, bez iespiesta vārda neiztiek neviens. Mazais burts ir tas neuzvaramais stiprinieks, kas spēj sagūstīt cilvēka garu, kamēr to neatsvabina lasītājs. Tehnika ar dzīves vajadzību te gājusi roku rokā. Grāmata mūs saista ar ārpusauli, spiež daļiņas visas pasaules bēdās un priekos. Liekas katastrofas, nedzirdētas dabas parādības, ievērojami izgudrojumi un cilvēka gara ieguvumi ar iespiedta vārda palīdzību kļūst mums zināmi dažās stundās.

Runājot par grāmatu, nevaram aizmirst tās ārējo daļumu. Pirmās iespīestās latviešu grāmatas rotātas kokgriezumiem un iniciāliem. Devīnpadsmītā gadusimtena vidū sastop dažus vērtīgus tēraudgriezumus, piem., Dīnsberga ģimētni. Vācu grafikas ietekme spēcīgi manāma septīnpadsmīto gadu simtena beigās iespīestā Ģētes „Lapas Kūmiņā“ ar Kaulbacha zīmējumiem un Lautenbacha-Jūsmina Zalkša līgavā. Illūstrēta žurnāla ceļus ierauj „Pagalms“ (1881.—1882.), bet sevišķi „Rota“. Latvijas valsts pastāvēšanas laikā vērtīgākais „Letas“ izdotais „Illūstrētais žurnāls“ (1920.—1929.). Arī Latvju tautas dainas piedzīvojušās glītu izdevumu un vairāk citas mākslas grāmatas. Tomēr tur vēl daudz darāms.

Divi faktori nesuši zināmu apvērsumu mūsu grāmatniecībā: pirmais — uz Dr. K.

ning mitu sugupolve ei lase teda kēst āra ja hoiavad kuni 1919. aastani, mil teda osalt hävitas Bermonti sõjavägi, kuid ülejäanud osa läheb üle Valteri ja Rapa aktsiaseltsi kätte. Stefenhageni nimi on lätlaste juures hääs kuulsuses. Selle firma abiga Matiss Stobe 1797. ja 1798. a. andis välja lätlaste esimese kuukirja: „Latviska Gada-Grāmata“ (Lätikeelne Aasta-Raamat) iga kolme kuu jooksul 1 vihk, kuid 1822. aastast Lestene õpetaja Vatsoni trükib siin lätlaste esimese tuttava ajalehe „Latviešu avīzes“ (Lätlaste Ajaleht). Stefenhageni firma on väljaandnud palju väärtuslikke raamatuid läti keeles, mainime vaid Vana Stenderi ja Karl Hugenbergeri teoseid, Ditrichi tervishoiu raamatut, Kleveri — Aianduse raamatut j. m., mis näitasid teed täielikumale elule.

Nõnda sai läti raamat mõninga saajandi jooksul lätlaste elu tähtsaks osaks. Olgu kui kaugel elust ja maailmast mõni talu, trükitud sõnata ei saa läbi keegi. Väike trükitäht on see võitmatu, kes jõuab vangistada inimese vaimu, seni kui teda ei vabasta lugeja. Tehnika on käinud siin elu vajadustega käsikäes. Raamat seob meid välismaailmaga, sunnib osavõtma kogu maailma rõõmudest ja muredest. Suured katastroofid, tähtsad leiud ja inimese vaimu saavutused saavad meile trükisõna abil teatavaiks mõningate tundide jooksul.

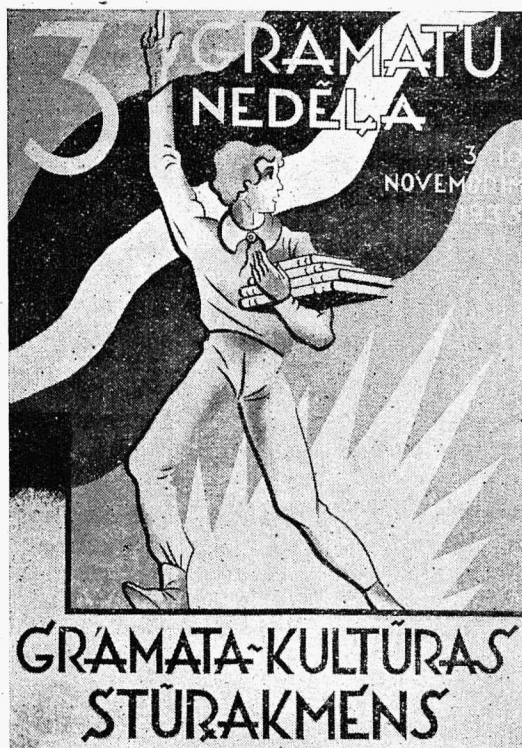
Kõneldes raamatust, ei tohi unustada tema välist iludust. Esimesed trükitud läti raamatud on ehitud puulõgete ja initialsiddega. Üheksateistkümnene sajandi keskel on leida mõningaid väärtuslikke teraslõikeid, näiteks, Dünsbergi portreed. Saksa graafika mõju on tuntav seitsmeteistkümnene aastate lõpul trükitud Göte „Reinuvaderis“ Kaulbahi joonistustega ja Lautenbahi-Jusmini „Zalkša līgava“. Illustreeritud ajakirja teid algab „Pagalms“ (1881.—1882.), kuid eriti „Rota“. Latvia riigi iseseisvuse ajal on väärtuslikum „Leta“ poolt väljaatnud „Illustreeritud Ajakiri“ (1920.—1929.). Ka Läti rahvalaulud on antud ilusasti välja, samuti teisedki kunsti raamatud. Siiski on sääal veel palju teha.

Ulmaņa iniciātivi 1920. g. nodibinātais Kultūras fonds un otrs — Dr. K. Ulmaņa draudzīgais aicinājums, publicēts š. g. 28. janvārī.

Kultūras fonda pirmais likums nosaka: „Kultūras fondam ienākušās summas izlietojamas zinātnes, mākslas, kā arī vispārējās, speciālās un ārpusskolas izglītības veicināšanai, pabalstiem, prēmijām

Kaks faktorit on toonud teatava pöördē meie raamatu alal: esimene — Dr. K. Ulmani algatusel asutatud Kulturfond ja teine — Dr. K. Ulmani sōbralik kutse, avaldatud 28. jaanuaril k. a.

Kulturfondi esimene seadus mārāb: „Kulturfondile sissetulnud summad on kasutatavad teaduse, kunsti, samuti ka ūldise, eri- ja vabahariduse soodustami-

Latviešu trešās grāmatu nedēļas plakāts.
Kolmanda Lāti raamatu nādala plakaat. „Raamat — kultuuri nurgakivi“.

par atzītiem darbiem, izgudrojumiem un atradumiem, stipendijām izglītības turpināšanai, ārzemju ceļojumiem izglītības nolūkā, mākslas populārizēšanai iekšzemēs un ārzemēs, kā arī citiem līdzīgiem izglītību veicinošiem nolūkiem“ („Valdības Vēstnesis“ 1920., 263). Kultūras fonda darbība visu pastāvēšanas laiku nesusi daudz svētības mūsu tautai. Grūti atrast kādu gara dzīves nozari, kurū nebūtu atbalstījis Kultūras fonds. Grāmatniecības laukā kultūras fonds jaunus ceļus ierāvis ar savām bibliotēkām. Tā pamatskolu

seks; toetusteks ja preemiateks hāiks tunnistatud tōile, leuitistele, stipendiumite hariduse tāiendamiseks, vālisreisidele hariduse laiendamiseks, kunsti populariseerimiseks sise — ja vālismail ja teistele haridust soodustavaile eesmārkidele“ (Riigi Teataja 1920. a. 263.). Kulturfondi tegevus on kogu tema kestvuse ajal toonud palju kasu meie rahvale. On raske leida ūht sellist vaimuelu ala, mida ei oleks toetanud Kulturfond. Raamatu alal on Kulturfond rajanud uusi teid oma raamatukogudega. Nōnda oli algkoo-

bibliotekām laikā no 1923. g. līdz 1928. g. bija piešķirti (apaļos skaitļos) Ls 330.000, kāda summa tagad pieaugusi uz $\frac{1}{2}$ miljona latu. Līdz 1928. g. kultūras fonds bija ierīkojis 657 tautas bibliotēkas ar 370.000 sējumiem kopvērtībā Ls 560.000. Ja pie-skaitām šini virzienā pēdējos gadus turpi-nāto biblioteku papildināšanu, tad apaļos skaitļos biblioteku skaits sniegsies līdz 1000, bet grāmatu vērtība Ls 300.000! Visi lielie kapitāldarbi mūsu grāmatniecībā iz-doti ar kultūras fonda palīdzību.

Latvijas valsts radījusi arī citus labvēli-gus apstākļus mūsu literatūrai — augst-skolu ar 7—8.000 lielu studentu saimi, aro-da, vidus- un pamata skolas ar tūkstošiem skolotāju, ar tūkstošiem un atkal tūksto-šiem skolēniem, mūsu lielie teātri, arī mū-su armijā labai grāmatai sava vieta. Visā Latvijā tagad darbojas ap 100 lielas un mazas grāmatu spiestuves, no kurām lie-lākās izlaiž ap 150 un vairāk grāmatu ga-dā, bet caurmērā gadā latviešiem iznāk ap 15.000 grāmatu.

Ja latviešu grāmatniecība nodibinājās 1585. gadā, tad pirmos gadsimtenos grā-matas attīstība bija lēna. Simtgadu laikā, ieskaitot atkaliespiedumus un pārlaboju-mus, iznāca 35 grāmatas. Nākošā gadsim-tā no 1685.—1785. — 320 grāmatas, jau desmit reizes vairāk, bet trešo gadsimteni no 1785.—1885. g. — 4.700 grāmatas. Šie skaitļi labāk kā vārdi liecina par tām radi-kālām pārmaiņām, kas bija notikušas 19. gadsimtenī latviešu dzīvē. Pēdējos 33 ga-dos, līdz patstāvīgas Latvijas valsts tapša-nai — 1885.—1918. iznākušas apaļos skait-ļos rēķinot — kādas 7000 grāmatas, vai atkal tepat divtik daudz, kā par agrākiem 3 gadsimtiem kopā. Visos latviešu grā-matniecības pastāvēšanas 333 gados līdz Latvijas tapšanai iznākušas 12.075 grā-matas. Ja līdz 1905. g. Vidzemē un Kur-zemē astoņdesmitos gados iznāca caurmē-rā 150 grāmatu gadā, tad pēc 1905. g. ie-priekšējai cenzūrai kritot, šis skaits pa-vairojās uz 700 gadā!

Latvijas pastāvēšanas laikā šī aina pil-nīgi mainās. Salīdzinot iedzīvotāju skaitu ar iespiežamo grāmatu skaitu, mēs esam, piem., pat Vācijai priekšā. Caurmērā ta-gad mums iznāk 1500 grāmatu gadā, bet

lide raamatukogudele 1923.—1928. a. ūleantud (ūmargutes arvudes) 330.000 latti, milline summa praegu on kasvanud juba poole miljoni latini. 1928. aastani oli Kulturfond korraldanud 657 rahva-raamatukogu 370.000 kōitega ūldvāartu-ses 560.000 latti. Kui arvame juure vii-maseil aastail teostatud raamatukogude tāiendamist, siis ūmargustes arvudes ula-tub raamatukogude arv 1000, kuid raa-matute vāartus 3.000.000 lattini. Kōik meie suured kapitāalteosed on vāljaantud Kulturfondi abiga.

Latvia riik on loonud teisigi soodsaid olusid meie kirjandusele — ūlikooli 7—8000 ūliōpilas-perega, kutse-, kesk- ja alg-koolid tuhandete kooliōpetajatega, tuhan-dete ja jālle tuhandete kooliōpilastega, meie suured teatrid, ka meie kaitsevāes on hāal raamatul oma koht. Kogu Lat-vias tōōtavad praegu umbes 100 suurt ja vāikest trūkikoda, milledest suuremad an-navad vālja 150 ja rohkem raamatut aas-tas, kuid keskmiselt ilmub lātlastel umbes 15.000 raamatut aastas.

Kui lātlaste raamat 1585. aastal asu-tati, siis esimestel sajanditel raamatu areng oli aeglane. Saja aasta jooksul il-mus 35 raamatut, parandusi ja ūmber-trūkke juure arvates. Jārgmisel sajandil 1685.—1785. a. — 320 raamatut, juba kümme korda rohkem, kuid kolmandal sajandil 1785.—1885. — 4700 raamatut. Need arvud nāitavad paremini kui sōnad neid radikaalseid muudatusi, mis olid sündinud 19. sajandil lātlaste elus. Vii-masel 33 aastal iseseisva Latvia riigi asutamiseni 1885.—1918. on ilmunud um-bes 7000 raamatut ehk peagu kaks korda rohkem kui eelmisel kolmel sajandil kok-ku. Kogu lāti raamatu trūkkimise 333 aastal Latvia iseseisvuseni on ilmunud 12.075 raamatut. Kui 1905. a. Vidsemes ja Kursemes kaheksakūmnendatel aasta-tel ilmus keskmiselt 150 raamatut aastas, siis pārast 1905. a., eeltsensuuril kadudes, see arv tōusis 700 aastas.

Latvia iseisvuse ajal see pilt muutub tāielikult. Vōrreldes trūkitud raamatute arvu elanike arvuga, meie oleme isegi Saksamaast ees. Nūūd meil ilmub umbes 1500 raamatut aastas, kuid 1918.—1934.

no 1918.—1934. g. apaļos skaitļos rēķinot iznākušas kādas 20.000 grāmatas. Pro-
tams, tas ir tikai skaits! Bez savām labām
pusēm — tas liecina arī vienu — par mū-
su seklo kultūru, par lielo skaitu bezvērtī-
go grāmatu, ko tirgū sviež lētinieki. Mūsu
kultūras arkls, bieži, ak pārāk bieži, ir dzi-
nis seku vāgu. Mūsu tulkoto stāstu un
romānu literatūra, pretim oriģinālliteratū-
rai ieņem pārāk lielu procentu, tāpat
mums vēl pārāk maz zinātniskās literatū-
ras cienītāju.

Lieli sakustinājumu mūsu grāmatniecī-
bā ienesis Ministru prezidenta Dr. K. Ul-
maņa „Draudzīgais aicinājums“ no 1935.
gada 28. janvāra. „Tauta ir modusies“, —
saka aicinātājs, — „modusies uz jaunu,
jauku dzīvi. Bet vēl arvien gaisma gaišā-
ki plūst pilsētās, tomēr lauki prasa savu
tiesu, prasa neatvairāmi. Savu dziņu pēc
gaismas, pēc gara un prāta izkopšanas
lauki rāda un pierāda arī darbos: dibinās
mazpulki, biedrības atjaunojas, apvieno-
jas, skolas atver savus logus, skolotājs
atkal iesoļo sava pagasta sabiedriskajā
dzīvē. Grāmata, cilvēka vissirsnīgākais un
vzticamākais palīgs, atgūst veco cieņu, at-
gūst savu vietu; vairojas teātra izrādes,
koncerti, sabiedriskās ēkas, iesāktās steidz
uzcelt, uzceltās un gatavās pušķot un grez-
not; nāk prasījumi pēc mūsu mākslinieku
darbiem, gleznām u. c. Bet visvairāk pra-
sās pēc grāmatām, jaunākajām, vērtīgā-
kajām.

Ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa
draudzīgais aicinājums atrod atbalsi. Kā-
du 8 mēnešu laikā ap 500.000 grāmatu at-
stāj plauktus un pāriet latviešu lauksko-
lās, tuvās un tālās, lai tur nestu gaismu
sirdīs un skubinātu uz labiem darbiem.
Bez tam naudā laukskolas saņēmušas šīnī
laikā ap Ls 170.000 tam pašam nolūkam.
Tas ir panākums, kuŗš ar savu impozanto
ārējo pusi spiež apstāties katru kultūras
draugu. Mūsu aizmirstās, bet dzīvei ne-
pieciešamās skolas saņēmušas garīgu at-
balstu, pie kura viņas bez draudzīgā aici-
nājuma ierosinājuma nebūtu tikušas.

Bet lietai ir vēl otra puse — ne mazāk
svarīga par pirmo. Draudzīgais aicinā-
jums skubinājis latviešu inteliģenci atgā-
dāties sētu, no kuŗas tā nākusi! Radies

a. on ilmunud 20.000 raamatut. Muidugi,
see on ainult arv; Oma hääde külgede
poollest see annab tunnistust ka ühest —
meie pinnapealsest kultuurist, suurest
hulgast väheväärtuslikkudest raamatu-
test, mida lasevad turule odavate raama-
tute produtseerijad. Meie kultuuri ader
on tihti ajanud madala vao. Meie tõlgi-
tud juttude ja romaanide kirjanduse prot-
sent on liig kõrge võrreldes originaalkir-
jandusega, samuti meil veel on väga vä-
he teadusliku kirjanduse austajaid.

Suurt elavust meie raamatu elus tõi
ministerpresidenti Dr. K. Ulmani „Sõbra-
lik kutse“ 28. jaanuaril 1935. a. „Rahvas
on ärganud“ — ütleb kutsuja, „ärganud
uuele, ilusale elule. Kuid ikka veel valgus
rohkem voolab linnadesse, aga maa nõuab
oma jagu, nõuab vastuvaidlemata. Oma
tungi valguse järele, vaimu ja mõistuse
harimise vajadust näitab ja tunnistab
maa ka tegudes: organiseeritakse maa-
noori, asutatakse seltse, uuendatakse ja
ühendatakse neid, koolid avavad oma ak-
nad, kooliõpetaja astub jälle oma valla
seltskondlikku ellu. Raamat, inimese
südamlikum ja ustavam sõber, asetatakse
tagasi oma vanasse ausse, saavutab oma
koha, korraldatakse rohkem teatrieten-
dusi, kontserte, ehitatakse seltskondlikke
hooneid, poolelehitused lõpetatakse, val-
mid ehitakse ja illustatakse, nõutakse
meie kunstnike töid, maale j. m. Kuid
kõige rohkem tahetakse raamatuid, uue-
maid, väärtuslikumaid.“

Ministerpresidenti sõbralik kutse leidis
vastukaja. 8 kuu jooksul 500.000 raama-
tut jätavad riigid ja saabuvad läti küla-
koolidesse, lähemaisse ja kaugemaisse, et
tuua sääl valgust südameisse ja äratada
häädele tegudele. Pääle selle algkoolid
on saanud sel ajal rahas 170.000 latti
samaks eesmärgiks. See on saavutusi,
mis oma imposantse välimusega sunnib
seisma jääma igat kultuuri sõpra. Meie
unustatud, kuid elule vajalikud koolid on
saanud vaimset toetust, millest nad ole-
ksid ilma jäänud sõbraliku kutseta.

Kuid asjal on veel teine külg — mitte
vähem tähtsam esimesest. Sõbralik kut-
se aitas läti intelligentsil meeldetuletada
kodutalu, kust ta on tulnud. Loodi uus
side kodutalu ja linnavaimu vahel. Näe-

jauns sakars starp lauku sētu un pilsētas garu! Izrādās, ka pilsētnieki un laucinieki nestāvam tik tālu vieni no otriem, kā tas dažkārt liekas. Tagad mēs atjaunojam nūsu dabiskus sakarus ar zemi, ar lauku sētu. Un tas garam vajadzīgs. Gars gan tiecas arvien uz augšu, bet no zemes tam nāk spēks. Šo aizmirsto spēka avotu latviešu intelligencei pa jaunam uzrādījis draudzīgais aicinājums, un tā viņa lielā idejiskā nozīme, nemaz nerunājot par praktisko.

Attiecoties uz igauņu literatūru, latviešu grāmatai ar to ciešākas saites sāk rasties tikai 19. gadusimtena otrā pusē. Līdz 20. gadusimtena sākumam kādu 9 igauņu rakstnieku darbi bija tulkti latviešu valodā, pārsvarā Vildes stāsti un romāni (piem., Dora Ozola un d. c.), Lapas Mārtiņa tulkojumā. Ilgus gadus tas bija vidutājs starp divi tautu garīgām kultūrām. Šā vai tā Vildes vārds latviešiem labi pazīstams, no jaunākiem Gailīts, Tamsāre, Tuglass, Raudseps un vesela rinda citu. Tikai ar Latvijas valsts nodibināšanos šīs garīgās saites ar rakstniecību kļūst ciešākas, gan izrādot igauņu drāmas, tulkojot dzejoļus un t. t. Sevišķi vērtīgs latviešu valodā ir igauņu epa „Kalevipoega“ tulkojums no Elīnas Zālītes, salīdzinot ar vācu — nenoliedzami pārākš. Tas iznāca 1929. g. Izglītības ministrijas izdevumā un dod mums iespēju dziļāki iepazīties ar igauņu tautas raksturu, dabu, zemi, parašām, tikumiem. Skolas varētu gan šo klasisko darbu vairāk izmantot, nekā tas pašlaik notiek. Elīna Zālīte, pati dzejniece būdama, prot arī jauki atveidot igauņu dzejas darbu. Tā pati dzejniece tulkojusi Tamsāres lielo romānu „Taisnība un patiesība“, dažas Tuglase noveles un c. Pārbaudītas plašas ziņas par Igauniju pašu, viņas sadzīvi, kultūru un mākslu sniedz A. Gulbja Konversācijas Vārdnīca (7 sējumā), kamēr Ad. Ersa grāmatā par Estiju daudz novērotāja impresiju un tēlojošu gleznu.

Ja salīdzina, cik daudz mazvērtīgu darbu tulko piemēram no vācu un citām valodām un cik vērtīgu igauņu rakstniecības darbu paliek latviešiem vēl nepazīstami, tad jāsaprot, ka abu tautu un valstu tuvina-

me, et linna ja maarahvas ei seisa ūksteisest nii kaugel, kui see vahel näib. Nüüd meie uuendame oma sidemeid maaga, kodutaluga. Ja vaim vajab seda. Vaim küll püüab ikka ülespoole, kuid maalt ta saab jõudu. Seda unustatud jõuallikat on läti intelligentsile uuesti näidanud sõbralik kutse, ja selles on tema suur ideeline tähtsus, praktilisest rääkimata.

Mis puutub Eesti kirjandusesse, siis sellega läti raamatul hakkavad arenema tihedamad sidemed ainult 19. sajandi teisel poolel. 20. sajandi algul oli tolgitud läti keelde umbes mõne 9 eesti kirjaniku tööd, kõige rohkem Vilde jutte ja romaane (näiteks Dora Ozola j. p. m.) Märt Lapi tõlkes. Palju aastaid ta oli vahetalitaja kahe rahva vaimlise kultuuri vahel. Vilde nimi on lätlastele hästi tuntud, noorematest Gailit, Tammsaare, Tuglas, Raudsepp ja terve rida teisi. Ainult Latvia riigi asutamisega saavad need vaimsed sidemed tihedamaiks, küll lavastades eesti draamasid, tõlkides luuletusi jne. Eriti väärtuslik on läti keeles eesti eepos „Kalevipoeg“, Elina Salite tõlkes, mis on võrreldes saksa keelse tõlkega palju parem. Ta ilmus 1929. aastal haridusministeeriumi kirjas-tusel ja annab meile võimaluse tutvuneda eesti rahva iseloomuga, loodusega, maaga, kommetega. Koolid võiksid küll seda klassilist teost rohkem kasutada kui see praegu sünnib. Elina Salite, olles ise luuletaja, oskab ilusasti tõlkida ka luuletöid. Sama luuletaja on tõlkinud Tammsaare suure romaani „Tõde ja õigus“, mõned Tuglase novellid j. m. Laialdasi teateid eestlaste eneste, nende elu, kultuuri ja kunsti üle pakkub A. Gulbise Konversatsiooni sõnaraamat (7. köites), kuna Ad. Ersi raamatus on Eestist palju vaatleja impresioone ja kujutavaid pilte.

Kui võrdleme, palju väheväärtuslikke töid tõlgitakse, näiteks, saksa ja teistest keeltest ning kui palju väärtuslikke eesti kirjanduse teoseid jääb lätlastele tundmatuiks, siis peame ütleva, et siin on mõlema rahva ja riigi lähendamise sõpradel veel kibe tööajajärk ees, mille peegeldamist peame leidma raamatus. Kui vähe

šanas draugiem te vēl karsts darba cēliens priekšā, kam atspoguļojums jārod grāmatā. Cik maz mūs šķīris attālums, tik daudz siržu vēsums. Mums jāiekarst savstarpējā draudzībā. Tad arī latviešu grāmata, attiecoties uz igauņu literatūru, mainīs savu seju.

Līgotņu Jēkaba.

meid on lahutanud kaugus, nii palju südamete jahedus. Meie peame soojenema omavahelises sõpruses, siis muudab ka läti raamat eesti kirjanduse suhtes oma ilme.

Ligotni Jekabs.

Vērojumi igauņu grāmatu gadā. Tähelpanekuid Eesti raamatu aasta puhul.

Latvijas - Igaunijas biedrības „Mēnešraksta“ pagājušā, jūnija numurā bija ievietots M. Rauda garāks raksts par igauņu grāmatas 400 gadu jubileju. Šo rindu mērķis būtu pievienot rakstam par igauņu grāmatu vērojumus, kuri gūti igauņu grāmatu gada gadījumā sarīkotās plašajās grāmatu izstādēs.

Ideja, rīkot igauņu grāmatu gadā pārskatāmas grāmatu izstādes, jāskaita par laimīgu. Tā kā izstādēm izraudzītas katra laikmeta visraksturīgākās grāmatas, tās sniedz pilnīgu pārskatu par igauņu grāmatu no viņas pirmajiem gadiem līdz mūsu dienām kā vislielākais literatūrvēstures retums starp izstādītām grāmatām ir 1929. gadā Tallinnā Igaunijas rakstniecības biedrības archīvā nejausi atrastās Vanradta Kölla lejasvācu un igauņu valodās katķisma 11 sadriskātas lapas. Un pēdējās atrodas atzīme: Gedruckt tho Vittemberch dorch Hans Lufft am 15. Tage des Mantes Aust MDXXXV. Šī atzīme ir pamats, uz kura balstās šogad igauņu grāmatas 400 gadu jubilejas svinēšana.

Atstājot neapskatītu garīgo literatūru, kas iznākusi divos pirmajos gadusimtenos pēc Vanradta - Kölla katķisma drukāšanas, un kas apcerēta kā rakstniecības tā baznīcas vēsturē, gribētu apskatīt te igauņu periodisko rakstniecību 18. gadu simtēna sākumā, proti kalendarus. Jāuzsver, ka tanīs laikos, kad literārisku gara ražojumu stipri trūka, kalendars bija ievērojams gara gaismas nesējs tautai, rakstu avots un ziņu sniedzējs līdz pat

Lāti-Eesti ūhingu Kuukirja möödunud juuni numbris ilmus M. Raualt pikem kirjutis Eesti raamatu neljasaja aasta juubeli puhul. Käesolevate ridade eesmärk oleks sellele lisada tähelpanekuid Eesti raamatu kohta, nii nagu see järeldub Eesti raamatu aasta puhul korraldatavaist ülevaatlikkudest raamatu näitustest.

Ideed korraldada Eesti raamatu aastal Eesti raamatu ülevaatlikke näitusi, tuleb lugeda õnnelikuks. Kuna näituste välja-panekud on valitud kui iseloomustavamad üksikutele ajajärkudele, siis saab neist kujuka ülevaate Eesti raamatust tema algaastaist kuni praeguse ajani. Oma-moodi kirjandusajaloolise karuldusena esineb väljapanekute hulgas 1929. a. Tallinnas Eestimaa Kirjanduse Seltsi arhiivis juhulikult avastatud Vandradt-Köllli alamsaksa ja eestikeelse katekismusest alalhoidunud 11 rebenenud lehte. Viimasel leidub märkus: Gedruckt tho Vittemberch dorch Hans Lufft am XXV Tage des Mantes Aust MDXXXV. „Faksimile sellest märkusest on siinjuures ära toodud. See märkus on alus, mil põhjeneb käesoleval saatel Eesti raamatu 400 aastase juubeli pühitsemine.

Jättes kõrvale vaimuliku kirjanduse, mis ilmunud kahe esimese sajandi jooksul pärast Vandradt-Köllli kateksimust, ja mis leiab harilikult käsitamist nii kirjanduse kui kirikuloos, tahaksin puudutada siin esimest Eesti perioodilist kirjandust 18. sajandi alul, nimelt kalendreid. Tuleb rõhutada, et neil aegadel, kus kirjalikust vaimuvarast oli suur puudus, oli kalender

pirmo laikrakstu iznākšanai. No 18. gadusimtena grāmatu ražas vienu trešdaļu sastāda kalendari. „Eesti Ma Rahva Kalender“ (Igaunu tautas kalendars), kas pirmo reizi iznāca Tallinnā 1731. gadā un arī vēlāk, ir ārēji glīts. Svētki un svētdienas tur nodrukāti sarkanā krāsā, tāpat arī dažādas zīmes, kas starp citu norādīja arī, kāds laiks ir izdevīgākais dažādu darbu iesākšanai un veikšanai. Piemēram atzīmēts laiks, kas vislabākais āderes laišanai, ārsta zāļu lietošanai, matu griešanai, koku ciršanai malkai un būvēm atsevišķi u. t. t. Ar to toreizējo kalendara sastādītāju pareģošanas spējas tālu pārsniedza mūsu laiku kalendarniekus. Starp citiem laika rēķiniem šais kalendaros vēl apzīmēts laiks „pēc vecā mēra“, „pēc otrā mēra“. No tā var spriest, ka vēl bija ļoti dzīvas atmiņas par pagājušiem grūtiem kara un mēra laikiem. Bet pat šie pirmie kalendari bija tikai pa daļai, tā sakot — oficiālajā daļā, laicīgi. Lasāmie gabali beigās viņos tomēr bija ņemti no Bībeles. Bet šim apstāklim irniecīga nozīme. Galvenais tas, ka plašākām tautas masām bija kalendara veidā kaut kāda lasāmvieļa. Un šai ziņā kalendari ir savu uzdevumu — mācīt tautu lasīt — godam veikuši.

Kas attiecas uz igauņu grāmatas ārējo izskatu, tad vecākie 18. un arī 19. gadusimtena pirmās puses izdevumi liecina, par tā laika lielo rūpību un solidumu drukas darbu izstrādāšanā. Turpretim apskatot pagājušā gadusimtena otrās puses drukas darbus, jāatzīst, ka grāmata ārēji atstāj nožēlojamu iespaidu. Liekas, it kā grāmata apzinīgi būtu gribējusi paslēpties aiz kādas pelēkas, neko neizteicošas ārienes, lai tā paliktu neievērota. Varbūt, ka šī grāmatas ārējā atturība bija pamatota, jo bieži vien, ja ne vairākumā, ir šo pagājušā gadusimtena rakstniecības ražojumu saturs maz izteicošs un tie pa lielākai daļai ir tulkojumi, ar ļoti niecīgu mākslas vērtību.

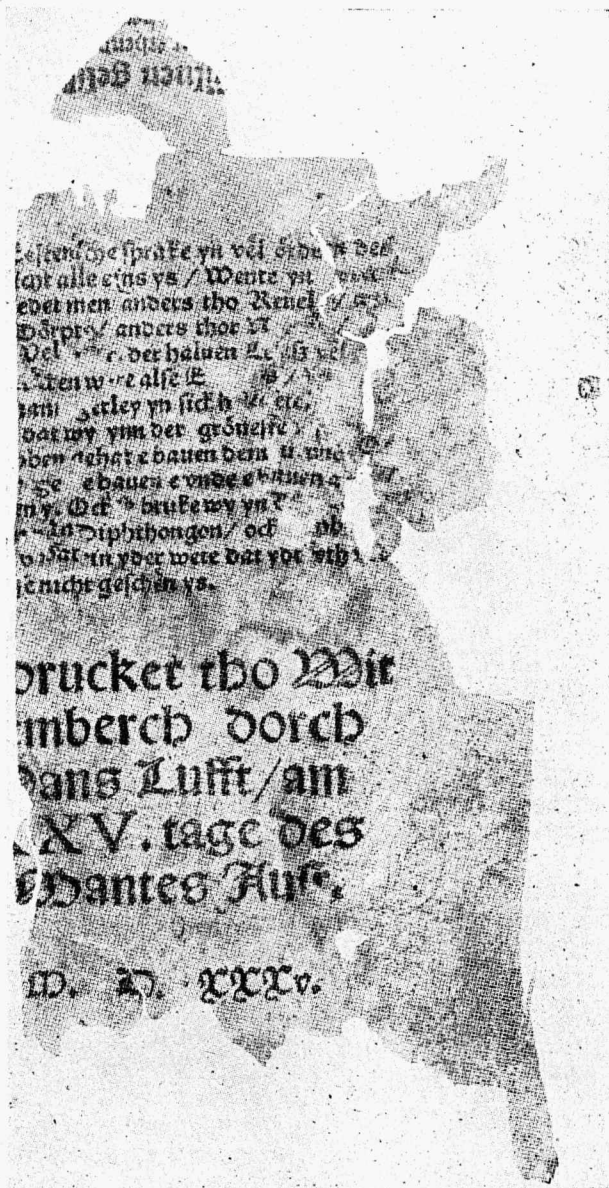
Tad nāk pēkšņi, varētu teikt bez jebkādas pārejas jauns rakstniecības laikmets, ar jauniem lozungiem — Noor-Eesti (Jaunā Igaunija). Pietiek uzmost skatu

tātsaks rahvavalgustajaks, lugemisallikaks ja teadete andjaks kuni ajalehe tekkimiseni. Kuni ühe kolmandiku 18. sajandi raamatu toodangust moodustavad kalendrid. „Eesti-Ma Rahva Kalender“, mis ilmub esmakordselt Tallinnas 1731. a. ja hiljem pidevalt, on vālimuselt korralik. Pühad ja pühapäevad on säääl trükitud punasega, samuti ka mitmesugused leppe-märgid, mis muuseas, ka mitmesuguste toimingute jaoks soodsaima aja äratähendamiseks. Nii märgitakse aeg, mis soodsaim kupu või aadri laskmiseks, arstirohu võtmiseks, juuste lõikamiseks, puude raiumiseks eraldi kütte ja ehituste jaoks jne. Seega ületasid toleaeegsete kalendritegijate ennustusvõimed kaugelt meieaegsete omad. Muude ajaarvamiste hulgas on neis kalendreis veel tähendatud aeg „pärast vana katku“, „pärast teist katku“. Sellest võib järeldada, et rahvas mälestused möödunud rasketest sõja ja katku aegadest olid veel ärksad. Kuid isegi need esimesed kalendrid olid ainult osaliselt, nii öelda omas ametlikus osas, ilmalikud, Lugesimispalad lõpus olid neis ikkagi piiblist. Kuid see asjaolu on vähese tähtsusega. Peaasi oli ikkagi, et laiematel rahvahulkadel oli kalendri näol mida lugeda. Ja ses mõttes on kalendrid oma ülesande rahvast lugema õpetamise ausasti täitnud.

Mis puutub Eesti raamatu vālimusse, siis annavad vanemad 18. ja ka 19. sajandi esimese poole väljaanded tunnistust teatavast tolele ajale omast hoolsusest ja soliidisusest trükitöölal. Vaadeldes aga möödunud sajandi teise poole trükitooteid, peab tunnistama, et raamat jātab vāliselt mulje. Nāib nagu oleks raamat tahtnud end meelega peita mingi halli, mitte midagi ütleva vālimuse taha, et seega jāāda tēhēlpanematuks. Vōib olla, et oli see raamatu vāline tagasihoidlikkus põhjendatud, sest sagedasti, kui mitte enamikus, on sisu neil möödunud sajandi kirjanustuoteil vāheütlev ja vāhese kunstilise vāertusega tōlkekirjandus.

Siis tuleb ākki, vōiks öelda ilma mingi ūleminekuta, uus kirjanduslik ajajārk, uute hūidlausetega — Noor-Eesti. Aitab ūhest pilgust enne Noor-Eestit ilmunud toodetele ja esimestele Noor-Eesti vā-

pirms Noor - Eesti iznākušām grāmatām un pirmajiem Noor - Eesti izdevumiem, lai redzētu to bezdibeni, kas šķīr viņus, jaannetele, et mōista seda kuristikku, mis lahutab neid, vōiks ōelda, 19. ja 20. sajandit Eesti kirjanduses. Noor-Eesti oma

Igaunū 400 gadu vecās grāmatas pēdējā laspuse.
Eesti 400 aastase raamatu viimane lehekūlg.

varētu teikt 19. un 20. gadusimteni igauņu literatūrā. Noor - Eesti ar savu lozunu „Būsim igauņi, bet klūsim arī par eiro-piešiem!“ radīja veselu revolūciju igauņu hūidsōnaga „Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks!“ alustas tervet revolutsiooni meie kunstis ja kirjanduses. Noor-Eesti esimene album ilmuski revo-

mākslā un rakstniecībā. Noor - Eesti pirmais albums arī iznāca revolūcijas gadā — 1905. Un dzejnieka Gustava Suitsa veltījums Jaunigaunijai albumā sākas ar cīņas sparū, revolucionāri:

Mēs, mošā cilts, lai augam lieli
Un gaidīsim, kad stunda nāks,
Kur visiem tiem, kas tagad sapņo,
Mēs ribināsim kāja bungas.

Šo veltījumu papildina vētrains jūras vērojums, kur zibeņi blāzmo. Tā bija īsta vētras un centienu dziesma.

Atmiņā ir iegriezušies raksti no tā laika laikrakstiem, kur izteica pārmetumus ap Noor - Eesti pulcētai tā laika rakstnieku paaudzei par viņu darbu vājo saturu, kur viņi cenšoties paslēpt ar stila kultivēšanu. Bija vēl viens sevišķs iemesls, kas lika zināmām baznīcas aprindām naidīgi izturēties pret Noor - Eesti un tās kustību. Tā bija viņas sajūsma par franču rakstniecību un mākslu, it īpaši par tā saukto dekadences rakstniecību. Tā Noor - Eesti almanachā parādās pirmā igauņu valodnieka un valodas atjaunotāja J. Ävika tulkojumā Bodlēra „Fleur du mal“. Raksturīgu piemēru, kā pirms pasaules kara Igaunijā skatījās uz franču rakstniecību un mākslu vispār, varētu minēt, ka jauns igauņu mācītājs atzina par savu pienākumu brīdināt savus audzēkņus, to starpā arī šo rindu autoru, no visa, kas nāk no Francijas. Franči esot izmirstoša tauta, no kuŗas, izņemot ļaunu, nekā nevarot mācīties. Tādēļ varētu teikt, ka Noor - Eesti kustība nozīmēja ne tikai jaunu strāvu rakstniecībā, bet arī zināmu kultūrālu pārorientēšanos, atvietojojot līdz šim valdošos vācu un krievu kultūras iespaidus ar franču pēc formas skaidro kultūru.

Cenzdamies pasvītrot savu vispusīgo atšķiršanos no visa iepriekšējā, Noor - Eesti, kā pretstatu pirms tam iznākušajiem darbiem, lika lielu svaru uz savu izdevumu māksliniecisko ārieni. Noor - Eesti 1910. gadā izdoto Juhana Liiva dzeju krājumu var uzskatīt par skaistāko, kas iznācis pirms Igaunijas patstāvības laika.

Arī vēlāk Igaunijā ir bijušas vairākas rakstnieku grupas un strāvas, bet es laikam nemaldīšos teikdams, ka lielākais

lutsiooni aastal 1905. Ning luuletāja Gustav Suits'i pūhendus Noor-Eestile albumis algab sōjakalt, revolutsiooniliselt:

Las kasvame, me tōusev sugu,
Ja ootame, mil tuleb tund,
Kus nendele, kes nāevad und,
Kord mūristame kōrvu sōjalugu.

See pūhendus on ūmbritsetud tormise mere kujutusega, mille kohal vālgud sāhvivad. Seega siis olles omamoodi tormi ja tungi lauluks!

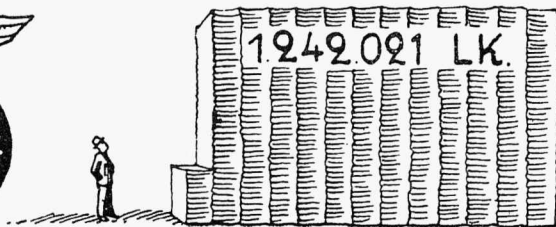
On meelde lōikunud tollest ajast kirjutisi ajalehis, kus tehti Noor-Eesti ūmber kogunud tolaeagsele kirjanduslikule sugupōlvele etteheiteid nende toodete sisulageduse pārast, mida pūitavat stiilkultiveerimisega varjata. Oli veel ūks eriline pōhjus, mis teatavāid, eriti kiriklisi ringkondi pani vaenulikult suhtuma Noor-Eestisse ja ta liikumisse. See oli tema vaimustumine Prantsuse kirjandusest ja kunstist, eriti aga mōōdunud sajandi teise poole niimetatud dekadenss kirjandusest. Nii ilmub Noor-Eesti almanakis I. Eesti keeleteadlaselt ja -uuendajalt J. Aavikult Ch. Baudelaire „Fleur du mal“ tōlkeid. Iseloomustavana nāhtena, kuidas enne maailma sōda vaadati Eestis prantsuse kirjandusele ja kunstile ūldse vōiks mainida, et noor eesti kirikuōpetaja luges oma kohuseks oma kasvandikke, sāāl hulgas kāesoleva ridade autorit, hoiatada kōīgi prantsusliku eest. Prantslased olevat vāljasurev rahvas, kellelt midagi peale halva ei olevat ōppida. Vōiks seepārast ōelda, et Noor-Eesti liikumine tāhendas mitte ūksinda uut kirjanduslikku voolu, vaid ka teatavat kultuurilist ūmberorienteerumist asendades seni maksvusel olnud Saksa ja Vene kultuurilised mōjūtused Prantsuse, kui ladina, vormiselge kultuuriga.

Nagu pūūdes rōhutada oma igakūlgset erinevust eelmisest Noor-Eesti, vastandina enne teda ilmunud toodetele, pani suurt rōhku oma vāljaannete kunstilisele maitsekusele. Noor-Eesti poolt 1910. a. avaldatud Juhana Liiv'i luuletuste kogu vōib lugeda vālimuselt kauneimāks, mis ilmunud enne Eesti iseseisvuse aega.

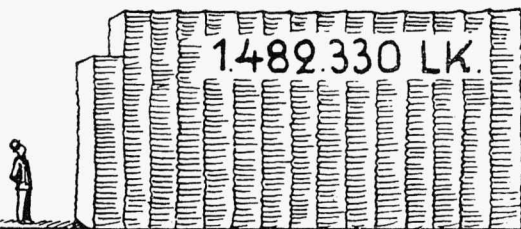
Ka hiljem on olnud Eestis kirjanduskunstilisi rūhmitusi ja voole, kuid vist ei

EELISEISEISVUSAEGNE JA ISEISEISVUSAEGNE EESTI RAAMAT

1535-1917A.
ILMUNUD

1918-1934A.
ILMUNUD

KOKKU 400AASTA JOOKSUL 30.998 TRÜKIST 2724.351 LK.

Igaunu grāmata pirms un pēc valsts patstāvības nodibināšanās.

iespaids no viņām ir bijis Jaunigaunijai. Apskatot patstāvības pēdējos gados izdotās igauņu grāmatas, var ar prieku konstatēt, ka tās pa lielākai daļai ārēji atstāj ļoti labu iespaidu. Kā rakstniecības aprindām tuvu stāvošas personas paskaidro, Igaunijā esot izveidojies zināms skaits grāmatu draugu, kuru īpašumā ir gandrīz visi igauņu valodā iznākušie daļrakstniecības darbi. Bet priekšnoteikums te ir, lai grāmata ārēji būtu glīta un atbilstu mākslas prasībām. Un ar šo šauru, bet noteikta skaita grāmatu pircēju grupas gaumi grāmatu izdevējiem jāērķinās. Bet kopā ar igauņu grāmatas ārieni varētu gan vēlēties vienu, kas attiecas uz grāmatu iesējumu, lai radītu noteiktus standarttipus, pēc kuru parauga iznāktu visi drukas darbi. Tas lielā mērā atvieglotu grāmatu novietošanu bibliotēkā, un līdz ar to vienādi iesietās grāmatas atstātu arī grāmatu plaktos labāku iespaidu. Šādu zināmu grāmatu standarttipu pieņemšana nedrīkstētu radīt grūtības.

V. Kruus.

eksi, kui väita, et suurima mõjuga neist on olnud siiski Noor-Eesti.

Vaadeldes hilisemaid iseseisvuse aja eesti raamatu väljapanekuid, võib rõõmuga konstateerida, et ka need jätavad välimuselt enamikus meeldiva mulje. Nagu kirjanduse ringidele lähidal seisjate poolt seletati, olevat Eestis väljakujunenud teatav arv raamatusõpru, kes omandavad peaaegu kõik ilmuvad kirjanduslikud teosed. Kuid eeltingimuseks seejuures on, et raamat oleks välimuselt maitsekas ja vastaks kunstilistele nõuetele. Ja selle piiratud, kuid kindlaarvulise raamatuostjate hulga maitsega tuleb teoste avaldamisel arvestada, Kuid ühenduses Eesti raamatu välimusega peaks küli üht soovima: luua, mis puutub raamatu kaustasse, teatavad kindlad standarttüübid, millede kohaselt ilmuksid siis kõik trükiteosed. See hõlbustaks suuresti raamatute asetamist raamatukogusse, ühtlasi jätaksid ühtlasema kaustalised raamatud riieleile asetatult parema mulje. Sarnaste raamatu teatavate standarttüüpide vastuvõtt ei tohiks valmistada raskusi. V. Kruus.

Lapas Mārtiņa loma latviešu un igauņu kultūrālā tuvināšanā.

Mārt Lapi osa lātlaste ja eestlaste kultuurilises lāhendāmisē.

Sevišķi pēdējios gados esam lielu vēribu piegriezuši igauņu - latviešu kultūrālāi un politiskāi sadarbībai, uzsverot, ka nepieciešams savstarpēji tuvāk iepazīties ar otras tautas un valsts dzīvi tās dažādajās nozarēs, esot pārliecībā, ka mums jāradā spēcīgs pamats vienotai darbībai mūsu tautu nākotnes nodrošināšanai pret ārējām varām un iespaidiem.

Šis sadarbības mozīmi mēs nebūt nesam atzinuši tikai tagad, kā to pēc šī jautājuma aktuālītātes varētu domāt. Jau mūsu tautiskās atmodas laikmeta vadošie darbinieki abās pusēs ir meklējuši viens otra atbalstu pret toreizējiem apspiedējiem, kā to rāda Kōlera un Valdemāra nacionālā - stratēģiskā kopdarbība. Šī vienotības sajūta, kaut gan uz laiku apslāpusi, ir palikusi dzīva arī vēlāk, sevišķi Jansena un Dīriķa dienās, kad ievērojama loma piekrita latviešu rakstniekam un žurnālistam Lapas Mārtiņam, kura igauņu vārds bija Mārt Lapp. Ir laiks šī vīra tēlu atkall no jauna atdzīvīnāt atmiņā.

Lapas Mārtiņa dzīve bija tikpat raiba, kā viņa daudzpusīgā rakstnieciskā raža. Viņš piedzimis 18. septembrī 1846. gadā Igaunijas - Latvijas tagadējā pierobežā Valkas tuvumā, Jaunkārķu pagastā, Erģemes draudzē. Viņa vecāki bija igauņi. Viņa tēvs tomēr cēlies no latviešiem, jo vectēvs ievests Igaunijā „no dienvidiem, no tās zemes, kur tauta valkā pelēkus svānkus un runā citu valodu“, — viņš iemainīts pret medību suni un tā kļuvis par Abjas muižas barona īpašumu. Pēc zemnieku brīvībaiņas rakstnieka tēvs atstāj Abjas muižu, kur vēl tagad dzīvo Lapas, un uz sava tēva vēlēšamos atgriežas atpakaļ Latvijā (L. M. vēstule K. E. Sōotam no Rīgas 8. III 1903.).

Kaut gan M. Lapas māte bija igauņiete un iemācīja dēlam igauņu valodu runāt un lasīt, viņš Rūjienas un Valmieras skolās dabūja latviešu izglītību un izauga latviskā garā, jo vairāk tādēļ, ka viņu aizrāva atmodas laika nacionālie centie-

Olēme hoolsat tāhelpanu pōoranud eriti viimaste aastate jooksul eesti-lāti kultuurilisele ja poliitilisele koostōole, rōhutades vajadust vastastikku pōhjalikumalt tundma õppida kummagi rahva ja riigi elu nende mitmekūlgseis avaldusis, olles veendunud, et peame looma tugeva aluse ūhiseks tegevuseks meie rahvaste tuleviku kindlustāmisēl vāliste mōjvōimude vastu.

Arusaamine sellise koostōo tāhtsusest pole siiski mitte nii noor, nagu kūsīmu-se aktuaalsuse jārele vōiks arvata. Juba meie rahvusliku ārkusaja juhtivad tegelased mōlemal pool on otsinud ūksteise tuge ūhises vōitluses tookordsete rōhujate vastu, nagu nāitab Kōleri ja Valdemari rahvusstrateģiline koostōo. See ūhistunne, kuigi ajuti vaibunud, on pūsinud elav ka hiljemalt, eriti Jannseni ja Dīriķu pāevil, mil silmapaistvat osa on etendanud lāti kirjanik ja ajakirjanik Lapas Mārtiņš, eesti nimega Mārt Lapp. On aeg selle mehe vaheajal tuhumud kuru tōsta uuesti meie teadvusse.

M. Lapi elu on olnud sama kirju kui tema mitmekūlgne kirjanduslik toodang. Ta on sūdinud 18. septembril 1846. Eesti-Latvia praegusel pārimaāl Valga lāhedal. Uuē.Kaarkūla vallas Hārgmāe kihelkonnas eesti vanemātest. Ta isa pōlvēneb siiski lātlāstest, kuna selle vainais toodud Eestimaale „lōuna poolt, sealt maalt, kus rahvas kannab halli kuube ja kōneleb teist keelt“, — teda vaheatatud jahikoera vastu ja nii saanud ta Abja mōisahārra omanduseks. Pārast talupoegade vabastāmist asunud kirjaniku isa Abjast, kus veel praegu elab Lappisid, oma isa soovil tagasi Lātimaale (M. L. kiri K. E. Sōōtile Riiast 8. III. 1903.).

Kuigi Lapi ema oli rahvuselt eestlane ja õpetas pojale ūelgeks eesti keele ja lugemise, omandas see lāti koolides Ruhjas ja Volmaris lāti hariduse ja meelsuse, seda kergemalt, et teda tōmbasid kaasa ārkusaja rahvuslikud aated. Juba koolipōlves hakkas ta kirjanduslikku

ni. Jau skolas laikā viņš sāka strādāt literārisku darbu tā laikā latviešu laikrakstiem „Ceļa Biedris“ un „Mājas Viesis“. 1870. gadā viņš tika dzimtenes pagastā par skolotāja palīgu, bet pēc gada vietējais muižnieks piespieda viņu aiziet, jo tam nepatika, ka jauneklis raksta avīzēs. Pēc tam Lapas Mārtiņš darbojās Rīgā un Jelgavā grāmatu tirgotavās un drukātavās. Kad progresīvais „Baltijas Vēstnesis“ 1880. gadā kļuva par dienas avīzi, Lapas Mārtiņš iestājās tur par igauņu laikrakstu referentu un palīka šai darbā līdz savai nāvei 8. (20.) aprīlī 1909. gadā.

M. Lapa sarakstījis vairāk nekā pāris simts grāmatas un meskaitāmu daudzumu rakstu avīzēs. Tie ir vienkārši un tautiski, domāti plašākām aprindām. Oriģināldarbi, tulkojumi, atstāstījumi, stāsti, romāni, starp pēdējiem daži visai lieli, — viss tas izplatījās vairākos tūkstošos eksemplāru, daži pat vairākos izdevumos. Par mākslinieciski vērtīgiem arī pats Lapas Mārtiņš tos neuzskatīja, ko viņš pateicis iepriekš minētajā vēstulē, bet pie tautas dvēseles viņš atradis ceļu. Daudzas viņa patriotiskās dziesmas vēl tagad dzīvo lauku jaunatnes mutē.

M. Lapa rakstnieciskā darbība igauņiem ir sevišķi svarīga tai daļā, kuru viņš veltījis latviešu iepazīstināšanai ar igauņu rakstniecību un apstākļiem. Bez tekošo dienas motīkumu sniegšanas, viņš daudzu gadu laikā sistēmātiski publicējis arī daudzus garākus rakstus un pārskatus par igauņu kultūras dzīves ievērojamākām parādībām un notikumiem, tā par igauņu skolām, biedrību darbību, dziesmu svētkiem, teātri, tautas dziesmām un t. t., pie tam nereti tulkodams arī veselus ievadrakstus, no kuriem lielākais ir V. Reimana „Monopola pirmais gads“. Bez tam viņš tulkojis veselu rindu labāko darbu no igauņu rakstniecības, tā atsevišķā grāmatā Kreucvalda „Igauņu tautas pasakas“, bet laikrakstos Ed. Vildes „Celmi un čiekuri“ un „Dora Ozol“, A. Kicberga „Pūvu Pētera nīki“, Fālmana „Austrums un Krēsli“ un citus teiku stāstus, vairākus Koidulas un K.

kaastööd tegema tolaegsetele läti aja-lehtedele „Ceļa Biedris“ ja „Mājas Viesis“. 1870 sai ta koduvallas kooliõpetaja abiliseks, aga aasta pärast sundis kohalik mõisahärra teda lahkuma, kellele ei meeldinud noormehe kirjutised ajalehtedes. Selle järele teotses Lapp Riias ja Miitavis raamatukauplustes ja triiki-kodades. Kui edumeelne „Baltijas Vēstnesis“ 1880 muutus päevaleheks, asus Lapp sinna eesti lehtede referendiks, kus püsis kuni oma surmani 8 (20) apr. 1909.

Lapp on kirjutanud üle paarisaja raamatu ja lugematu hulga artikleid ajalehis. Need on lihtsad ja rahvapärased, mõeldud laiematele ringidele. Algupärandid, tõlked, ümberjutustused, laulud, jutud, romaanid, viimastest mõned üsna ulatuslikud, — kõik leidis levikut osalt paaris tuhandes eksemplaris, osalt mitmes trükiski. Kunstiväärtslikuks ei hinnanud Lapp oma teoseid ka ise mitte, nagu ta seda on avaldanud eelmaintud kirjas, aga rahva hinge juurde on ta leidnud tee. Mitu tema isamaalist laulu elab veel praegu edasi külanoorsoo suus.

Lapi kirjanduslik tegevus väärib meie eestlaste tõsist lugupidamist selles osas, mis ta on pühendanud meie olude ja kirjanduse tutvustamiseks lätlastele. Peale jooksvate sõnumete päevauudistest on ta paljude aastate jooksul järjest avaldanud pikemaid kirjutisi ja ülevaateid meie kultuurielu tähtsamaist nähetest ja sündmustest, nii meie koolidest, seltside tegevusest, laulupidudest, teatrist, rahvaluulest jne, selle juures tõlkides mõnikord ka terveid juhtkirju, suurem neist V. Reimani „Monopoli esimene aasta“. Peale selle on ta tõlkinud rea paremaid teoseid meie kirjandusest, nii iseraamatuna Kreutzvaldi Eesti rahva muinasjutud, ajalehtedes, Ed. Vilde Kännud ja kätid ning Dora Ozol, A. Kitzbergi Püve Peetri riukad, Fählmanni Koit ja Ämarik ning teisi muinaslugusid, mitu Koidula ja K. A. Hermanni laulu koorilaulude kogudes.

Mainida tuleb veel Lapi kaastöö omal ajal Miitavis Dravnieki kirjastusel ilmunud läti entsüklopeedias, kuhu ta kirjutas kõik eesti osa artiklid, mille juures

A. Hermana dzejoļus, kas iespiesti koŗu dziesmu grāmatās.

Vēl jāmīn Lapas Mārtiņa līdzdarbība savā laikā Jelgavā pie Dravnieka izdevniecībā iznākušās enciklopēdijas, kurai tas rakstījis visus igauņu nodaļasrakstus, kam materiālus apgādāt palīdzēja igauņu lauksaimnieks J. Lammas Hoomulu Egerī.

Kā redzam no te minētā, kur, protams, nav viss pilnīgi uzskaitīts, Lapas Mārtiņš ir veicis plašu un ievērojamu darbu, lai iepazīstinātu latviešus ar igauņiem, kas neapšaubāmi bijis par svētību abām pusēm, veicinot savstarpējo saprašanos un labas attiecības vienai ar otru.

Savās vēstulēs J. Lammasam, K. E. Söötam un šo rindiņu autoram M. Lapa atkārtoti uzsver savu mīlestību un siltās jūtas tā iepretim igauņu tautai, kā arī zemei. „Bet to es varu apzinīgi teikt, ka mana sirds pieder abām, kā latviešu, tā igauņu tautai“, saka viņš vienā vēstulē, paskaidrodams savu piederību. Mīlestība iepretim igauņu zemei cēlās arī, kad viņš skolas laikā izdarīja garāku ceļojumu pa Igauniju — Pērnavas un Vilandes apriņķos, apmetot likumu cauri Plāterei, Abjai, Ōisai, Paistai, Vilandai, Helmei un Karksiņ. Ceļojumā gūto iespaidu atmiņas inspirējušas viņa stāstīņu „Mīlestība un draudzība, patiess notikums“, kas J. Lammasa tulkojumā nodrukāts „Postimees“ā 1889. g. un „Lindā“ 1904. gadā.

Lapas Mārtiņa rakstnieka darbība viņa dzimtenē var modernā laika apgaismojumā palūkt ēnā, bet viņa darbība abu tautu tuvināšanā un viņu savstarpējās draudzības pādzīlināšanā ir vērts, ka to glābj no aizmīršanas. Tā jāceļ atkal dienas gaismā un sīkāk jāizpēta. Šis darbs būtu mūsu pienākums.

M. Puķīts.

teda materiāli muretsemisega abistas meie pōllumees J. Lammas Hoomuli Egerilt.

Nagu nāeme eelmisest loetelust, mis muidugi pole tāielik, on Lapp ulatusliku tānuvāart tōōd teinud eesti olude tutvustamīseks lātlastele, mis kindlasti on kasu toonud mōlemale poolele, edendades vastastikkust arusaamist ja ōiglast suhtumist ūksteisesse.

Oma kirjades J. Lammasēle, K. E. Sōōtile ja nende ridade kirjutajale rōhuta Lapp korduvalt oma armastust ja hellatavaid tundeid nii eesti rahva kui maa vastu. „Aga seda vōin teadlikult ūtelda, et mu sūda kuulub mōlemale, nii eesti kui lāti rahvale“, lausub ta ūhes kirjas, selgitades oma pāritolu. Armastus eesti maa vastu ilmneb ka sellest, et ta koolipōlves Ruhjast tegi pikema matka Eestisse nimelt Pārnu ja Viljandimaale, tehes ringi lābi Laatre, Abja, Ōisu, Paistu, Viljandi, Helme ja Karksi. Matkal saadud muljete mālestustest on inspireeritud ta jutukene „Armastus ja sōprus, tōesti sūndinud lugu“, milline J. Lammasē tōlkes ilmunud „Postimehes“ 1889 ja „Lindas“ 1904.

M. Lapi tegevus rahvakirjanikuna oma kodumaal vōib varjule jādā uue moodsa aja valgustuses, aga ta tegevus mōlema naabrirahva lāhendamiseks ja nende vastastikuse sōpruse sūvendamiseks vāārib pāāstmist unustushōlmast ja esiletōstmist sellekohases ūksikasjalisemas uurimuses, mille teostamine oleks meie kohus.

M. Puķits.

Rīgas jūras līča „vārtos“.

Riia lahe „vāra val“.

(No tūrista piezīmju grāmatas.)

Šie vārti faktiski nav nekādi vārti, bet gan kāds interesants tūrisma „trīstūris“ — Dundagas „zilie kalni“, Kolkašraga piekraste ar bāku uz mākslīgas akmeņu salīņas jūrā, iepretim Svorbess pussala un beidzot — Ronsala Rīgas jūras līcī. Un mūsu filmu ļaudīm, kas

(Turisti mārkmete raamatust.)

See „vārav“ ei ole tōepoolest mīngisune vārav, vaid kūll ūks huvitav turismi „kolmnurk“ — „Dundaga „Sīnīsed māed“, Kolgasarve mererand tuletornīga kunstlikul kivīsaarel meres, tema vastas Sōrve poolsaar ja lōpuks Ruhnusaar Riia lahes. Ning meie

Lībiete.
Līvlanna.

Igaunu zvejnieks no Cēreles.
Eestlasest kalur Sōrvest.

meklē sižetus kinoscenārijam, esmu ne vienreiz teicis: lūk, scenārijs filmai, kas dabas un vēstures dots! Lūk, iespēja uzņemt kultūr. (ja gribiet, arī mākslas) filmu, kas var interesēt latvjus, igauņus un zviedrus! Iespēja pagatavot mazākais 3 novilkumus, kur parasti jāaprobežojas ar vienu, kādēļ finansiēli mūsu filmu produkcija tā īsti neiet... Ja mūsu kinoļaudis to negrib — tā viņu lieta, bet mēs — pēc šāda „lēciena sāņš“ atgriezīsimies pie — tūrisma.

filmīrahvale, kes otsib sūžette kinostsenariiumitele, olen mitu korda ōelnud; vaat, stsenaarium filmīle, mis looduselt ja ajaloolt antud. Vaat, vōimalus ūlesvōtta kultuur-, kui tahate, ka kunstfilmi, mis vōib huvitada lātlasi, eestlasi ja rootslasi. Vōimalus valmīstada vāhemalt 3 koopiat, kus harīlikult peab pīrduma ūhega, mīspārast majanduslikult meie filmproduksioon kuidagi ei lāhe... Kui meie kinorahvas seda ei taha — see on nende asi, kuid meie pārast sellist kōrvalekaldumīst pōōrame tagasi — turīsmi jūrde.

Pulcinājuši latvju-igauņu-zviedru- interesentu grupu, dodamies ceļā no sa- pulcēšanās vietas Rīgā. Stende. Te pār- sēžamies „mazā bānītī“, kas omulīgi aiz- lokās gar auglīgām druvām un skaisto „kalnu pilsētu“ **Talsiem**, Ziemeļkurze- mes skaistuli — **Dundagu** (par visām šīm vietām būtu daudz ko sacīt!), iz- kāpjām šliiteres stacijā. Bet pag! Te jau esot daudzzinātie „**Zilie kalni**“! Jau iepriekš sacīsim, kolīdz runājam par šīm vietām un Kolkas piekrasti — daudz kas te izrādīsies — māņi! „**Zilie kalni**“ (uz kartēm rakstīts!) faktiski nav nekādi kalni, bet varens dabas piemineklis — senās **Joldijas jūras stāvkrasts**. Un daudzzinātā „šliiteres bāka“ t. s. „Zilos kalnos“ pavisam nav tas, ko parasti cauc par bāku: naktī, kad tas bāka! pieklā- tos, viņa nerāda nekādus ugunus! Ja gribiet — „dienas bāka“ zvejniekiem un jūrniekiem, kas brauc Irbes caurtekā. Lielisks skatu tornis gan tūristiem Joldi- jas jūras stāvkrasta pašā kraujā, ap 100 mtr. virs jūras līmeņa. Tālš un plašs skats uz piekrastes mežiem, laukiem, zvejnieku ciemiem; skaidrā laikā labi saskatāma arī **Svorbes pussala** un pat Roņsala—viss mūsu apbraucamais marš- rūts! Varenās „Zilo kalnu“ gravās at- sedzās dēvona smilšakmens, mežos zaļo dižciltīgais **iveskoks** un **efejas**, bet par to — arī mežacūku nav trūkums! Redz tipiskos namiņus ar t. s. „**lubu jumtiem**“, kas darināti bez naglām, ar zāgi un cir- vi un visai raksturīgi šīs piekrastes „li- biešu ciemiem“.

Beiguši jūsmot par skaisto panorāmu no „šliiteres bākas“, pa stāvkrasta aug- šējo terasi dodamies uz **Vidali**, pa ceļam iegriežoties arī teiksmainā „**Dāvīda alā**“. No Vidales izejam uz t. s. „**Zviedru dambi**“, kas taisnā līnijā šķērso gandrīz visu apakšējo terasi (senais jūras di- bens) līdz piekrastes kāpu joslai. Mūsu ceļa mērķis — tūristu apmetne pie li- biešu darbinieka D. Volganska **Košrag- ciemā** — vienā no tipiskākajiem libiešu ciemiem, kauču tie ārēji (no Melnsila līdz Lūžņam) no latvju zvejnieku cie- miem spilgti atšķirīgu īpatnību neuzrā- da. Šis ciems būs libisks vairāk iekšēji

Kogunud lätlastest — eestlastest — rootslastest koosneva huvireisijate gru- pi, algame teed Riiast. Stende. Siin ko- lime üle kitsaroopalisele, mis ilusasti keerleb roheliste põldude vahel ja läheb mööda ilusast „mägede linnast“ **Tal- sist**, Põhja-Kurseme iludusest — **Dun- dagast** (nendest kohtadest oleks pal- ju ütelda), ja väljume šliitere jaamas. Siin olla kuulsad „Sinised mäed“. Ütlen juba enne, et kui räägime nende kohtade ja Kolga ranna üle — palju sellest on vale. „Sinised mäed“ (nii seisab kaar- tidel) ei ole tõepoolest mingisugused mäed, vaid suurepärane looduse mäles- tussammas — muistse Joldia mere järsk kallas. Ning kuulus „šliitere tule- torn“ n. n. „Siniseil mägedel“ pole su- gugi see, mida harilikult nimetatakse tu- letorniks: öösi, nagu see tuletorniga peaks olema, ta ei näita mingisugust tuld. Kui soovite „päeva tuletorn“ ka- luritele ja meremeestele, kes sõidavad Irbe väinas. Suurepärane vaateorn tu- ristidele on ta küll, asudes Joldia mere järsu kalda kõrgemal kohal, umbes 100 meetrit üle merepeegli. Laialdane ja avar vaade ranna metsadele, nurmedele, kulurite küladele; selge ilmaga on näha ka Sõrve poolsaar ja isegi Ruhnu saar — kõik meie maršruut. Suurepäraseis „Si- niste mägede“ orgudes avaneb devooni liivakivi, metsades rohendab aadelik iive puu ja luurohi, kuid ka metssigadest ei ole puudust. On näha tüüpilisi maja- kesi n. n. „koore katustega“, mis tehtud naeladeta, sae ja kirvega, ning on eriti iseloomustavad selle ranna „liivlaste küladele“.

Olles vaimustatud ilusast vaatest, lähe- me „šliitere tuletornist“ järsu kalda ülemise terrasi kaudu Vidalele, teel külastades ka muistset „Taaveti koo- bast“. Vidalast saame n. n. „**Rootsi tammile**“, mis läheb risti üle kogu alumise terrasi (endine mere põhi) ran- na luideteni. Meie tee sihiks on turisti- de kodu liivlasest tegelase D. Volganski juures Košragkülas — ühes tüüpilise- maist liivlaste küladest, ehkki nad väli- selt (Melnsilist Luuznani) ei ole teistsu- gused kui läti kalurite külad. See küla on liivipärane rohkem sisu poolest. Kas

saturīgi. Kauču tā spītības gara dēļ, ko šie ciema zvejnieki nesin rādija savai maizes devējai un naidniekam — jūrai! Pirms dažiem gadiem viņi uzsāka neparastu darbu — gribēja piespiest jūru „izbagarēt“ Košragciema zvejnieku ostu! Jūra — „bagarmašina“! Sacīts — darīts. Jūrā pašu spēkiem (ar nelielu valsts pabalstu) iebūvētam viļņulauz-

või selle kiusaka vaimu pärast, mida need kalurid näitasid oma leivaandjale ja vaenlasele — merele. Paari aasta eest nad algasid ebaharilikku tööd — tahtsid sundida merd „puhastama“ Košragküla kalurite sadamast. Meri — „puhastusmasiana“; üteldud, tehtud. Meresse oma jõuga (väikese riigi toetusena) ehitatud laintelõhkuja pidi

Rõnsalietes.
Ruhnu saare naesed.

jam vajadzēja novirzīt jūras straumi (plūst uz ziemeļiem) tā, lai dambja N pusē rastos dziļums, kur piebraukt mala laivām. Citiem vārdiem, Košragciema lībiešu zvejnieki, izbūvējot molu, gribēja piespiest jūras straumi „izbagarēt“ viņiem zvejnieku ostu!

Lībiešu cilti Dundagas jūrmalcimos paglābis no pārtautošanas tas, kaš viņi dzīvojuši nošķirti no Kurzemes pārējiem novadiem, aiz lieliem un plašiem Ziemeļkurzemes mežiem, pašā jūras krastā.

keerama mere voolu (voolab põhjapoole) nõnda, et tammist põhjapoole areneks sügavus, kuhu laevad võiksid juurde sõita. Teiste sõnadega, Košragküla liivlastest kalurid tahtsid sundida merevoolu „süvendama“ nendele kalurite sadama. Liivlasi ümberrahvustumisest Dundaga rannakülades on päästnud see, et nad on elanud lahutult teistest, nad asuvad suurte metsaage taga, mere rannal. Kõik liivlaste külad asuvad ranna ääres — luidetel ja metsades.

Visi libiešu ciemi novietojušies piekrastes joslā — kāpās un mežos.

Visai zīmīgi, ka **libieši sevi dēvē par jūrmalniekiem**, ar to it kā pasvitrojojot savu atšķirību no zemes ļaudīm — lauciniekiem. Ar jūru šī cilts saaugusi kā koks ar celmu. Vietu vārdi un citi vēstures dati pierāda, ka libieši jau **senos laikos milējuši apmesties upju grīvās un gar viņu krastiem**.

Mēs agrāk runājām par „māņiem“. Par tiem vispār jūras piekrastē nav jāuztraucas! Vai gan kāds zvejnieks īsti otram pasacīs- kā viņam ķēries! Nē jau! Un **somu-ugru ciltis, pie kuŗām pieder arī libiešu zvejnieki Kolkas piekrastē**, jau senos laikos bija tālu daudzīnātas sava māņu kulta un burvību dēļ! Un senos laikos kolcenieki, lai maldinātu avarējušus jūrniekus, piesējuši klibam zirgam vējlukturi un tad to laiduši stāigāt pa piekrasti . . .

Nu, bet par to arī šīs piekrastes libiešu zvejnieku folklorai pieder skaistā teika par „**Jūras māti**“ un viņas teiksmaino pili jūras dzelmē. Tā bijusi neizsakāmi skaista stikla pils ar zelta vārtiem un kristalla logiem, kas bijuši ierāmēti dārgām jo dārgām pērļēm; pils vārtu priekšā bijuši gliemežu vāku rati ar zvīņu riteniem. Protams, tajos vēl laikos, kad Kolkas piekrastē un mūsu jūrā nebraukāja „kūpošie uguns kuģi“ . . .

Dzirdējuši vēl citas libiešu teikas un noskatījušies, kā Jāņu vakarā jūrmalā sadedzina vecas laivas, dodamies viesmīlīgā saimnieka D. Volganska motorlaivā tālāk — uz **Kolkasrāga bāku**. Tā celta uz mākslīgas akmeņu saliņas jūrā, ap 5 klm. no krasta — lielā smilšu sēkļa galā. Šis **milzīgais Kolkas smilšu sēklis ir istas avarējušo kuģu kapenes**... Cik te neguļ „Jāņu“, kaš uz neredzēšanos „iesūkti“ nodevīgās sēkļu smiltīs! Ir vesela dabas simfonija, kaš izskan no milzīga cementa masīviem ap bāku, — viņas pasargāšanai no viņu graujošā spēka. Pēdējos gados bākas akmeņiem pildītā dubultsiena atvietota ar cementa mūri. Vētrainās dienās un nedēļās bākas personāls dzīvo istu trimdinieku dzīvi. Bet

Iseloomustav on see, et liivlased nimetavad, ennast rannalasteks, sellega nagu allakriipsutades oma mittekuuluvust maarahva juurde. See rahvas on merega kokkukasvanud nagu puu kännuga. Kohanimed ja teised ajaloolised andmed näitavad, et liivlased juba vanal ajal on armastanud elada suurte jõesuude ja jõgede kallastel.

Meie kõnelesime „valedest“. Nende üle mererannal ei tule pahandada. Kas mõni kalur kunagi ütleb teisele, kuidas on tema saagiga? Mitte kunagi. Ja soome-ugri sugurahvad, kellede juure kuuluvad ka liivlastest kalurid Kolga rannal, juba vanal ajal olid kuulsad oma valeskultuse ja nõidadega. Ning vanal ajal Kolgarahvas, et eksitada meremehi, kõitnud lonkivale hobusele tuulelaterna külge ja ajanud randa. . . Noh, sellepärast ka selle ranna liivsastest kalurite folkloorile kuulub kena muinaslugu „Mereemandast“ ja tema muistsest lossist merepõhjas. Ta olla kirjeldamatu ilus klaasist loss kuld väravaga ja kristallist akendega, millede raamid olnud kallitest pärlidest; ning lossi värava ees olnud teokarpidest vanker soomustest ratastega. Muidugi, sel ajal, mil Kolga rannal ja meie merel ei sõitnud veel „suitsused tulelaevad“ . . .

Kuulnud veel teisi liivlaste muinaslugusid ja vaadanud, kuidas mererannal Jaaniõhtul põletatakse vanu paate, sõidame oma lahke peremehe mootorpaadil edasi — Kolkasarve tuletorni. Ta on ehitatud kunstilisele kivisaarele umbes 5 klm. rannast — suure neeme otsa. See suur Kolga neem on tõeliseks hukkunud laevade „hauaks“ . . . Kui palju siin magab „Jaane“, kes igaveseks maetud liivasse. See on terve looduse sümfonia, mis kõlab hüigla tsemendi müürist tuletorni ümber, — tema kaitsmiseks lainte hävitava jõu vastu. Viimaseil aastail on tuletorni kividega täidetud kahekordne sein vahetatud tsementmüüri vastu. Tormipäevil ja nädalail elab tuletorni personaal veel jasaadetute elu. Kuid tuletorni on väärt

*) Laiemat kirjeldust vaata „M. Sams — Lätlastest merekalurid“, väljaandnud Valters ja Rapa .

bāku*) katrā ziņā ir vērts apskatīt! Mākslīgās saliņas veidojumā jūrā ar daudz akmeņu, kas pievesti no Sāmsalas. Bāka celta pag. gadsimta pēdējā ceturksnī un stāsta, ka katrs akmens, kas sviests jūrā mākslīgās saliņas veidošanai, esot izmaksājis vienu rubli . . .

No Kolkasraga braucam uz **Svorbi** (Sörve), kurās galā atrodas **Cēreles bāka** — masīvs stūrainis tornis. Īsta „akmeņu sala“. Svorbes pussalas saimniecību lauki pa lielākai tiesai lielu un mazu

vaadata. Kunstliku saare ehitusel on tarvitatud palju kive, mis toodud Saaremaalt. Tule torn on ehitatud läinud sajandi viimasel veerandil ja räägitakse, et iga kivi, mis visatud merre kunstliku saare ehitamiseks, olla maksnud üks rubla . . .

Kolgasarvelt sõidame Sörve, mille lõpul asub Sörve tule torn, massiivne, nurgeline torn. Õige „kivisaar“. Sörve poolsaare talude põllud on tõepoolest väikeste ja suuremate kividega ülekülva-

Raksturīgas lauku celtnes piekrastes novados Igaunijā.
Iseloomustavad hooned Eesti rannakülades.

akmeņu vārda tiešā nozīmē nosēti. Tos nolasīt nebūtu nekādas nozīmes. Un tomēr — arī šajos „akmeņu laukos“ aug labība! Redz arī tos Sāmsalas milzu akmeņblukus, ko te sauc dažkārt par „Töll'iem“. Nosaukums, kā stāstīja, atvasināts no **igauņu teiksmainā varoņa „Suur Tõlla** (vecākā), kurš kādreiz lasījis kopā lielos akmeņus pirts veidošanai. Viņam palīdzējusi sieva un šajā darbā kāds liels akmeņs uzvēlies tās kājai, to ievainodams. Viņa sākusī raudāt

*) Plašāku aprakstu sk. M. Sams — „Latviešu jūras zvejnieki“, izd. Valters un Rapa.

tud. Neid ära korjata ei oleks mingisugust tähtsust. Kuid siiski ka reis „kivipõldudes“ kasvab vili. On näha ka neid Saaremaa kivitükke, mida siin nimetatakse „Tõllideks“. Seletati, et nimi tulevat saarlaste muinaskangelaselt „Suur Tõllilt“, kes kord korjanud kive sauna ehitamiseks. Temale on abiks olnud ta naine, ja töös vajunud üks kivi naise jalale. Ta hakanud nutma ja neist pisarast tekkinud soo. Saaremaa aluseks on siluuri formaatsiooni lubjakivi, ja sellest kõvast materjalist on ehitatud ka Kuresaare piiskoplos, mis veel praegu on hästi alalhoidu-

un no šīm asarām cēlies purvs. Ģeoloģiski Sāmsalas pamatā ir **silura formācijas kalnakmens** un no šī izturīgā materiāla arī celta **Ārensburgas bīskapa pils**, kas vēl tagad ļoti labi uzglabājusies. Tāpat no šī materiāla—„Sāmsalas marmora“ — veidoti Tallinnas senējie pilsētas mūri un vairākas jaunākā laika igauņu celtnes.

Vecās islandiešu teikas min Baltijas piejūras zemes kā uzbrukumu mērķi vai arī spēcīgu jūras laupītāju mitekli. Un šai ziņā Sāmsalai ar tās akmeņaino bīstamo piekrasti, Irbes caurtekai un Kolikai ar tās nodevīgiem smilšu sēkliem pieder izcila vieta. Arī **zviedriem un dāņiem sirmā senatnē nācās ciest no mūsu jūras sirotājiem — kuršu vikingsiem**. 12. gadsimtā pret šiem sirotājiem sapulcējās liels zviedru karaspēks, kas iekaroja Finlandi un Nylandi, kuŗas pa daļai kolonizēja un te cēla baznīcas. Nav izslēgts, ka šim kolonizācijas vilnim zviedri toreiz ļāva aizplūst līdz vairākām jūras salām Igaunijas piekrastē un Rīgas jūras līcī. Rakstot par **zviedru ieceļošanu Igaunijā**, Adolfs Šūcks (Otrā Baltijas aizvēstures kongresa materiāli) izsakās, ka zviedru ekspedīcija nevērsās vienīgi uz Krieviju. 8.—9. gadsimtā **zviedru vikingi nostiprinājās arī Kurzemes piekrastē — Grobiņas „Seeburgā“ — „Jūraspili“**. No 1100.—1350. g. g. zviedri pastiprināti kolonizē vairākus **Somijas piekrastes novadus** un sūta izceļotājus arī uz igauņu salām un piekrasti. Šai kolonizācijai esot bijis samērā miermīlīgs raksturs. Šiem zviedru zemniekiem un zvejniekiem arī nekad nav piekritusi lielāka loma vietējā vēsturē. No 12.000 personām 17. gadsimtā viņu skaits samazinājies līdz **7.500**. Viņi nav arī lielāku tautas masu atliekas un šai ziņā to vēsture nelīdzinājas libiešu cilts liktenīgām gaitām Latvijā.

Vecākās neapšaubāmās ziņas par zviedriem Baltijas jūras salās (Ronsalā, Vormsā u. c.) ir no 1294. g. — **Hāpsalas pilsētu tiesību nosacījumā**, kas zviedriem piešķir mantošanas tiesību no pilsētu iedzīvotājiem. Kurzemes bīskapa Jāņa vēstulē 1341. g. 28. jūnijā lasām:

„Samuti on sellest materjalist — „Saaremaa marmorist“ — on ehitatud Tallinna vanad linnamüürid ja mitu uema aja Eesti ehitust. Vanad islandlaste muinaslood mainivad Baltimaid pääletungimise sihina või ka tugevate mereröövliite maana. Ning selle poolest on Saaremaa oma kivise, kardetava rannaga, Irve väin ja Kolga oma kavalate neemedega väga soodsad kohad. Ka rootlased ja daanlased muistsel ajal pidid kannatama meie mererandlastelt — kuura vikerlastelt. 12. sajandil kogus nende rändurite vastu suur rootslaste sõjavägi, kes vallutas Soome ja Ahvena saared ning mida osalt koloniseerisid ja ehtasid siia kirikuid. Pole võimatu, et rootslased lasksid minna sellel kolonisatsioonil lainel mitme Baltimere saareni Eesti rannal ja Riia lahes. Kirjutades rootslaste sissetungimisest Eestisse Adolf Šück (teise Balti muistse ajaloo kongressi materjalid) ütleb, et rootslaste ekspansioon ei pöördunud ainult Venemaa vastu. 8.—9. sajandil kindlustasid rootsastest vikerlased endid ka Kuuramaa rannal — Grobini „Seeburgis“ — „Merelossis“. 1100.—1350. a. koloniseerivad rootslased veel suuremal määral Soome rannamaid ja saadavad sissetulijaid ka Eesti saartele ja randa. Sel kolonisatsioonil olevat olnud võrdlemisi lahke iseloom. Neil rootslastest maameestel ei olnudki suuremat osa kohalikus ajaloos. 12.000 isikust 17. sajandil nende arv on kahanenud kuni 7500. Nad ei olegi suuremate rahvahulkade jäaned ning selle poolest nende ajalugu ei sarnane liivlaste saatuslikule elule Latvias.

Õiged vanemad teated rootslaste üle Baltimere saartel (Ruhnus, Vormsis j. t.) on 1924. aastast — Haapsalu linna õiguse määrusis, mis annavad rootslastele pärijate õiguse linna elanikelt. Kurseme piiskopi Jaani kirjas 1341. a. 28. juunil loeme: las igaiüks teab, et rootslastel, kes elavad Ruhnu saarel (das beflossene Eiland, Runen), meie tunnistame rootslaste õigusi.“ Hiljem, eriti vene valitsuse ajal, väikese rootsi

„lai katram zināms, ka zviedru ļaudīn, kas dzīvo **Roņu salā** (das beflossene Eiland Runen), mēs atzīstam zviedru tiesības“. Vēlāk, sevišķi krievu valdības laikā, nelielās zviedru salinieku saujiņas stāvoklis kļuva arvien ļaunāks, viņa pa daļai pārtautojās un — izceļoja. Tomēr senējo brīves garu, gan vairs ne rakstītu likumu veidā, bet paradumos un salinieku paradumu tiesībās šī saujiņa vēl ilgi glabāja un sargāja, ne mazāk kā savas etnogrāfiskās tradīcijas, ar kuŗām vislabāk iepazīstamies, apeļojot mūsu maršruta trīsstūra pēdējo atbalstu — Roņsalu. Vienlīdz te raksturīgas roņsaliešu **celtnes, tradicionālie tērpi un ļaudis**, kuŗos daudz kopības gara un salinieku pašapziņas. „Un ja mani arī iekaltu vaŗās, es tomēr tās sarautu, lai atkal nokļūtu uz ledus“, saka roņsalietis par sava darba briesmām roņu medībās ziemā, kas ir šo ļaužu galvenais darba veids. **Patriarchālais lielģimenes individualisms** — tā varētu raksturot iespaidu no zviedru salinieku dzīves Roņsalā. Jums te arī pateiks, ka no skaistiem vārdiem kāposti neklūst taukāķi, ka nāve nepazīst kalendaru un pele ar laiku pārgrauzīs enkuŗa tauvu. Salinieki teicās zinot, ka sievietēšu tenkāšanai un zirga ēšanai neesot gala, ka paēdis vilks esot pieticīgs dzīvnieks. Lepnums skan salinieku teicienā: „**Mēs esam Roņsalas vīri!**“

Mūsu maršruts noslēdzas.

Cand. jur. **M. Sams,**
tūrisma referents.

saarerahva peotāie seisukord muutus ikka halvemaks, ta osalt überrahvustus, ja — söitis välja. Siiski oma vabaduse vaimu, küll mitte enam kirjutatud seaduste näol, vaid saarerahva kombeis ja saarerahva õigustes, hoidis see peotāis veel kaua alal ja kaitsis mitte vähem kui oma etnograafilisi traditsioone, milledega kõige paremini tutvuneme, kui rändame meie „kolmnurga“ viimasele peatuspunktile — Ruhnu saarele. Siin on ühesugiselt iseloomustavad kõik — ruhnlaste ehitused, rahvariided ja inimesed, kellede on palju ühtekuuluvuse vaimu ja saarerahva iseteadvust. „Ning kui mind köidetaks ahelaisse, ma siiski purustaks need, et jälle saada jääle“, ütleb ruhnlane oma töö hülgete jahi kohta, mis on selle rahva tähtsaim tööala. Patriarhaalne suure perekonna individualism — nõnda võiks nimetada muljet rootsi saarlaste elust Ruhnus. Siin öeldakse teile, et ilusaist sõnadest kapsad ei saa rasvasemaks, et surm ei tunne kaledrit ja hiir ajajooksul närib katki ankrunööri. Saarlased ütlevad teadvat, et naiste jutul ja hobuse söömisel ei olla otsa, et söönud hunt olla rahulik loom. Uhkus kõlab saarlaste lauses: „Meie oleme Ruhnusaare mehed.“

Meie maršruudil on lõpp.

Cand. jur. **M. Sams.**
Turismi referent.

Vasaras brīži Igaunijā.

Suve viivud Eestimaal.

(Iespaidī un atmiņas).

(Mālestusi ja muljeid.)

Ānigaunijas Savienība laipni deva man iespēju vasaru pavadīt savā pirmajā dzimtenē. Un kad tur ierados, mani skati bija medroši, jo baidījos, mana bērnu dienu zeme būs man sveša kļuvusi... Jaunajā dzīves vietā, Jānedas valstsmuižā, mani sagaida Jānedas lauksaimniecības skolas direktors Dr. agr. Miljana kungs, un viņa sirsnība galīgi izkļiedē visas šaubas.

„Mūsu tālais Rīgas viesis ieradīs istā laikā. — šodien šeit svinēs Uzvaras svētkus. Tauta vakarā lāpu gājienā ies uz senču pilskalni. Un, ceru, arī jums patīks tanī piedalīties?“ Viņa kundze, slaida brunete, uz kāpnēm stāvēdama, smaidot atkārtoti: „Istā laikā atbraucāt...“

*

Vakarā, kad pār robainām mežu galotnēm izdzisa saules sārti starojošais blāzmojums, un pils logi, degdami kā uguns gnēkā, kļuva arvienu tumšāki, tulumā izdzirdu dziedam. Dziesma tuvojās. Uz ceļa lūkuma parādas ligojoša liesma, dīvas, trīs un tad viļņojoša uguns straume. Vējš liec liesmas pa labi un pa kreisi. Nāk lāpu gājiens. Priekšgalā, svinīgi bozi piesīzdams, iet muižas pārvaldnieks un un dažī cienīgi vīri seko vanemu apģērbos, tad koris un, visa tauta, daudzi krāšņos tautas tēpos. Garās rindās noslēdz priecīgi bērni. Gājiens aizvijas gar pili un, šķērsodams upi, liču loču pa mežu, liesmām plīvojot, dodas uz senču pilskalni.

„Mēs savus svētkus svinēsim kalnā, kurā pacēlusies tikai igauņu pils,“ saka doktora kungs. „Tur nav ne pēdu no kalķiem, kurus vācieši lietojuši pilis celdami. Es šīs apkārtnes pilskalmus esmu pamatīgi izpētījis.“

„Citās senču pilskalmos vēlāk pilis uzceluši vācieši, tādas no mūra, stipras un augstas. Senie igauņi nezināja, ko ar tām uzsākt. Paņ uguns nelīdz. Reiz dažī simti sapulcējušies, apmetuši ap pili

Vālis-Eesti ūhing lahkelt soodustas mulle võimaluse veeta suve oma esimesel koudumaal. Ja kui ma sinna sain, siis alguses mu pilk oli arg, sest kartsin, et mu lapsepõlve maa on mulle võõraks jäänud.

Uues elukohas, Jāneda riigimõisas, võttis mind lahkelt vastu Jāneda põllutöökooli direktor hr. Dr. agr. Miljan, ja tema lahkuses lõplikult haihtub mu kahtlus.

„Meie kaugelt külaline ilmus parajal ajal — täna siin pühitseme Võidupüha. Rahvas läheb õhtul tõrvikutega muistsele linnamäele. Ja, loodan, ka teil meeldib säält osa võtta?“ Tema proua, sale brunett, trepil seistes naeratades kordab: „Parajal ajal tulite...“

Õhtul, kui üle sakiliste metsalatvade hämardus päikse verevalt helendav ehavalgus, ja lossi aknad, põledes kui tulekahjus, muutusid ikka mustemaks, kuulsin taamalt laulu. Laul läheneb. Tee suudmel ilmub nähtavale vaaruv tuluke, kaks, kolm ja siis lainetav tulejuga. Tuul paenutab leegid paremale ja vasemale. Tuleb rongikäik tõrvikutega. Eesotsas pühalikult keppi vastu maad lüües astub mõisavalitseja, ja järel mitu tõsist meest muistseis vanemate rõivais, siis laulu koor ja rahvas, paljud värvirikas rahvarüüs. Pikkade ridade sabas lähevad lõbusad lapsed. Rongikäik liigub lossi kaudu üle jõe ja lookleb läbi metsa, tuledel vilkudes siirdub linnamäele.

Meie oma pühi pühitsema mäel, kus seisnud ainult eesti linnus“, ütleb hr. doktor. „Sääli ei ole lupja leida, mida sakslased tarvitanud losse ehitades. Ma olen lähema ümbruse linnamäed hästi läbi uurinud.“

„Teistele linnamägedele pärast ehitatud sakslased oma müürist linnused, kõvad ja kõrged. Muistsed eestlased ei teadnud, mis nendega päälle hakata. Ei aita tuligi. Kord tulnud kokku mõnisada meest, visanud lossile köie ümber, tahtnud selle järve tõmmata. Kuid asjata...“ jutustab proua. Kõrgel hiidse kuuselatvas sää-

virvi un gribējuši to ieraut ezerä . . . Bet velti, . . .“, stästa kundze.

Augstu sirmä bërzä, dzirksteles škiezdama un spoguļodamäs dzilajä ielejas lejas ezerä, deg Jāņugums, kas apgaismo puslökä stävošo tautu. Dzied himnu. Uz augstākä paugura, pie liesmojoša uguns-kura nostājäs vîrs smagu varenu stävu, peläkä apgërbä, kädas lauku biedrības priekšnieks. Dziesmai beidzoties, vîrs paceļ roku. Viņš stästa par igauņu brîvo senatni, vengu laikiem, brîvības cîņām, tagadni un näkotni.

„Šî diena, mūsu dāngākä diena, jo šis laiks izlëma mūsu visu likteni. Tagad mūsu zeme ir brîva, tauta brîva un strädä brîvu darbu savä zemë . . . Pie šīs uguns atceraties sîvo kauju laiku un mirdzošäs uzvaras dienas. Atceraties mūsu grūtos pārbaudîjumus. Atceraties Cësu kaujas, kur cîņijāmies kopä ar latviešiem un uzvarējäm. Un, lūk, mūsu neatlaidîba ir kļuvusi par mirdzošu vainagu, kas ik gadus staro spožāk pār mūsu zemi, apmirdzëdamis mūs ar varoņu slavu... Mūsu jaunajai valstij ir jauna sirds, un labklājîbu, kuru citām valstīm dod daba, mēs iegūstam ar centîgu darbu, karsti mîlot savu tēvu zemi!“

Runätājam beidzot, atskan ilgi aplausi. Koris dzied vareni skanošu dziesmu par seno diženo igauņu tautu. Tad runä doktors. Apsveic visus sanäkušos, paziņo arī manu klätbütni un dod man vardu. Neesmu tam sagatavojies, bet manî kvël sajūsma, mana sirds sit ätrāk. Tauta gaida.

„Mani bräli! Pëc ilga laika, apciemojot savu dzimteni, man ir laimīga iespēja piedalîties tautas uzvaras svētkos. Es dzîvoju täs tautas vidü, kas šos svētkus garä svin jums lîdzi. Täds pats nesalauzams vienprätîbas spēks tagad ir arī latvju tautä. Un tas abas tautas tuvinäs. Lai jums sirsnägi latviešu sveicieni. Jūs sveic arī Rîgas igauņi“. Atkal aplausi un gaviles, un mirklä klusumä dzird kâ bërzi šalle lîdzi tautas dvëselei. Dzied koris, visi dzied lîdzi . . . Säkäs tautas dejas, rotajas. Uzvaras svētku gavilës skan viss pilskalms.

*

demeid puistades ja sügavasse oru järvele peegeldudes loitab jaanituli, valgustades poolsõoris seisvat rahvast. Laudakse hünni. Kõrgema künka otsas põleva tulelõkke juure astub mees raske, tüseda kasvuga, hallis rüüs, ühe põllumeeste seltsi esimees. Laulu lõpul mees tõstab käe. Ta räägib eesti vaba minevikust, orjaa-jast, vabadusvõitlusist, olevikust ja tulevikust.

„See päev, meie kallim päev, sest sellel ajal selgus meie saatus. Nüüd meie maa on vaba, rahvas vaba ja teeb vaba tööd oma maal. . . Siin tulelõkke juures tuletage meelde ägedaid tapluse aegi ja särevaid võidupäevi. Tuletage meelde meie raskeid piina pigistusi. Meenutage Võnnu võitlusi, kus sõdisime koos lätlastega ja võitsime. Ja näe, meie püsivus on muutunud säravaks pärjaks, mis aastast aastasse kiirgab ikka rohkem üle meie maa ja ka üle lätlaste maa, valgustades meid kangelaste kuulsusega. . . Meie noorel riigil on noor süda, ja hääd kääkai-gu, mille teistele rahvastele annab ehk loodus, saame meie hoolsa tööga, palavalt armastades oma isamaad!“

Kõne lõpul — kestvad applausid. Koor laulab võimast laulu muistsest eesti rahvast. Siis kõneleb doktor. Tervitab kõiki koosolijaid, teatab minu juuresolekust ja annab mulle sõna. Ma pole selleks ettevalmistunud, aga minu sees on kuum ülevus, mu süda lööb kiiremini. Rahvas ootab.

„Mu vennad! Kaua aja tagant külastades oma kodumaad mul on õnnelik võimalus võtta on eesti rahva Võidupühast. Ma elan selle rahva keskel, kes neid pühi pühitseb teile kaasa vaimus. Suur vääramata üksmeel valdab nüüd ka läti rahvast. Ja see mõlemad rahvad viib teine teisele lähemale. Toon teile südamlikke läti rahva tervitusi. Teid tervitavad ka Riia eestlased. . .“ Jälle applausid ja hetke vaikeses kuulda kuidas kased kohavad kaasa rahva hingele. Laulab koor, kõik laulavad ühes. . . Algavad rahvatantsud. ringmängud. Võidupuha hõiskeis kajastub kogu linnamägi.

Homme Jaanipäev. See Eestimaal on vaikne kui tuuleta ilm. Eestlased pole har-

Rīt Jāņu diena. Tā Igaunijā klusa kā bezvēja laiks. Igauni nav paradusi Jāņus svinēt tā, kā latvieši. Igauniem nav arī tādu līgo dziesmu. Daudzās vietās šai dienā notiek kapu svētki.

*

Ir mierīga pēcpusdiena. Saule rotājās uz grūdas ar logu aizkaru ēnām. Man pretim atzveltnes krēslā sēž „Estonias“ slavenais aktieris ūksipa kungs, enerģisku skatu, īpatnēji smalki veidotiem sejas pantiem. Blakus viņa kundze, tikpat slavēna aktrise. Otrā pusē galdam doktors.

„Ko isti latvieši spriež par „Slaistu“ un mūsu viesošanos Rīgā? Sakiet tā pēc sirdsapziņas,“ viņš man jautā. „Teātris bija pilns, bet kā saprata, kāds bija kopiespaids?“

„Pārsteidzoši labs. Tauta izrādē noskatījās ar aizrautīgu interesi. Tēlojums bija tik labs, ka pat valodas nepratējiem saturs bija saprotams.“

„Ak, mūs tur uzņēma lieliski!“ iesaucās blondā kundze. Jau no balss kungā pazinu pērmindera tēlotāju „Slaistā“, bet kundze bija Slaista māte. „Mēs gan latviešus tik grezni neesam uzņēmuši, bet Rīgā mums gāja kā pa kāzām... Arī pats tautas Vadonis, Ulmaņa kungs, bija ieradies! Un apsveikumu bez gala!“ Māksliniece aizraudamās stāsta, ko Latvijā piedzīvojusi „Estonia's“ aktieru saime.

Nu gaidot savukārt latviešus.

Ūksipa kungs lasa Tallinnas radiofonā mūzikas teoriju, pazīst ļoti labi rakstniecību, bet sevišķi mīl botāniku.

„Augi grib, lai viņu priekšā zemojās,“ viņš pieceldamies nosaka. Un viņi abi ar doktoru dodās ekskursijā — „botanizēt“, kā viņš saka.

„Gluži posts ar viņu,“ kundze labsirdīgi rājas. „Viņa kaltētās herbārijas vēlāk jānogādā uz Tallinnu kā kādi vērtspāpīri. Kamēr esam Jānedā, esmu trīs reizes šo mocību izcietusi.“

Eju viņiem gabaliņu līdzi. Abās pusēs ceļam zeļ muižas lauki. Doktors pastāsta, ka muižai 200 ha zemes, koptas pļavas un ganības. Jānedas lauksaimniecības skolā ap simts skolnieku. Vasaru

junud Jaanipäeva pūhitsema nii, kuidas lätlased. Eestlastel pole ka sarnaseid laule. Paljudes kohtades sel päeval on surnuaia pühad.

*

On vaikne pärastlõuna. Päike mangleb pōrandal kardinatē varjuga. Mu vastu tugitoolis istub kuulus Estonia näitleja hr. ūksip, kindla pilguga, omapāraseit peenelt joonistet näoilmeaga. Kōrval tema proua, sama kuulus näitlejanna. Teisel pool lauda doktor.

„Mis õieti lätlased mõtlevad „Vedelvorstist“ ja meie külaskäigust Riias? Ōelge nii sūdame tunnistuse järele,“ ta minult küsib. „Teater oli tās, kuid milline oli ūldmulje?“

„Ūllatavalt hāā. Rahvas nāidendisse oli kui kiindunud. Māng oli nii hāā, et isegi keeleoskamatud said sisust aru.“

„Oh, meid vōeti sāāl nii toredalt vastu,“ hūiab blond proua. Juba hāālest tundsinn hārra vōōlmūdri māngijaks „Vedelvorstis“, aga proua oli Vedelvorsti ema. „Meie küll lātłasi nii rik-kalt pole kohelnud, kuid Riias meil aeg mōōdus kui pulmas... Ja isegi rahva juht, hārra Ulman, oli tulnud. Ja ōnnitlused lōpmata!“ Kunstniku proua hasarti sattudes jutustab, mis Lātimaal kogenud „Estonia“ nāitlejad.

Nūūd omakorda ootavad lātłasi.

Hr. ūksip loeb Tallinna raadios muusika teoretikat, tunneb hāsti kirjandust, kuid isearānis armastab taimeteadust.

„Taimed tahavad, et neile kumardataks,“ lausub ta pūsti tōustes. Ja nad mōlemad doktoriga lāhevad ekskursioonile — „botaniseerima“, ta ūtleb.

„Pāris hāda teiseaga,“ tōreleb proua hāāsūdamlikut. „Tema kuivatatud herbaariumid vea siis Tallinna kui mōned vāārt-paberid. Kunī siin Jānedal elame, olen seda vaeva nāinud juba kolm korda.“

Lāhen neile tūkikese maad kaasa. Kahelpool teed haljendavad mōisa vāljad. Doktor seletab, et mōisal 200 ha maad, haritud heinamaa ja karjamaa. Jāneda pōllutōökoolis umbes sada ōpīlast. Suvel nad praktiseerivad küll vālısmail, küll

tie praktizējot gan ārzemēs, gan Igaunijā priekšzīmīgās saimniecībās. Skola 3-gadīga. Šeit top nākošie igauņu saimieki.

Saruna novirzās uz literatūru.

„Ko jūs sakāt par Metsanurka romānu „Pie Imeras?“ Üksipa kungam jautāju.

Brītiņu padomājis, tas pastāsta: „Romāns ir labs! Un igauņi zina, ko viņi godalgo. Tas ir vērtīgs kā mākslas, tā vēsturiskā ziņā. Jūs gribētu to pārtulkot latviski? Tas būtu ļoti labi, jo šis romāns tēlo seno igauņu dzīvi, karus, ticējumus. Igaunijā cīnās vietām arī ar senajiem letgaļiem. Lai nu kā, spēka vīri bijuši kā mēs, tā viņi.“

*

Ezermalā visu pēcpusdienu skan jautras valodas. Vīri met tīklus, sievietes novēro viņu darbus. Pie tīkla virves piekēries arī doktors, sabridies dūnās, joko.

Nupat villkšana esot smagāka — laikam gaidāms Pēterļa loms. Ak, tu, pagāns — tīkls iekēries. Un loms, tāpat kā savā laikā Pēterim, iet zudumā.

Uz celma sež zoologijas profesors Riikoja. Doktors atdod virvi, pieved mani klāt, iepazīstina: „Mūsu viesis — no Rīgas“.

Profesora seja kļūst laipna: „Skatat! Vai jums tur kāds latviešu zinātnieks arī tāpat sver un mēri zivtiņas, kā es? Daugavā esot daudz lašu, man būtu, ko ieraut.“ Viņš smejas un mēs abi smejam viņam līdzī.

„Rudenī būs jābrauc uz Latviju,“ saka doktors, „jā man pasākts darbs par bezfloras ezeriem. Tāds esot Engures ezers. Aizbrauksim — redzēsīm.“

Profesors rīkojās ap zivīm. Sver, mēri, noteic vecumu. „Kā redzat, zvejojām dūņas un pa retam gadās arī pa spožai zivtiņai.“

*

Rīb šāvieni, mežā atbalsodamies. Norīb vēl divreiz un viena pūle no bara apmet gaisā kūleni. Šāvējs ir doktora Miljana brālis Arturs Miljans, arī agronoms, jauns igauņu rakstnieks, un saruna tādēļ nejauši novirzās uz rakstniecību.

Eestis, parimais taludes. Koolis õppeaeg kolm aastat. Siin kasvavad noored eesti taluperemehed.

Kõnelus pöördub kirjandusele.

„Mis teie mõtlete Metsanurga romaanist „Ümera jõel“?“ küsin hr. Üksipilt.

Viivu mõelnud ta jutustab. „Romaan on hää! Ja eestlased oskavad auhinnata. Sel raamatul on suur kunsti ja ajalooline väärtus. Teie tahaks tõlkida selle läti keelde? See oleks väga kena, sest romaan näitab muistsete eestlase elu, sõdasid, usku. Olgugi, et eestlased mõnes kohas võitlevad ka endiste lätlastega. Ükskõik, kõvad mehed olnud kui meie, nii nemad.“

*

Järve kaldal kogu pärastlounat kuulda lõbusaid kõnelusi. Mehed heidavad noota, naised vaatavad päält meeste tööd. Kõieotsa tirib ka doktor, astub porisse, kuid naljatab. Nüüd aga tõmbamine äkki raskem — vist oodata Peetruse loomus. Oh sa pagan — võrk kinni. Ja loomus, samuti kui kunagi Peetrusel, läheb kaduma.

Kännuotsas istub soologia professor hr. Riikoja. Doktor annab kõie teistele, läheme juure, tutvustab: „Meie külaline — Riiast.“

Professori ilme muutub lahkeks. „Vaadake! Kas teil sääl mõni läti teadusemees ka samuti kaalub ja mõõdab kalakesi. Kui mina? Väina jões olevat palju lõhekalu, oleks mul mis võtta.“ Ta naerab ja meie naerame ligi.

„Sügisel peaks Lätimaale sõitma,“ ütleb doktor, sest olen alanud töö taimevaesist järvedest. Niisugune olevat Engure järv. Kui sõidame — eks näe.“

Professor askeldab kalade ümber. Kaalub, mõõdab; määrab nende vanaduse. „Nagu näete, püüame muda ja sekka juhtub ka mõni haljas kalapoeg.“

*

Mürtsuvad paugud, kajastuvad metsas. Mürstub kaks korda, ja üks part parvest teeb uperpalli. Laskja on Dr. Miljani vend Art. Miljan, ka agronoom, noor eesti kirjanik, ja kõnelus nii kogemata kaldub kirjandusele.

„Neviens romāns man tā nepatika kā „Pie Imeras“. Vai tas ir ienaidis pret vāciešiem? Varbūt. Lasot gribējās ķert pēc spieķa, lai iezveltu kādam brunniekam pa ķiveri“, viņš joko, tad piebilst: „Man Metsanurka darbi patik. Viņš ir diezgan ražīgs, bet visražīgākais igaunu rakstnieks būs gan Jākobsons. Stāsta, ka viņš savas karjeras sākumā nopircis pudu papīra, nosēdies pie galda un nav vēl šodien no tā atgājis. Raksta romānu pēc romāna.“

„Jā,“ viņš nopietni piebilst, „tagad grāmatu gadā daudzi vēsturnieki un dzejnieki saņems godalgas par līdzšinējiem darbiem. Grāmatu gads ir igaunu grāmatas dzimšanas un atdzimšanas sviņību gads.“

Gaisā atkal uzskrien pīle, un es satveru bisi.

*

Šī vasara mani saistīja stiprāk pie igaunu zemes, mācīja viņu mīlēt un pamudināja mani ņemt daļību Igaunijas-Latvijas tuvināšanas darbā.

J. Žīgurs.

„Ükski romaan mulle ei meeldinuud nii, kui Metsanurga „Ümera jõel“. Kas see on vihavaen saklaste vastu? Võibolla? Lugesdes tahtsin kepi kahmata ja mõnele rüütllile kiivri pihta anda,“ ta naljatab, siis lisab: „Mulle Metsanurga tööd meeldivad. Ta kirjutab küllalt palju, aga kõige rohkem kirjutab vist küll Jakobson. Räägitakse, et ta oma karjääri alguses ostnud puuda paberit, istunud laua juure ja veel täna pole säält lahkunud. Kirjutab romaani romaani järele.“

„Ja,“ lisab ta tõsisemalt, „nüüd raamatu aastal paljud kirjanikud ja luuletajad saavad auhinna seniste tööde eest. Raamatu aasta on Eesti kirjanduse sündimise ja uuestisündimise pidustuse aasta.“

Õhku prahvatab part, ja ma kahman püssi.

*

See suvi sidus mind kõvemini Eestimaa juure, õpetas teda armastama, et ma teeks midagi Eesti-Läti sõpruse hääks.

J. Žigur.

Laiks strādāt

pie Baltijas valstu rūpniecības saskaņošanas.

On aeg tōōtada

Balti riikide tōōstuse kooskōlastamiseks.

(Domu izmaiņai.)

(Arvamiste vahetuseks.)

Politiskai apvienībai jāseko arī saimnieciskai apvienībai! Ja tas nenotiks, tad apvienības darbs jāatzīst tikai par pusē izdevušos.

Negribu šē apskatīt Latvijas un Igaunijas muitas ūnijas noslēgšanas mēģinājuma vēsturi, ap kuŗu strādāts tik daudz gadu bez sekmēm. Tas mūs arī nedrīkst padarīt par pesimistiem, jo daudz kas nebija iespējams pie agrākās parlamentārās iekārtas, ir daudz vieglāk iespējams pie tagadējās — autoritārās valsts iekārtas, kāda pastāv visās trijās Baltijas valstīs. To jau pierādīja kaut vai tas pats visu triju Baltijas valstu savienības nodibinā-

Pārast poliitilist liitu peab tulema majanduslik liit. Kui see ei sūnni, siis liidu tōō on ainult osalt õnnestunud. Ma ei taha siin kirjutada Latvia ja Eesti tolliunioni sōlmimise katsete ajalooost, mille juures on tōōtatud nii palju aastaid tagajārgedeta. See ei tohi ka teha meid pessimistideks, sest parlamendi ajal oli palju selliseid asju, mida ei olnud vōimalik korraldada, kuid praegu — autoritoorse korra juures, milline on nūūd maksmas kōiges kolmes Balti riigis, on kōik palju kergemalt vōimalik. Seda tōēndas kas vōi see sama kogu kolme Balti riigi liidu sōlmimise fakt, mille ūle ka oli mōēldud

šanas fakts, par kuru arī bija domāts un gudrots jau daudz gadu, bet bez sekmēm tik ilgi, kamēr pastāvēja agrākā iekārta. Turpretim nodibinoties autoritārai valsts iekārtai, pietika ar dažiem mēnešiem, un ilgi cerētā un gaidītā Baltijas valstu politiskā savienība bija nodibināta. Un gribas būt optimistam un ticēt, ka tāpat tas būs arī ar Baltijas valstu saimniecisko apvienību, un tādēļ gribu īsumā izsacīt domas, kādā virzienā šī saimnieciskā apvienošana varētu iet.

Šinī sakarībā gribu tuvāk pieskārties taisni rūpnieciskai apvienošanai, jo tā ir grūtāk nodibināma, prasa daudz lielāku līdzekļu ieguldīšanu un arī pēc būtības ir daudz svarīgāka. Mēs patlaban dzīvojam autarkijas laikmetā, kur visas valstis pēc iespējas cenšas iztikt pašas ar saviem ražojumiem. Vai tas ir saimnieciski un labi, tas ir cits jautājums, bet tas ir un paliek fakts, kuru mēs, mazās valstis, grozīt nevarēsim, kādēļ mums ar to ir jārēķinās, ja negribam saimnieciski ciest. Tā tad arī mums būs, gribot negribot, jācenšas visas savas vajadzības pēc iespējas apmierināt ar savas zemes ražojumiem. Tāpat kā rūpniecības valsts Vācija pieliek visus spēkus, lai pati ražotu sev nepieciešamos pārtikas līdzekļus, mums savukārt jācenšas ražot visas nepieciešamās fabriku preces. Saprotams, absolūtā nozīmē tas nav saprotams, bet gan katrā ziņā tiktālu, cik to prasa saimnieciskā nepieciešamība un lietderīgums. Un te nu sadursimies ar daudzām parādībām, kas liks mums saimnieciskās apvienošanās momentu nopietni pārdomāt.

Vispirms runājot par t. s. dabiskām rūpniecības nozarēm Baltijas valstīs, kur apstrādā vietējās izejvielas, kā linus, kokus, vilnu u. t. t., mums kaut kādu ilgstošu saskanošanos būs pagrūti atrast, jo neviena no Baltijas valstīm negribēs atteikties no šo savas zemes izejvielu apstrādāšanas rūpnieciski, lai arī, varbūt, patlaban vienā vai otrā nebūtu attiecīgas rūpniecības uzņēmumu. Skaidrs, ka pastāvošā autarkijas tendencēm, tādās drīz vien nodibinās vismaz pašu zemes vajadzībām. Te gan zināma saskanošanās būtu panākama šo attiecīgās rūpniecības nozares uzņēmumu

ja kōneldud juba palju aastaid, kuid tulemusteta, nii kaua, kui oli endine riigikord. Sellevastu siis, kui saime autoritaarse riigikorra, oli tarvis vaid paar kuud ja kauaoodatud ja loodetud Balti riikide poliitiline liit oligi asutatud. Ma tahaks olla optimist ja uskuda, et samuti see on ka Balti riikide majandusliku liiduga ning sellepärast tahan lühidalt avaldada arvamisi, millises suunas võiks see majanduslik liitumine minna.

Sel puhul tahan lähemalt puudutada nimelt tööstuslikku liitumist, kuna seda on kõige raskem teostada, ta nõub suurte summade sissemaksmist ja ka oma sisu poolest on kõige tähtsam. Meie elame praegu autarkia ajajärgul, mil kõik riigid püüavad võimaluse poolest saada läbi oma toodetega. Kas see on majanduslikult tark tegutsemiseviis, on teine küsimus, kuid ta on ja jääb tõsiasjaks, mida meie, väikesed riigid, muuta ei saa, mispärast peame sellega arvestama, kui ei taha majanduslikult kannatada. Sellepärast peame meiegi tahes - tahtmata rahuldama kõiki oma vajadusi võimalikult omamaa toodetega. Samuti kui tööstusemaa, Saksa püüab kogu oma jõuga toota ise ka kõik toiduained, nõnda peame meiegi tootma kõik tarvilikudabrikutooted. Muidugi, absoluutselt see ei ole võimalik, kuid küll nii kaugele, kuivõrd seda nõuab majanduslik tarvidus ning tulusus. Ning siin puutume kokku paljude asiaoludega, mis sunnivad meid tõsiselt kaaluma majandusliku liitumise momenti.

Kōneldes nõndanimetatud looduslikkude tööstusharude üle Balti riikides, kus ümbertöötatakse kohalikke tooraineid, nagu lina, puid, villi jne., on meil väga raske leida mingisugust kauaaegset kooskõlastamist, kuna mitte ükski Balti riikidest ei soovi loobuda nende omamaa toorainete ümbertöötamisest tööstuslikult, olgugi, et võibolla praegu ühes või teises riigis ei oleks vastavaid tööstuslikke ettevõtteid. Selge on, et kui valitsevad autarkia püüded, sellised asutatakse vähemalt sisemaa vajaduste rahuldamiseks. Siin oleks küll teatav kooskõlastamine võimalik nende vastavate tööstusharude vahel, näiteks, kui igaüks toodaks ainult teatavaid toodete liike kõigele kolmele Balti

starpā, piemēram, katrā ražojot tikai zināmas šķirnes ražojumus visām trim Baltijas valstīm. Tādi varētu attiecīgie rūpniecības uzņēmumi specializēties uz ne daudzām preču šķirnēm, kas palīdzētu ražojumus ievērojamā mērā palētināt un, no otras puses, pacelt viņu kvalitāti.

Tomēr, kā jau teicu, te saskaņošanās iespējama samērā šauros apmēros. Pavisam cita lieta ir, ja mēs piegriežamies tādu preču ražošanai, kurām izejvielas pilnīgi vai pa daļai pieved no ārzemēm. Ja Baltijas valstis grib savu saimniecisko patstāvību nostiprināt, tad šē saskaņošanās ir pilnīgi nepieciešama. Vēl ir daudz tādu fabriku ražojumu, kurus ar ļoti labām sekmēm mēs varētu ražot paši, ja vien šiem ražojumiem būtu lielāks noiets — lielāks tirgus. Un to mēs varam iegūt apvienojot visas trīs Baltijas valstis arī saimnieciskā ziņā. Un to panākt ir pilnīgi iespējams, ja vien pamatā liek labu gribu un taisnīguma principus. Tā tad, pamatnoteikums būtu, ka neviena no saimnieciskā apvienībā iesaistītajām Baltijas valstīm nedrīkst ciest zaudējumus aiz tā iemesla, ka viņa piedalās šai apvienībā! Tas ir galvenais pamatnoteikums, kurš jāievēro, ja grib, lai šī apvienība patiesi būtu ilgstoša. Tādēļ ir jāatrod ceļi, kā panākt izlīdzināšanos visu triju valstu starpā, un tādus atrast var, tikai par to runāt nav šī raksta nolūks.

Saskaņojot Baltijas valstu rūpniecību vispirms, bez šaubām, nāksies apstāties pie jau pastāvošām rūpniecības nozarēm. Un te varētu nākt priekšā gadījumi, kur saimnieciski motīvi prasīs, lai sliktāk nostādītos, neizdevīgākos rūpniecības uzņēmumus pārējās valstīs slēdz, paturot un paplašinot šīs nozares rūpniecības uzņēmumus vienīgi trešā valstī. Tas atstātu lielu iespaidu uz preču cenu un arī kvalitāti, un dotu iespēju šim uzņēmumam sekmiīgi konkurēt ar ārpus Baltijas valstu saimnieciskās apvienības stāvošām valstīm. (Pilnīgi šo valstu konkurenci novērst nav vēlams, jo tas dotu iespēju turēt preču cenas nevēlamā augstumā; taisni otrādi, preču cenas nedrīkstētu daudz atšķirties no vispasaules tirgus cenām attiecīgam ražojumam.)

riigile. Nōnda vōiksid ūksikud tōōstusettevōtted spetsialiseeruda vāheste toodete liikide pāāle, mis aitaks tooteid suurel māāral odavamaiks teha ja teiselt poolt tōsta nende kvaliteeti.

Siiski, nagu juba ūtlesin, siin on kooskōlastamine vōimalik vōrdlemisi vāikeses ulatuses. Sootuks teine asi on, kui meie pōōrame selliste kaupade tootmisele, milledele peame tooraineid kas taelikult vōi osalt sissetooma vālismaill. Kui Balti riigid soovivad oma majanduslikku iseiseisvust kindlustada, siis on siin kooskōla hādatarvilik. Veel on palju selliseid vabrikutooteid, mida hāāda tagajārjedega vōiksime toota ise, kui ainult neil oleks rohkem tarvitajaid — suurem turg. Ning seda meie vōime saavutada — ūhendades kolm Balti riiki ka majanduslikult. Ja seda saavutada on tāiesti vōimalik, kui ainult aluseks paneme hāā tahte ja ūigluse printsiipe. Nōnda siis pōhitingimuseks oleks, et ūkski Balti majanduslikku liitu kuuluv Balti riik ei tohiks kannatada kahjusid sel pōhjusel, et ta on selle liidu liige. See on pāātingimuseks, mida peame tāhele panema. Kui tahame, et see liit tōesti oleks kestev. Sellepārast peame leidma teid, kuidas saavutada tasakaalu kōige kolme riigi vahel, ning sārarseid vōime leida, kuid selle ūle kōnelda ei ole selle kirjutise eesmārk.

Kooskōlastades Balti riikide tōōstust, peame esiteks, kahtlemata, peatuma jāāma olemasolevate tōōstusharude juurde. Ning siin vōiks ette tulla juhuseid, kus majanduslikud motiivid nōuavad, et nōrgemaid, halvemaid tōōstusettevōtteid teistes riikides suletaks, jāttes ja laiendades selle tōōstusharu ettevōtteid ainult kolmandas riigis. See avaldaks vāga suure mōju kaupade hinnale samuti ka kvaliteedile ning annaks ettevōttele vōimaluse tulemustega konkureerida vāljaspool Balti riikide majanduslikku liitu seisvate riikidega. Nende riikide konkurentsi tāielik hāvitamine ei oleks soovitav, kuna see annaks vōimaluse hoida kaupade hindu mittesoovitavas kōrguses, just vastupidiselt, kaupade hinnad ei tohiks palju eralduda vastavate kaupade maailmaturu hindadest.

Daudz vieglāks stāvoklis ir, ja runā par tādām rūpniecības nozarēm, kuras vēl nevienā no trim Baltijas valstīm nepastāv. Šādas rūpniecības nozares var nodibināt kurā katrā no trim Baltijas valstīm pēc patikas, kādēļ to labi var izmantot rūpniecības līdzsvarošanas nolūkos visās trijās valstīs.

Un beidzot nonākam pie rūpniecības nozares, kura patlaban Baltijas valstīs tikpat kā nepastāv, bet kura katrā ziņā vēlama. Un tā ir kara materiālu rūpniecība, kur mēs pilnīgi esam atkarīgi no ārzemēm. Ja par vienu, otru no pārējām rūpniecības nozarēm varam spriest un kalkulēt, vai to nodibināšana maz nepieciešama un vai tā var saimnieciski attaisnoties, tad še ar tādu aprēķinu nemaz nevaram pieiet. Šī rūpniecības nozare zināmā mērā būtu pat jāpieskaita pie politiskās Baltijas valstu savienības, jo patš par sevi saprotams, šīs rūpniecības nozares uzņēmumiem būtu jāpaliek vienas vai otras valsts rokās, nepielaižot klāt privāto iniciatīvu.

Cik bīstami būt atkarīgiem no ārvalstīm kara materiālu ziņā, to spilgti novērojām mūsu atbrīvošanas kara laikā, kur bieži vien par mazvērtīgu municiju nācās ārvalstīm maksāt milzu summas un būt vēl pateicīgiem, ja vispāri var to pašu dabūt. Un kur tad vēl klāt var nākt blokāde, ārzemju valūtas un zelta trūkums u. t. t., jo uz kredīta, kara gadījumos, ne katrreiz var dabūt, vai arī to var tikai uz ļoti smagiem noteikumiem.

Saprotams, būtu naīvi domāt, ka mēs varam ražot visu, kas kara vešanai nepieciešams. Bet tas arī nav vajadzīgs. Piemēram, lielgabalus, ložmetējus, pat šautenes, daždažādus motorus u. t. t., mums arī uz priekšu nāksies iegādāties no ārzemēm.

Pavisam cita lieta ir, kad sākam runāt par t. s. kara municiju — sevišķi šauteni un ložmetēju patronām, lielgabalu lādiņiem u. t. t. Tos ļoti labi varam ražot tepat uz vietas un tas mums arī jādara, ja negribam būt atkarīgi šai ziņā no kara laika spekulantiem, kas var kļūt pat liktenīga.

Tālāk, ievēdot attiecīgos motorus, pie mums varētu ļoti labi ražot arī kaujas lid-

Palju kergem on seisukord kui kõneleme neist tööstusharudest, mis praegu puuduvad veel kõiges kolmes Balti riigis. Selliseid tööstusettevõtteid võib asutada igas Balti riigis soovi järgi, mispärast võime neid kasutada tööstuse tasakaalustamiseks neis riikides.

Ning lõpuks oleme jõudnud tööstusharuni, mida Balti riikides praegu peagu ei olegi, kuid mis oleks väga tarvilik. Ning see on sõjamaterjalide tööstus, kus meie oleme senini täielikult sõltuvad välisriikidest. Kui ühest või teisest muust tööstusharust võime veel kõnelda ja kaaluda, kas nende asutamine on üldse tarvilik, ning kas ta on majanduslikult tasuta, siis siin sellise arvustusega meie ei võigi läheneda. Seda tööstusharu peaksime teataval määral lugema poliitilise Balti riikide liidu juurde, kuna see on iseenesest arusaadav, et selle tööstusharu ettevõtted peaksid jääma ühe või teise riigi kätte, ja mitte äraanda eraisikutele.

Kuivõrd kardetav on olla sõltuv välisriikidest sõjamaterjalide asjus, seda nägime meie vabadusvõitluste ajal, mil väheväärtusliku munitsiooni eest pidime maksma välisriikidele suuri summasid ja olema veel tänulikud, et üldse võisime seda saada. Ning kui siis veel võib juurde tulla blokaad, välisvaluuta ja kulla puudus jne., kuna krediiti sõjaajal mitte igakord ei või saada, ehk jälle ainult väga raskeil tingimustel.

Muidugi, oleks naiiv mõelda, et meie võime toota kõike, mis on sõdimiseks hädatarvilik. Seda ei olegi tarvis. Näiteks, kahureid, kuulipildujaid, isegi püsse, mitmekesisid mootore jne. peame ka tulevikus ostama välismaalt. Sootuks teine asi on, kui hakkame rääkima nõndanimetatud sõjamunitsioonist — eriti püsside ja kuulipildujate patronitest, kahurite kuulidest jne. Neid võime väga hästi toota siinsamas, kohal, ning seda paemegi tegema, kui meie ei taha olla sõltuvad sõjaaja spekulantidest, mis võib saada isegi saatuslikuks.

Edasi, sissetuues vastavaid mootore, võiksime väga hästi toota ka sõjalennukeid. Siin peame tähelepanema eriti nende kallidust; nõuaks suuri summasid, kui neid aparate peaksime ostma suuremal

mašinas. Te sevišķi jāņem vērā viņu dārgums, kas prasītu milzu līdzekļus iegādājot šos aparātus lielākā skaitā. Un ka mums netrūkst cilvēku, kurus šī nozare ļoti interesē un kuri pat patstāvīgi ir saņēmuši lielus panākumus, to mums ir pierādījis kapt. Cukurs ar savu paškonstruēto lidmašīnu. Te, varbūt, attiecīgā darba spēka sagatavošanā lidmašīnu būvēm, varētu sagaidīt arī zināmu pretimnākšanu no mums draudzīgām ārvalstīm un tādi nodibināt uz pilnīgi moderniem pamatiem stāvošu lidmašīnu rūpniecību.

Visas šīs nozares rūpniecības uzņēmumus varētu sadalīt pa visām trim Baltijas valstīm, padodot tos visu triju valstu savstarpējai kontrolei un nostādot uz iespējami racionāliem pamatiem.

Visu sacīto kopā savelkot, gribas noslēgt rakstu par pamattēzi: **tiešām ir pēdējais laiks domāt par Baltijas valstu rūpniecības saskaņošanu visās tās nozarēs, kas visām trim Baltijas valstīm būtu par lielu svētību.**

Cand. oec. P. Brūveris

arvul. Et meil ei ole puudust inimesist, keda see ala eriti huvitab ning kes juba iseseisvalt on jõudnud suurte saavutusteni, seda on tõendanud kapt. Tsukurs omakonstrueeritud lennukiga. Siin, võibolla, vastava tööjõu ettevalmistamisel ehitamiseks, võiksime oodata teatavat vastutulekut meile sõbralikkude välisriikide poolt ja nõnda asutada täitsa moodsaile aluseile põhjenevat lennukite tööstust. Kõik need tööstusharud võiks jaoatada kõige kolme Balti riigi vahel, nad alluksid kogu kolme riigi kontrollile ja neid võiks püstitada võimalikult rahvuslikkudele alustele.

Kõike öeldud kokkuvõttes, tahan lõpetada selle kirjutise põhiteesiga: **on tõesti viimane aeg mõelda Balti riikide tööstuse kooskõlastamisest kõigil aladel, mis oleks kõigele kolmele Balti riigile suureks kasuks.**

Cand. oec. P. Brūveris.

CHRONIKA — KROONIKA.

Latvijas Brīvības pieminekli

kuŗa bronzas statuju Brīvības dieves attēla veidā redzam uz šīs burtnīcas vāka, atklās valsts svētkos š. g. 18. novembrī. Piemineklim pamata akmeni lika 1931. gada 18. novembrī. ZiedoĶumu pieminekļa celšanai uz š. g. 1. novembri savāks 1.200.000 latu. ZiedoĶumu vāĶšanas komiteju visā valstī bija 600: 517 pagastos, 60 pilsētās, 13 Kīgas policijas iecirkņos, 9 resoros, katrā pa vienu, bez tam visas apvienotās sporta organizācijas sastādīja vienu vāĶšanas komiteju un, vispēdīgi, — galvenā vāĶšanas komiteja. ZiedoĶumu vāĶēju kopskaits — apmēram 6000. VāĶēju sastāvs — vispusīgs: šajā patriotiskajā darbā piedalījušās visas aprindas, sākot ar amata personām, beidzot ar zemniekiem un vienkāršiem strādniekiem.

Lauku komitejās parasti ieiet pagasta vecākais, aizsargu priekšstāvis, skolotājs, kultūrālo organizāciju vadītājs. Šāda organizācijas uzbūve deva iespēju pat vēl partiju laikā sekmīgi propagandēt pieminekļa celšanas ideju un attīstīt rosiĶu ziedoĶumu vāĶšanu. Rezultātā — var teikt vēl

Latvia Vabadusmonument

mille pronksist osa Vabadusjumalanna kujuna nāeme selle kuukirja kaanel, avatakse riigipuhāl 18. novembril k. a. Vabadusausambale kandi põhikivi 18. novembril 1931. aastal. Monumendi ehitamiseks on saadud korjanduste teel 1.000.000 latti. Üle riigi tegutsesid 600 korjanduse komiteed: 517 vallas, 60 linnas, 13 Riia politseiraionis, 9 ministeeriumis, igas üks, päale selle kõik ühendatud spordiorganisatsioonid moodustasid ühe komitee ja viimati - korjanduse peakomitee. Korjanduse teostajate koguarv oli umbes 6000. Tegelaste koosseis - mitmekesine: sellest patriootilisest tööst võtsid osa kõik rahvakihid, alates riigiametnikkudega ja lõpetades maarahva ja töölistega. Maa komitees on harilikult vallavanem, kaitseliidu esindaja, kooliõpetaja, kultuurorganisatsioonide juhataja. Selline organisatsiooni koosseis andis võimaluse isegi veel parteide ajal tulemustega propageerida monumendi ehitamise ideed ja arendada elavat korjandust. Saavutus, võime ütelda, ennenägematu juhus, kus võrdlemisi lühikese ajaga korjati kokku nii

nepiedzīvots gadījums, kur samērā tik isā laikā savāka tik liela summa. Pagaidu statistika rāda, ka tādu ziedotāju vien, kas ziedojuši pāri par 100 ls katrs, ir vairāk nekā 4000. Skolnieki, ziedodami pa santīmiem, ir kopsummā devuši ļoti daudz.

Galvenā komiteja sastāv no 47 personām, ar valsts prezidentu priekšgalā, tālāk pārstāvji no sabiedriskām organizācijām, rūpnieku tirgotāju etc. aprindām.

Projekta autors ir tēlnieks K. Zālē, pēc kura meta celts arī Brāļu kapu piemineklis. Meta apakšējā joslā četrās grupās, kas 3,5 metrus augstas, redzam mūsu sabiedriskās un tautas dzīves pamatspēkus: divas grupas, kas ietver fizisko un garīgo darbu, ģimenes dzīvi un tautas pašizsargāšanās instinkta iemiesojumu karciņu tēlos. Otrā stāva joslā tēlnieciskās grupās, kas arī četras, 5,5 metru augstas, parādās tautas sapņu un ideālu risinātāji: koklētājs vaidelotīs, tautas naidīgo spēku dragātāji — Lāčplēsis un važu rāvēji, tāpat latvju mātē, kas svēti savus dēlus un meitas — sarkanbalti — sarkanā karoga sargātājus. Sānu cilni, 3 metru augstumā un 4,5 metru platumā, izteic spīgtākos momentus no tautas pagātnes ceļā uz brīvību — 1905. un 1919. gadu varoņu cīņas.

Pāri šiem tautas dzīves reāliem un idejiskiem pamatiem trauc augšup slaidis obelisks ar cildenu gala akordu — Brīvības dieves bronza tēlu, kas paceltās rokās tura 3 zvaigznes — Kurzemes, Vidzemes un Latgales simbolu.

Pieminekļa augstums no pamata līdz virsotnei — 48 metri.

Bronza tēlu izgatavojis zviedru varkalis vecmeistars R. Mirsmēdens Stokholmā.

Saskaņā ar nolīgumu, kalšanas laikā pie viņa varkaļu amatā specializējušies divi latvieši mākslas amatniecības skolas audzēkņi: Jānis Zibens un Arnolds Naika.

Pieminekļa celšanas darbus pārzināja tehniskā komisija, kura sastāvēja no speciālistiem. Statiskā plāna izstrādāšana un izvešana bija uzticēta atbildīgajam vadītājam arch. E. Stālbergam. Piemineklis celts no labākā Somijas graniīta, bet arhitektoniskiem veidojumiem izlietots Itālijas travertīns.

Graniīts ir dažādās krāsās. Pēdējā laikā Eiropā ir radušās vairākas celtnes, kur pie lielām dimensijām panāk krāsu spēli ar materiālu dažādību. Latvijās Brīvības pieminekļa pamatā ir sarkanpelēkais graniīts, no kura izaug kristallpelēkā graniīta tēlu josla, no kuras savukārt kā no zieda pacelās brīvības kolonna, savā virsotnē turēdama Brīvības dievi, kas paceltās rokās nes mirdzošās zvaigznes — mūžību. Visi materiāli kopā labi saderas, radīdami vienotu mākslas darbu. Nzs.

Aizrobežu igauņu un aizrobežu lietuvju kustība.

Skaitā mazai tautai nemaz nav iemesla palikt maznozīmīgai arī tautu vispārējā saimē. Bet lai faktiski vispār rastu iespēju kļūt „lielākai“, ja tauta patiesībā maza - nepieciešams mazākais sa-

sur summa. Ajutine statistika nātab, et selliseid annetajaid, kes on andnud üle 100 lati on rohkem kui 4000. Opilased, annetades santiimide kaupa, on kogusummas andnud väga palju.

Peakomitee koosneb 47 isikust, riigipresidendi-ga eesotsas: sinna muuseas kuulub endine riigipresident, valitsuse liikmed ministerpresidendi-ga eesotsas, edasi esindajad seltkonlikest organisatsioonidest, töösturite, kaupmeeste jne. ringkondadest.

Projekti autor on kujur K. Saale, kelle kavandite järele on väljaehitatud ka Vennaste kalmistu. Alumisel jaol näeme neljas grupis, mis on 3½ meetrit kõrged, meie seltskonna ja rahvaelu põhijõude: kaks gruppi kujutavad füüsilist ja vaimlist tööd, perekonnaelu, kuna rahva enesekaitsmise instinkt kehastub sõjameeste kujudes. Teise korra joonel kujukais gruppides, milliseid ka on neli, 5½ meetrit kõrged, seisavad rahva unistuste ja ideaalide teostajad: muistne laulja, rahva vaenuliste jõudude murdjad — Lāčplēsis ja ahelate purustajad, samuti läti ema, kes õnnistab oma poegi ja tütreid — punas-valge-punase lipu kaitsjaid. Kõrvalised grupid, 3 meetri kõrgusel ja 4½ meetri laiusel väljendavad silmapaistvamaid momente rahva minevikust teel vabadusele — 1905. ja 1919. a. kangelaste võitlusi.

Üle nende rahvaelu reaalistete ja ideeliste aluste tärkab ülespoole sale obelisk ilusa lõpuakordiga — Vabadusjumalanna pronksist kuju, kes ülespoole tõstetud kätes hoiab 3 tähte — Kurseme, Vidseme ja Latgale sümbooli.

Monumendi kõrgus on — 48 meetrit.

Pronksist kuju on valmistanud rootsi vasesepj vanameister R. Mirsmēden Stokholmis.

Kooskõlas lepinguga töötasid tema juures kuju raiumise ajal kaks lätlast, kunstjoostuskooli õpilast: Jaan Sibens ja Arnold Naika.

Mälestusmonumendi ehitustööd juhatas tehniline komisjon, mis koosnes asjatundjaist. Statilise plaani väljatöötamine ja teostamine oli usaldatud vastutavale juhatajale arch. E. Stālbergile. Monument on ehitatud paremast Soome graniidist, kuid arhitektoonilistele kujudele tarvitati Itaalia travertiini. Graniit on mitmes värvis. Viimasel ajal on rajatud Euroopas ehitusi, kus suuremate dimensioonide juures võib saavutada värvide mängu materjali mitmekesisusega. Latvia Vabadusmonumendi alusel on punashall graniit, millest kasvavad kristallhallide kujude gruppid, milledest nagu oiest tõuseb Vabaduse samm, pääl hoides Vabadusjumalannat, kes oma kätes hoiab säravaid tähti — igavikku. Kõik materjalid kuuluvad hästi kokku, luues ühtlase kunstitöö. Nts.

Välis - Eesti ja Välis - Leedu liikumisest.

Arvuliselt väiksel rahval pole sugugi põhjust ka omas tähtsuses rahvaste üldperes väikseks jäämiseks. Et aga tegelikult üldse võimaldada „suuremaks“ saamist, olles arvuliselt väike — selleks tarvis vähemalt koguda ja ühendada ko-

vākt un apvienot ar dzimteni visā pasaulē dzīvošos atsevišķos tautas locekļus.

Aizrobežu igauņu biedrība Tallinnā ir visu aizrobežu igauņu un viņu organizāciju centrs, tā ir savā darbā veiksmīgi tikusi uz priekšu. Ka viņas darbība ir zināma ne tikai viņas dalībniekiem, to liecina kaut vai aicinājums, ko Aizrobežu igauņu biedrība saņēma uz 1935. gada vasaras svētkos sarīkoto aizrobežu vāciešu kongresu Karalaučos.

Pirmo reizi 1934. gadā notikušā aizrobežu igauņu diena izdevās labi un to svinēja gandrīz visās zemēs, kur dzīvo igauņi, tāpat arī dzimtenē. Tādēļ var cerēt, ka priekšā stāvošā Aizrobežu igauņu diena, kas šogad notiks 30. novembrī, būs vēl bagātāka panākumiem. Rīgā paredzēts sarīkot Aizrobežu igauņu dienas svinīgu aktu ar runām, koncerta daļu u. t. t.

Šī gada 11. augustā Kauņā notika pirmais Aizrobežu lietuviešu kongress, kur lika pamatus arī aizrobežu lietuviešu organizēšanai. Kongress nolēma nodibināt vispasaules lietuviešu savienību. Starp citu kongresā noskaidrojās, ka lietuviešu tautas kopējais skaits ir 4.521.000. Tā tad ārpus Lietuvas valsts dzīvo apmēram 2 miljoni lietuviešu, no tiem turpat miljons okupētā Lietuvā, 750.000 Amerikas Savienotās Valstīs, 100.000 Ziemeļprūsijā un 40.000 Krievijā. Igaunijā un Somijā dzīvo katrā tikai 100 lietuvieši.

Latvijas - Igaunijas biedrība varētu kautkādi veidā vai jautājumā dot iespēju satīkties ar Latvijā dzīvojošiem igauņiem, lai arī uz vietas radītu sadarbībai nepieciešamo paziņanos un draudzības saites, tādā veidā veicinot abu sabiedroto tautu atsevišķo pārstāvju tuvāku iepazīšanos vienam ar otra raksturu, īpatnībām un vajadzībām.

Vidriks Ivasks,
Aizrobežu igauņu biedrības
Rīgas kluba priekšsēdis.

Ārzemju igauņu diena — ārzemju igauņu nacionālie svētki.

Saskaņā ar vispasaules ārzemju igauņu kongresa lēmumu ikgadus novembra mēneša pēdējā sestdienā notiek visas pasaules ārzemju igauņu diena. Šogad to svinēs 30. novembrī. Ārzemju igauņu biedrība izsūtījusi visām ārzemju igauņu organizācijām un saviem pārstāvjiem attiecīgus uzaicinājumus un ārzemju igauņu dienas svinēšanas programmu. Pēc šīs programmas visas organizācijas sarīkos aktus ar nacionālu saturu, kurā ietilp runā par ārzemju igauņu kustību, mūzikāli priekšnesumi u. t. t. Ārzemju igauņu draudzes noturēs dievkalpojumu, kuŗos pieminēs visā pasaulē izkļīdušos igauņu tautas piederīgos, Igaunijas patstāvības iegūšanu un mirušos ārzemju igauņus. Tāpat kā agrākos gados, ārzemju igauņu organizācijas nodibinās sakarus ar vietējiem radiofoniem. Tallinnā Ārzemju igauņu biedrība vispasaules ārzemju igauņu dienas sarīkos tradicionālo koncertu - balli, kur uzstāsies ārzemju igauņu mākslinieki. Notiks arī

duga omi maailma mööda laiali elavaid üksikuid rahvusliikmeid.

Välis-Eesti Ühing Tallinnas on keskkohana kõigile välis - eestlastele ja nende organisatsioonidele — tema on omas töös edukalt edasi jõudnud. Et tema tegevus mitte ainult asjaosalistele üksi silma ei paista, tunnustab ehk koguni kutse saabumine V.-E. Ühingule suvistepühul 1935. a. ärapeetud välissakslaste kongressile Königsbergi. Esmakordselt 1934. a. ärapeetud Välis-eestlaste päev õnnestus kõikjal ja pühitseti enamisti kõigis maades, kus eestlased asuvad, niisama ka kodumaal. Seepärast on loota, et esolev Välis - eestlaste päev, mis käesoleval aastal 30. novembril ärapeetakse, veel rikkalikumalt õnnestub. Riias on ettenähtud Välis - Eesti päeval pidulikk aktus kõnedega, konstertosaga jne.

Käesoleva aasta 11. augustil Kaunases ärapeetud esimesel Välis - Leedu kongressil pandi alus ka Välis - leedulaste kavakindla organiseerimisele. Kongress otsustas asutada ülemaailmlise leedulaste liidu. Muuseas selgitati kongressil, et üldine rahvaarv Leedul olevat 4.521.000. Seega elab välispool riiki umbes 2 miljni leedulast, nendest ligikaudu miljon okupeeritud Leedus, 750.000 Ameerika Ühendriiges, 100.000 Põhja-preisimaal ja 40.000 Venemaal. Eestis ja Soomes elab ainult igas 100 leedulast.

Läti - Eesti ühing võiks ehk mõneski suunas ja küsimuses kokkupuutumist Latvias elavate eestlastega võimaldada, et ka kohapääl eestlastega koostöös vajalist tutvunemist ja sõprussidemeid laiemalt luua, võimaldades sellega mõlema liitrahva üksikesindajatele teineteise iseloomust, erikalduvustest ja tarvidustest põhjalikuma arusaamise.

Vidrik Ivask,
Välis - Eesti Ühingu Klubi
Riia esimees.

Välis-Eesti päev — väliseestlaste rahvuspühaks.

Vastavalt 2. ülemaailmlise Välis-Eesti kongressi otsusele peetakse iga aasta novembrikuu viimasel laupäeval ülemaailmlist Välis - Eesti päeva. Käesoleval aastal pühitsetakse seda päeva 30. novembril. Välis - Eesti Ühing, kui Välis-Eesti päeva üldkorraldaja, saatis kõikidele Välis-Eesti organisatsioonidele ja oma usaldusesindajale vastavad üleskutsed ning Välis-Eesti päeva pühitsemise kava. Selle kava kohaselt kõik organisatsioonid korraldavad rahvusliku sisuga aktused ühes Välis-Eesti liikumist selgitava kõnega, muusikaliste ettekannetega jm.

Välis - Eesti kogudused korraldavad jumalateenistusi, kus tuletakse meele üle maailma laialipaisatud eestlaskonda, meie iseseisvuse saavutamist ja mälestatakse surma läbi lahkunud väliseestlasi.

Nagu eelmisel aastalgi, püüavad Välis-Eesti organisatsioonid luua sidemeid kohapealsete raadio-ringhäälingutega.

Tallinnas korraldab Välis-Eesti Ühing ülemaailmlisel Välis-Eesti päeval oma traditsioonilise kontsert-balli, kus esinevad väliseestlased-

priekšlasijumi radiofonā, organizēs grāmatu vākšanu ārzemju igauņu organizācijām u. t. t.

Mēnešraksts ārzemju igauņiem.

Ārzemju igauņu žurnāla „Välis-Eesti“ tiražs pēdējā laikā tā audzis, ka nolemts sākot ar jauno gadu to izdot kā mēnešrakstu, kamēr līdz šim tas iznāca 6 reizes gadā. Tā cer labāk apmierināt ārzemju igauņu prasības.

Igauņu grāmatu izstāde un grāmatu gada akts Rīgā.

13. oktobrī Rīgā, Igaunijas sūtniecības namā atklāja igauņu grāmatu izstādi, kuras rīkotāja bija Igaunju organizāciju savienība Latvijā. Izstādītas ap 550 grāmatas. Tās bija atsūtītas galvenā kārtā no Tartu augstskolas bibliotēkas un lielākajām Tartu izdevniecībām. Izstādi atklāja Igaunijas sūtnis Latvijā K. Menningss. Pēcpusdienā notika svinīgs grāmatu gada koncerts - akts Rīgas igauņu izglītības un palīdzības biedrībā, kur atklāšanas runu teica igauņu organizāciju savienības priekšnieks J. Verendels. Referātu par igauņu grāmatas attīstību lasīja rakstnieks Frideberts Tuglass igauņu valodā, pie kam tulkojumu latviešu valodā noraidīja arī radiofons. Koncerta daļā uzstājās Tallinnas „Estonia“ operas soliste I. Aav-Loo un Rīgas igauņu izglītības un palīdzības biedrības koris. No Igaunijas bija ieradies arī Tartu pilsētas bibliotēkas vadītājs rakstnieks M. Pukits, kas vadīja izstādes iekārtošanas darbus un bija šīs lietas ierosinātājs. Igaunju grāmatu gada svinībās Rīgā piedalījās ārlietu ministrijas, rakstnieku, bibliotēkaru, izglītības ministrijas un preses pārstāvji, daudz lūgtu viesu no latviešu sabiedrības un vietējā igauņu kolonijā.

Igauņu grāmatas jubilejas akts Kauņā.

Atzīmējot igauņu grāmatu gadu, Lietuviešu-igauņu vienība 6. oktobrī sarīkoja Kauņā, rātsnama skaistajā zālē, igauņu grāmatas jubilejas aktu. Kauņas rātsnama zālē bija sapulcējušies izmeklēta lietuviešu sabiedrība, apmēram 350 cilvēku, starp tiem sevišķi daudz studējošās jaunatnes, skaitā ap 150. Aktu atklāja Lietuviešu-igauņu vienības priekšsēdis Vileišis, atgādinot igauņu grāmatas 400 gadu vecumu un izteikdams atzinību igauņu kultūrai. Reizē ar to viņš pieminēja arī, ka tai pašā dienā Tartū svinēja „Vanemuines“ 70 gadu jubileju.

Pēc tam Kauņas universitātes koris dziedāja Lietuvas un Igaunijas himnas. Solo dziesmas izpildīja operas solisti Kalvaitite, Kaupelite, Kučingis un Kuktus. Akta runu teica dzejnieks H. Visnapuu krievu valodā, E. Škļara tulkojumā. So runu vēlāk nodrukāja Kauņas „Echo“ un mazliet saīsinātu — visi lietuviešu laikraksti. Par grāmatu gada svinībām Tallinnā runāja pazīstamais lietuviešu dzejnieks L. Gira, sniedzot raksturīgu pārskatu. Aktu pārraidīja Lietuvas radiofons.

Lietuvas rakstnieku biedrība igauņu grāmatu gada beigās sarīkos igauņu literatūras vakaru.

kunstnikud. Ūhtlasi peetakse loenguid raadio-ringhäälingus, toimetatakse raamatute korjandusi Välis-Eesti organisatsioonide heaks jne.

Kuukiri väliseestlaste jaoks.

Väliseestlaste ajakirja „Välis-Eesti“ levik on viimasel ajal niivõrd kasvanud, et alates uuest aastast teda välja andma otsustati hakata kuukirjana senise kuue korra asemel aastas. Tihe-dama ilmumisega loodetakse paremini rahuldada välis-eestlaste nõudeid.

Eesti raamatunäitus ja raamatu-aasta aktus Riias.

13. oktoobril avati Riias, Eesti saatkonna majas raamatunäitus, mille kohapäälseks korraldajaks oli Eesti organisatsioonide liit Latvias. Raamatuid näitusele on saadetud ligi 550. Nad on saadud pääsajalikult Tartu ülikooli raamatukogult ja suurematelt Tartu kirjastustelt. Näituse avas Riia Eesti saadik K. Menning. Päälelõunat oli Riia Eesti hariduse ja abiandmise seltsi majas kantsert-aktus. Aktuse avasõnad ütles Eesti organisatsioonide liidu esimees J. Verendel. Aktuse kõne pidas Fridebert Tuglass eesti keeles, kusjuures kõne läikeelne kokkuvõte anti edasi raadio kaudu. Kontsertosas esines „Estonia“ ooperi solist I. Aav-Loo ja Riia eesti hariduse ja abiandmise seltsi laulukoor. Eestist oli saabunud ka Tartu linna raamatukogu direktor M. Pukits, kes oli näituse algatajaks ja juhatas näituse korraldamise töid. Eesti raamatu-aasta pidustusist Riias võtsid osa välisministeeriumi, kirjanike, raamatukoguhoidjate, hariidusministeeriumi ja ajakirjanduse esindajad, suur hulk palutud külalisi läti seltskonnast ja kohalik eestlaste kolonii.

Eesti raamatu-aasta aktus Kaunases.

Seoses Eesti raamatu-aastaga korraldas Leedu-Eesti ühing Kaunases läinud pühapäeval raekoja kaunis saalis Eesti raamatu juubeliaktuse. Kaunase raekoja saali oli kogunenud umbes 350-päine valitud leedu seltskond, eriti palju üliõpilasnóorust, arvult umbes 150.

Aktuse avas Leedu-Eesti ühingu esimees Vileischis, tuletades meele Eesti raamatu 400-aastast vanadust ja andes tunnustuse Eesti kultuurile: Ūhtlasi tuletas ta meele, et samal ajal peeti Tartus „Vanemuise“ 70 aasta juubelit.

Seejärele laulis Kaunase üliõpilaste esinduskoor Leedu ja Eesti hümnid. Laulsid veel ooperisolistid pr. Kalvaityte, Kaupelyte, härrad Kučingis ja Kuktus.

Aktuse kõne vene keeles E. Schkläri tõlkes pidas lauletaja H. Visnapuu. Kõne ilmus täielikult Kaunase „Ehos“ ja veidi lühendatult leedu lehtedes.

Raamatupidustustest Tallinnas kõneles Leedu tuntud lauletaja L. Gira, andes värvika ülevaate. Aktus anti edasi üle kogu maa raadioteel.

Raamatu-aasta lõpul korraldab eesti kirjan-duse õhtu Leedu Kirjanike Liit.

Lietuvas interese par Igauniju.

Lietuvas rakstniecības laikraksts „Literaturos Naujienos“ sniedz garu rakstu par igauņu grāmatas vēsturi un jubileju. Rakstā daudz datu par igauņu laikrakstiem, žurnāliem un literatūru.

Igaunu lugas Lietuvā.

Kaunas valsts teātris uzņēmis repertuārā Ed. Vildes „Laimes pūķi“, un Klaipēdas teātris izrādīs Kicberga „Vilkati“.

Latviešu lugas Lietuvā.

Lai veicinātu Baltijas valstu kultūrālo sadarbību, Lietuvas valsts teātris uzņēmis šai sezonā savā repertuārā divas latviešu lugas - Annas Brigaderes „Sprīdīti“ un Raiņa „Pūt, vējiņi“.

Izdos Latviešu - Igaunu vārdnīcu.

Latvijas Kultūras fonds piešķir A. Klavinam 1500 latus Latviešu - Igaunu vārdnīcas izdošanai.

Baltijas valstu literatūras antante.

Lietuvas rakstnieku biedrība savu biedru gadskārtējā sanāksmē 20. oktobrī ierosināja projektu nodibināt Baltijas valstu literatūras antanti. Šo ierosinājumu sapulces dalībnieki sirsnīgi apsvēca un pieņēma.

Savā ziņojumā biedrības valde uzsvēra Lietuvas valdības lielo pretimnākšanu lietuviešu rakstniekiem. Viņu atbalstīšanai valdība piešķirusi 5000 litu lielu literatūras prēmiju.

Jaunajā biedrības valdē ievēlēja rakstnieku prof. Putinu-Mikolaiti, dzejnieku Giru un citus.

Rīgas, Tallinnas un Kaunas radiofonu plaša kopdarbība.

Visu triju Baltijas valstu radiofoni nolēmuši sniegt Baltijas valstu koncertu Eiropai. Programmu paredz izpildīt Rīgas, Tallinnas un Kaunas radiofoni visi kopēji: pirmo daļu Latvijas radiofona simfoniskais orķestris, otro Tallinnas viru koris un trešo — Lietuvas solisti.

Priekšnesumu laikā visi trīs radiofoni būs telefonski savienoti.

Baltijas valstu pirmais koncerts Eiropai paredzēts 8. novembrī. 4. oktobrī notika mēģinājuma koncerts Latvijā un 20. oktobrī Igaunijā.

Izdos kopēju Baltijas valstu ārstu žurnālu.

Baltijas valstu medicīnas profesori projektē izdot kopēju medicīnisku žurnālu ar nosaukumu Acta Medica Baltica.

Baltijas aptiekaru konference Rīgā.

19. oktobrī Rīgā notika Latvijas, Igaunijas un Lietuvas aptiekaru delegātu konference, kurā piedalījās arī poļu aptiekaru priekšstāvis. No trim Baltijas valstīm, pēc nolīguma, katru reprezentēja mazākais 4 delegāti. Konferences dienas kārtībā bija vesela rinda vispārēju aktuālu farmācijas jautājumu. Bija priekšlasījumi par

Leedu huvi Eesti vastu.

Leedu kirjanduslik ajaleht „Literaturos Naujienos“ toob pika kirjutise Eesti raamatu ajaloost ja raamatu-juubelist. Kirjutuses on ka rohkesti andmeid Eesti ajakirjade, ajalehtede ja kirjan-duselu kohta.

Eesti näidendid Leedus.

Kaunase riiklikus teatris on mängukavasse võetud Ed. Vilde „Pisuhänd“ ja Klaipēda teatris tuleb etendusele A. Kitzbergi „Li-bahunt“.

Lāti näidendid Leedus.

Balti riikide kultuurilise koostöör arendamiseks, Leedu riigiteater on võtnud oma mängukavva kaks lāti näidendit — Anna Brigaderi „Põial-poiss“ ja Rainise „Puhu, tuuleke“.

Ilmub Lāti - Eesti sõnaraamat.

Latvia Kultuurfond määras A. Klavinile 1500 latti Lāti-Eesti sõnaraamatu väljaandmiseks.

Balti riikide kirjanduse antante.

Leedu kirjanikkude ühing avaldas oma liik-mete aastakoosolekul 20. oktoobril ettepaneku asutada Balti riikide kirjanduse antantet, mida koosolekust osavõtjad tervitasid soojalt ja võtsid vastu.

Oma teadaandes toonitas ühingu juhatus Leedu valitsuse suurt vastu - tulekut leedu kirjanikele, kuna nende toetuseks on valitsus määranud 5000 litti kirjandusliku preemia näol. Ühingu juhatusse valiti kirjanik prof. Putinas-Mikolaitis, luuletaja Giras ja teised.

Laiaulatuslik koostöö Tallinna, Riia ja Kaunase ringhäälingute vahel.

Eesti ringhäälingul on käimas läbirääkimised Riia ja Kaunase ringhäälingutega Balti riikide kontserdi andmiseks Euroopale. Kava täidaksid Tallinna, Riia ja Kaunase ringhäälingud ühiselt. Esimese osa täidaks Latvia ringhäälingu süm-fooniaorķester, teise osa Tallinna meeste-laulu seltsi koor ja kolmanda osa Leedu solistid. Ülekande aegu oleks Tallinna, Riia ja Kaunase ringhäälingud vastastikku ühenduses telefonide kaudu. Balti riikide kontsert Euroopale on ka-vatsetud 8. novembril.

Eelproovina oli 4. oktoobril korraldatud Latvia kontsert ja 20. oktoobril Eesti kontsert Balti riiki-dele.

Ilmub ühine Balti riikide arstide kuukiri.

Balti riikide arstiteaduse professorid kavatsed-vad väljaanda ühise arstide kuukirja nimega — Acta Medica Baltica.

Balti apteekrite nõupidamine Riias.

19. oktoobril peeti Riias Eesti, Latvia ja Leedu apteekrite delegaatide konverentsi, millest võttis osa ka Poola apteekrite esindaja. Kolme Balti riiki esindas kokkuleppe kohaselt igauht vähe-malt neli delegaati.

Konverentsi päevakorras oli rida üldiseid aktuaalseid farmatsöitlikke küsimusi. Nii oli

Igaunijas un Lietuvas aptiekaru vispārējo stāvokli, farmaceutisko administrāciju, par tirgošanos ar aptieku precēm ārpus aptiekām, aptiekaru kameru, attiecībām ar slimo kasēm u. t. t.

Baltijas bērnu aizsardzības komitejas sēde

notika 26. un 27. oktobrī Rīgā. Šai sanāksmē apsprieda Baltijas komitejas darbības pārceļšanu uz Igauniju. Baltijas komitejas sēdes notiek pēc kārtas visās trijās valstīs: Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Baltijas valstu statistikas konference šogad notiek Rīgā.

Šogad no 31. oktobra līdz 4. novembrim Rīgā notiek Baltijas valstu — Latvijas, Igaunijas un Lietuvas — kārtējā, skaitā jau desmitā statistikas konference. Konferences uzdevums saskaņot statistisko datu vākšanu Baltijas valstīs un šo datu apstrādāšanu, lai tādā veidā tie būtu vieglāk salīdzināmi.

Pirmā konference notika 1927. gadā Tallinnā uz Igaunijas valsts statistiskā biroja ierosinājumu un viņā piedalījās tikai Latvija un Igaunija. Vēlāk šais konferencēs sāka piedalīties arī Lietuva. Līdz šim visas konferences sarīkotas pārmaiņus Tallinnā un Rīgā. Statistikas saskaņošanā šīs konferences veikušas ievērojamas cieņīgu darbu. Pieņemti kopēji lēmumi, kas izvesti dzīvē visās ievērojamākās statistikas nozarēs. Uz vienotiem pamatiem, starp citu, notika arī 1929. gadā lauksaimniecības skaitīšana.

Desmitās konferences darba kārtībā ir šādi jautājumi: tautas dabīgās kustības statistika, lauksaimniecībā ieguldīto kapitālu amortizēšana, gabalu darbu cenas laukasaimniecībā, starptautiskā maksāšanas bilance, pārskats par 1935. gada tautas skaitīšanu Latvijā un citi.

Baltijas juristu biroja sapulce Rīgā.

Baltijas valstu juristu biroja Lietuvas nodaļa izsūtījusi uzaicinājumus piedalīties biroja sapulcē Kauņā no 14. līdz 17. novembrim, š. g. Dienas kārtībā paredzēti vekseu un čeku likumi, konkursa likums, noziedznieku izdošanas likums un konvencija un kriminālstatistika. Sapulces laiks un arī dienas kārtība var grozīties, atkarībā no latviešu un igauņu priekšlikumiem, kurus tuvākā laikā paziņos lietuviešiem.

Kopējs vekseļu likums Latvijai, Igaunijai un Lietuvai.

Baltijas valstu juristu birojs š. g. marta mēneša sēdē atlika pievienošanās lietu Ženēvas vienotai vekseļu likuma konvencijai. Igaunija sastādīja sevišķu komisiju, kas izskatīja cauri Latvijas tieslietu ministrijas sastādīto projektu. Komisija savu darbu tagad veikusi un nosūtījusi

ettekandeid Eesti ja Leedu apteekrite ūldisest olukorrast, farmatsōitlikust administratsioonist, apteegikaubaga kauplemisest vāljaspool apteeki, rohuteadlaste kojast, suhtumisest haigekassadesse jne.

Balti lastekaitse komitee istung.

peeti Riias 26. ja 27. oktoobrīl Sellel koosolekul tuli harutusele Balti komitee ūletoomise kūsimus Eestisse. Balti komitee istungid peetakse jārjekordselt igas kolmes riigas: Leedus, Latvias, Eestis.

Baltimaade statistika konverents toimub tānavu Riias.

Riias leiab aset tānavu 31. oktoobrist 4. novembrini Balti riikide — Eesti, Latvia ja Leedu — jārjekordne, arvult juba kūmmes statistika konverents. Konverentsi ūlesandeks on ūhtlustada Balti riikides statistiliste andmete kogumist ja nende statistilist tōōtlemist, et selle lābi teha andmed rohkem vōrreldavaiks.

Esimene konverents leidis aset 1927. a. Tallinnas riigi statistika keskbūroo algatusel, millest vōtsid osa vaid Eesti ja Latvia. Hiljem neist konverentsidest hakkas vōtma osa ka Leedu. Senini need konverentsid on leidnud aset kordamisi Tallinnas ja Riias.

Statistika ūhtlustamise alal need konverentsid on teinud āra tunnustamisvāarse tōō. Ūhised pōhimōtted on vōetud vastu ja pandud kehtima kōjgil tāhtsamail statistika erialadel. Ūhisel alusel toimus muuseas ka 1929. a. pōllumajanduslik ūleskirjutus.

Kūmnenda konverentsi pāevakorras on jārgmised kūsimused: rahva loodusliku liikumise jooksev statistika; pōllumajandusse investeeritud kapitalide amortiseerimine; tūkitōō hinnad pollumajanduses aruanne Latvias 1935. a. toimitud ūleskirjutuste ūle.

Balti juristide būroo koosolek Kaunases.

Balti riikide juristide būroo Leedu rahvusosakonnalt saabus kutse vōtta osa būroo koosolekust Kaunases 14.—17. novembrini s. a. Pāevakorda on esialgselt mārģitud vekslī- ja tsheki seadused, konkursi seadus, kurjategijate vāljandmise seadus ja konventsioon ning kriminaalstatistika. Koosoleku aeg kui ka pāevakord vōib muutuda, arvestades Eesti ja Latvia seisukohatadega, mis tehakse lāhemal ajal Leedu rahvusosakonnale teatavaks.

Ūhine veksliseadus Eestile, Latviale ja Leedule.

Genfi ūhtlustatud veksliseaduse konventsiooniga ūhinemise asjus, milline kūsimus Balti riikide juristide būroo koosolekul mārģtsis kāesoleval aastal edasi lūkati, moodsatī kohtuministeriumis erikomisjon, kes vaatas lābi Latvia kohtuministeriumi poolt koostatud kava. Komisjon on oma tōōga nūūd lōpule jōudnud ja saadeti Eesti arvamused juristide būroo Latvia ja Leedu osakondadele.

Komisjon konstateerib, et Latvia poolt koostatud kava vastab ūldiselt nendele seisukohta-

igaunu atsauksmes juristu biroja Latvijas un Lietuvas nodalām. Komisija konstatē, ka latvieku sastādītais projekts saskan ar biroja sēdē Tallinnā pieņemtiem lēmumiem, bet vēl pievieno veselu rindu priekšlikumu. Labojumi ir pa daļai saturā, pa daļai tehniskas dabas. Šo jautājumu juristu birojs apspriedis Kauņas sapulcē novembrī.

Baltijas valstu bibliotekaru kongress Tallinnā un Tartū.

5. oktobrī Tallinnā, Mākslas namā, atklāja Baltijas valstu bibliotekaru kongresu, kurā piedalījās no Latvijas 24 bibliotēku darbinieki, Lietuvas 13 un liels skaits no Igaunijas. Kongresu atklāja izglītības ministrs N. Kanns. Pirmais referēja Tartu augstskolas bibliotēkas pārzinis Fr. Puksoo par igaunu zinātniskām bibliotēkām, tad G. Šaurums runāja par Latvijas zinātniskām bibliotēkām un E. Elmaltite par Kauņas augstskolas bibliotēkas rokrakstu nodalu. Kongresa otrā dienā lietuviešu profesors V. Biržiška runāja par aizliegtās lietuviešu literatūras (1864.—1904.) iespaidu uz lietuviešu grāmatas attīstību, R. Antiks — igaunu grāmatas 400 g. attīstību, A. Sibuls — igaunu bibliotēku pašreizējo stāvokli, Dr. Veiss par savstarpēju kultūras iespaidu Baltijas valstīs un A. Augstkalns par igaunu un lietuviešu rakstniecības darbu tulkojumiem latviešu valodā.

M. Stumbergs izteica priekšlikumu, lai Baltijas valstis izdarītu bibliotēku apmaiņu, kas dotu iespēju iepazīties ar citas valsts bibliotēku iekārtu. Šo priekšlikumu kongress principā pieņēma. Trešajā dienā kongresa dalībnieki apmeklēja Tartu.

Kā viesņa kongresā piedalījās somu bibliotekaru pārstāve Kannelin.

Baltijas valstu garīgās sadarbības konference.

Baltijas valstu pirmā garīgās sadarbības konference notika 28. oktobrī Kauņā. Tajā piedalījās Lietuvas, Latvijas, Igaunijas un Somijas pārstāvji. Tartu augstskolas padomes uzdevumā konferencē piedalījās prof. A. Piips un prof. L. Puuseps. Abi profesori ietelpie Tartu augstskolas nodibinātā garīgās sadarbības komitejā. Latviju konferencē reprezentēja prof. L. Adamovičs un prof. E. Blese.

Baltijas valstu garīdznieku miera konference Tallinnā.

No 3.—6. septembrim Tallinnā sanāca Baltijas valstu — Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Zviedrijas un Somijas garīdznieku miera konferencē, lai apspriestos, kā veicināt starptautisku mieru un draudzību ar baznīcas palīdzību. Konferencē šoreiz sasauca Igaunijas baznīcas galva bīskaps Rahamägi un tajā piedalījās daudz ievērojamu personu: Latvijas archibīskaps T. Grinbergs, Somijas bīskaps Bonsdorfs, vairāki zviedru profesori, bez tam arī Pasaules savienības centrā-

dele, mis biroo koosolekul Tallinnas vastu võetud kuid lisab omalt poolt rea parandus ettepanekuid.

Parandustest on osa sisulised, teised kannavad rohkem tehnilist laadi.

Ühtlase veksliseadusega ühinemise küsimus tuleb arutusele Kauņas peetaval juristide biroo koosolekul käesoleva aasta novembris.

Balti raamatukoguhoidjate kongress Eestis.

Balti riikide raamatukoguhoidjate kongress avati 5. oktobril Tallinnas kunstihoone ruumes.

Latviast oli tulnud kongressile 24 raamatukogutegelast, Leedust 13. Avamise alguks oli koos umbes 80 inimest.

Kongressi korraldajate poolt ütles sisejuhatavad sõnad Tallinna raamatukoguhajataja A. Sibul. Tema kõne tõlgiti vene keelde.

Avas kongressi haridusminister N. Kann.

Eimesena kõneles Tartu ülikooli raamatukoguhoidja, Fr. Puksoo Eesti teaduslikest raamatukogudest. Selelle Järgnes G. Šaurumi kõne Latvia teaduslikest raamatukogudest siis leedulase E. Elmaltyte kõne Kauņas ülikooli raamatukogu käsikirjade osakonnast.

Teisel päeval Leedu prof. V. Biržiška kõneles keelatud leedu kirjanduse (1864.—1904) mõjust leedu raamatu arengule, R. Antik Eesti raamatu 400 a. arengust, A. Sibul E. raamatukogude seisukorrast ja dr. Veiss vastastikusest kultuurimõjutisest Baltimaade vahel ning A. Augstkalns läikeelsetest tõlgetest Eesti ja Leedu kirjanduses.

Laupäevasel istungil tegi lätlane M. Stumbergs ettepaneku, et Balti riigid vahetaksid omavahel raamatukoguhoidjaid, mis võimaldaks neiltutvuda iga maa raamatukogu asjanduse tehnilise korraldusega. Ettepanek võeti põhimõtteliselt vastu.

Külalisenä kongressil viibis Soome raamatukoguhoidjate esindaja Cannelin.

Balti riikide vaimlise koostöö konverents.

Balti riikide 1. vaimlise koostöö konverents peeti 28. oktobril Kauņas. Sellest võtsid osa Leedu, Latvia, Eesti ja Soome esindajad.

Tartu ülikooli nõukogult võttis osa prof. A. Piip ja prof. L. Puusepp. Mõlemad professorid kuuluvad Tartu ülikooli juures asuvasse vaimse koostöö komiteesse.

Lätist sõitsid Kauņasesse konverentsile prof. L. Adamovičs ja prof. E. Blese.

Balti riikide vaimulikude rahakonverents Tallinnas ja Tartus.

3.—6. septembrini tulid Tallinnas kokku Balti riikide: Eesti, Soome, Rootsi, Latvia ja Leedu vaimulikud, et nõu pidada kuidas edendada rahvaste vahelist sõprust kirikute kaudu.

Konverents oli seekord kokku kutsutud Eesti kirikupea, piiskop Rahamäe poolt.

lās komitejas pārstāvji — prof. S. Šulce, Dr. Šönfelds un A. fon Veimarns. Konference piedalījās pavisam 35 dalībnieki, starp tiem 18 no ārzemēm. Konferencē sēdes bija slēgtas.

Baltijas valstu saimnieciskā konference šoruden notiks Kauņā.

Kārtējā Baltijas valstu saimnieciskā konference ir jau sestā. Pirmā notika 1928. gadā Rīgā, nākošā 1929. gada beigās Tallinnā, tad 1930. gada vasarā Kauņā, 1933. gada rudenī Rīgā un pagājušajā rudenī Tallinnā. Līdz šim šais konferences ir piedalījušās privātās saimnieciskās aprindas, tirdzniecības - rūpniecības kameras, biržu komitejas, fabrikantu un tirgotāju savienības un citas saimnieciskās organizācijas ar saviem pārstāvjiem.

Nākošā Baltijas valstu saimnieciskā konference ir jau sestā. Pirmā notika 1928. gadā Rīgā, nākošā 1929. gada beigās Tallinnā, tad 1930. gada vasarā Kauņā, 1933. gada rudenī Rīgā un pagājušajā rudenī Tallinnā. Līdz šim šais konferences ir piedalījušās privātās saimnieciskās aprindas, tirdzniecības - rūpniecības kameras, biržu komitejas, fabrikantu un tirgotāju savienības un citas saimnieciskās organizācijas ar saviem pārstāvjiem.

Baltijas vakars Parīzē.

„Amitie Internationale“ sarīkotā, Baltijas valstīm veltītā vakarā, A. Bosēns lasīja referātu par Baltijas valstu attiecībām iepretim lielajiem kaimiņiem, kā: Krievijai, Polijai un Vācijai. Priekšlasījumam sekojošās debatēs piedalījās Anri de Šambons un Anri de Monfors, kas kā zināms, sacerējuši grāmatas par Baltijas valstīm un arī Latviju. Debatēs uzsvēra Baltijas valstu lielo nozīmi miera uzturēšanā Austrumeiropā. Pārrunās izpaudās lielas simpatijas un atspoguļojās draudzīgās attiecības, kādas Francija jūt iepretim Baltijas valstīm.

Baltijas valstu savienība 1 gadu veca.

12. septembrī pagāja gads, kopš Igaunija, Latvija un Lietuva noslēdza Ženēvā sadarbības līgumu kas pazīstams zem vārda „Baltijas valstu savienība“. Jāatzīmē, ka šis Baltijas valstu līgums noslēgts uz 10 gadiem. Baltijas valstu savienības noslēgšanu citas valstis silti apsveica, jo atzina to par jaunu soli tautu sadarbības un miera veicināšanas virzienā. Tas arī ir šī līguma mērķis. Šī viena gada laikā, kamēr Baltijas valstu savienība ir pastāvējusi, šai virzienā ir iets krievi uz priekšu. Mūsu trīs tautas šai gada laikā ir jūtami vairāk tuvinājušās viena otrai un tuvāk iepazīnušās cita ar citu. Veiksmīgai sadarbībai tas viss ļoti nepieciešams. Katrs solis, ko tagadējā nemierīgajā laikmetā spēš šai virzienā, ir apsveicams.

Osa vōtsid teiste hulgas ka rida silmapaist-vaid isikuid. Nii saabus kohale Lāti peapiiskop Grinberg, Soomest piiskop Bonsdorf, Rootsis rida professoreid jne. Peale selle oli kohale saabunud ka Maailma Liidu Keskkomitee esindajad, nimelt prof. S. Schulce, dr. Schönfeldt ja A. von Weymarn. Ūldse oli konverentsist osavōtjaid 35, nendest 18 isikut välismaalt. Koosolekud olid kinnised.

Balti majanduskonverents tēnavu peetakse Kaunases.

Jārkorraline Balti majanduskonverents astub kokku tēnavu sūglsei Kaunases. Nagu nūūd Leedust kuuldubki, on seal konverentsi ettevalmistustōōdega juba alatud. Konverentsi pēāv tahetakse kindlaks mēārata pēārst nōūpidamist Eesti ja Latvia majandusringkondade esindajatega. Selleks peetakse konverentsi eelnōūpidamine Kaunases.

Pidamisele tulev Balti majanduskonverents on jārkorras juba kuues. Esimene oli 1928. a. kevadel Riias, siis jārgmine 1929. a. lōpul Tallinnas, 1930. a. suvel Kaunases, 1933. a. sūgisel Riias ja mōōdunud sūgisel Tallinnas. Seni on neist konverentsidest vōtnud osa eramajandusringkonnad, nagu kaubandus-tōōstuskojad, bōrsikomiteed, vabrikantide ja kaupmeeste ūhisused ning teised majandusorganiastsioonid oma esindajate kaudu.

Balti ōhtu Pariisis.

„Amitie Internationale“ poolt korraldatud ja Balti riikidele pūhendatud kōneōhtul kōneles A. Bossin Balti riikide seisukorrast nende suurte naabrīte, nagu Saksamaa, Poola ja Venemaa suhtes. Referaadile jārgnevaist lābirāākimistest vōtsid osa Anri de Chambon ja Anri de Montfart, kes teatavasti on kirjutanud raamatuid Balti riikide kohta ja ka Latviast. Lābirāākimistel toonitati Balti riikide suurt tātsust rahu kaitsmises Ida-Euroopas. Rōhutati neid sūmpaatiid ja sōbralikku suhtumist, mida tunneb Prantsusmaa Balti riikidele vastu.

Balti liit ūks aasta vana.

12. sept. mōōdus ūks aasta, kui Eesti, Latvia ja Leedu sōlmisid Genfis koostōō lepingu, mis on tuntud Balti liidu nime all.

Mārkimist vāārib see et Balti liidu leping on maksev 10 aasta pēāle.

Balti liidu sōlmimist tervitasid teised rahvad sooja sūmpaatiaga, kuna selles nāhti uut sammu edasi rahvaste koostōō ja rahu kindlustamise sihis.

Ja seda see leping ka ainult taotleb.

Selle ūhe aasta vāltel, mis Balti liit on pūsinud, on ūlalnimetatud sihis kaunikesti edasi jōutud. Meie kolm rahvast on selle aasta jōoksul ōige silmapaistvalt ūksteisele lāhenenud ja ūksteist tundma ōppinud. Edukaks koostōōks on see kōik vāga tarvilik.

Iga samm, mis praegusel rahutul ajajārgul selles suunas astutakse, vāārib tervitamist.

Latvijas un Igaunijas juristu ciešā kopdarbība.

Atbildot Igaunijas tieslietu ministra J. Müllera apciemojumam, kas notika Rīgā februārī, Latvijas tieslietu ministrs H. Apsitis septembrī ieradās viesoties Tallinnā, kur iepazinās ar Igaunijas tiesām un cietumiem. Viesošanās laikā notikušās pārrunās abi ministri izteica domas, ka nākotnē abu valstu juristu gaitām jābūt nešķīramām. Tuvināšanas un vienošanas darbā ļoti liela nozīme ir kopdarbībai likumdošanas nozarē, kur tieši juristiem iespēja visvairāk darīt. Viens no svarīgākiem jautājumiem ir vienādā Baltijas valstu tiesību sistēma.

Latviešu un igauņu studentu sadarbība.

Kad nodibinājās SELL apvienība, dažiem ter-
veticiešiem radās izdevība iepazīties ar Tartu korporācijas Ugala locekļiem. 1934. gada rudenī ierosinātā doma par ciešāku draudzīgu attiecību izveidošanu starp Ugalu un Tervetiu guva papildīšanas tā paša gada 15. decembrī, kad abas korporācijas noslēdza Rīgā karteli. Karteļa teksts: „Tartu universitātes korporācija Ugala ar filistru biedrību un Latvijas universitātes korporācija Tervetia ar filistru biedrību, būdamas dziļi pārliecinātas par kaimiņu tautu — igauņu un latviešu — savstarpējās saprašanās un ciešas draudzības svarīgumu, kas spilgti izpaužas abu tautu abrīvošanās ciņās un noveda viņas pie patstāvības un neatkarības — noslēdz savstarpīgu karteli, kurā mērķis izveidot un sekmēt abu tautu, sevišķi karteļa slēdzēju korporāciju, draudzīgās attiecības, kultūrālās saites un savstarpēju sadarbību.“ Vasarā Ugala un Tervetia apmainījās saviem vāpējiem, kas uzskatāms kā savstarpējas draudzības un cieņas augstākais apliecinājums.

Igaunijas Valkas latviešu biedrības 50 gadi.

Igaunijas Valkas latviešu biedrība 13. oktobrī svinēja savu 50 gadu jubileju. Jubilejas svinības ievadīja jaunā karoga iesvētīšanas akts, ko izpildīja mācītājs E. Jundzis. Pārskatu par biedrības darbību sniedza priekšnieks P. Tretjakovs. Jubilejas svinībās piedalījās Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš. Latvijas militārais pārstāvis Tallinnā plkv. R. Veckalniņš un vicekonsuls — J. Zalmanis.

Valkas latviešu viesīgā biedrība dibināta 1885. gadā. Viņas pirmais priekšnieks bija T. Blumentāls. Tagad biedrībai 124 biedri. No biedrības vēstures jāatzīmē apstākļi, ka 1917. g. rež. Košķins nodibināja pastāvīgu aktieru truppu, kas 1918. gadā pārgāja uz Rīgu. No viņas vēlāk izveidojās Latvijas Nacionālais teātris. Biedrības vārds saistīts arī ar Latvijas valsts nodibināšanu, jo biedrības telpās notika sapulces, kurās izlēma ar Latvijas valsts dibināšanu saistītus jautājumus, un tā biedrība kļuva par vietu, kur likti pamati Latvijas valstij.

Latvia ja Eesti juristide tihe koostöö.

Vastates Eesti kohtuministri J. Mülleri külas-käigule, mis sündis Riias veebruarikuul, Latvia kohtuminister H. Apsitis saabus septembril Tallinna, kus tutvunes Eesti kohtude tegevusega ja vanglatega. Külastäigu ajal peetud läbirääkimistes avaldasid mõlemad ministrid mõtteid, et tulevikus peavad mõlema riigi juristide teed olema riigi juristide teed olema lahutamatud. Mis on lähenemisele ja tugevale liitumisele suure tähtsusega, see on koostöö seadusandluse alal, kus on nimelt juristidel palju kaasa aidata. Üks tähtsaimaist küsimusist on ühine Balti riikide õigussüsteem.

Läti ja eesti üliõpilaste koostöö.

Kui asutati SELL liit, mõningatel terveetlastel oli võimalus tutvuneda Tartu korporatsiooni Ugala liikmetega. 1934. aasta sügisel algatatud mõte tihadamate sõprussidemete arendamisest Ugala ja Tervetia vahel leidis täidesaاتم sama aasta 15. decembril, mil mõlemad korporatsioonid sõlmisid Riias kartelli. Kartelli tekst: „Tartu ülikooli korporatsioon Ugala vilistlaste seltsiga ja Latvia ülikooli korporatsioon Tervetia vilistlaste seltsiga, alles sügavalt veendunud naaberrahvaste eestlaste ja lätlaste omavahelise arusaamise ja tiheda sõpruse vajaduses, mis silmatorkavalt väljendus mõlema rahva vabadusvõitlusis ja viis neid iseseisvuseni ja sõltumatuseni — sõlmivad omavahel kartelli, mille eesmärgiks on arendada ja soodustada mõlema rahva, eriti kartelli sõlmijate korporatsioonide omavahelisi sõprussidemeid, kultuurilisi vahekordi ja omavahelist koostööd.“ Suvel vahetasid mõlemad korporatsioonid oma vappe, mis on suurimaks omavahelise sõpruse ja austamise tunnustuseks.

Valga Läti selts 50-aastane.

Valga seltskondlik ühing (Läti selts) pühit-
ses 13. okt. oma 50-a. juubelit. Algasid juubeli-
pidustused uue lipu õnnistamisega õp. E. Jund-
sise poolt. Aktusel andis ülevaate ühingu tege-
vusest esimees P. Tretjakov. Juubeli-
pidustustest võtsid osa Läti saadik Eesti R. Leepi-
ņš Läti kaitseväge esind. Tallinnas kol. R. Veckal-
niņš ja asekon sul J. Salmanis.

Asutatud on Valga seltskondlik ühing 1885. a. ning selle esimehes esimehes oli T. Blumenthal.

Praegu on liikmeid 124. Ühingu ajaloost väärib märkimist asjaolu, et 1917. a. kutsuti ellu ühingu juurde näitl. Koshkini poolt alaline näite-
trupp. Ka Läti vabariigi loomisega on ühingu nimi seotud. Nimelt peeti ühingu ruumes koos-
olekuid, kus otsustati Läti riigi loomisega ühen-
duses olevaid küsimusi, olleks seega kohaks, kus
õieti pandi alus Läti riigile.

Latvji un igauņi apmainās tūristu vilcieniem. Mūsu un igauņu prese par pirmiem savstarpējiem apciemojumiem.

14. septembrī Rīgā iebrauca pirmais igauņu tūristu vilciens no Tallinas ar 560 dalībniekiem. Lielākā daļa brauca veikala lietās un apciemot radus, draugus un paziņas. Īsto igauņu tūristu, kas piedalījās braucienā, lai iepazītos ar Rīgu un Latviju, bija ne vairāk kā 150. Tie arī piedalījās Rīgas apskates gājienos un braucienos uz Brīvdabas muzeju, Brāļu kapiem, eksportostu un c., ko igauņu tūristiem noorganizēja „Ceļtrans“, tūrisma referenta M. Sama vadībā. Igauņu preses atsauksmes par šo braucienu cildinošas. „Kaja“ atzīmē, ka kontroles formalitātes uz robežas bijušas vienkāršas un „Vaba Maa“ izsakās, ka izprieceas brauciens uz Rīgu izdevies labi. Brauciens maksāja tikai 7 kronas, jo dzelzceļa biļešu maksa Igaunijā un Latvijā bija pazemināta par ceļu virsvalde norīkoja mūsu tūristu vilcienu uz 70 proc.

Atbildot uz šo apciemojumu, Latvijas dzelzceļu virsvalde norīkoja mūsu tūristu vilcienu uz Igauniju 20.—23. sept. ar skaistu maršrutu: Tallina — Tartu — Petseri. Braucienā piedalījās 384 tūristi, kas gandrīz visi arī piedalījās minēto vietu apskatēs autobusos (tie Igaunijā labāki par mūsējiem) gan kājām. Igauņu prese šai ekskursijai veltīja plašu ievēribu, daudz lielāku, nekā mūsu laikraksti igauņu ekskursijai Rīgā. Igauņu laikrakstos nodrukāti garāki ilustrēti apcerējumi.

Rīdziniekus Tallinnā sagaidīja ar puķēm un mūziku, raksta „Päevaleht“: Sarkanās puķes bija daudzām rokās. „Vaba Maa“ jau dienu agrāk sniedza plašāku rakstu par gaidāmo latvju tūristu apciemojumu. Svētdienas pielikumā šis laikraksts sniedza garāku latvju ekskursijas raksturojumu. Vispār latvji esot apliecinājuši ka viņu uzmēšana Igaunijā bijusi ļoti laba. Muiņas revīzija nevienu netraucējusi. Sīki aprakstīti mūsu tūristu vilciena dejas salons un radioierīces. Arī Latvijas prese sniedza savu līdzstrādnieku plašus aprakstus par veiksmīgo pirmo braucienu uz sabiedroto Igauniju. Vairākus plašus feļetonus sniedzis par braucienu rakstnieks Eliass „Latvijas Kareivis“, kas vispār piegriezis pēdējā sezonā visplašāko vēribu tūristu vilcieni maršrutiem arī Latvijā. „Braucēju saradās tik daudz, ka pāris stundās visas biļetes tūristu vilcienā uz Igauniju bija izpārdotas. Tas liecina, ka mūsu dzelzceļa pasākums šinī virzienā guvis plašu piekrišanu.“ Laikraksts izceļ draudzīgo noskaņojumu ar kādu latvju tūristi sagaidīti Igaunijā un izsakās par Tallinnu „ka tā „ir viens liels vēstures pieminekļu krājums. Šinī pilsētā brīnišķīgā kārtā savienojas senas vēsturiskas celtnes ar moderno celtniecību“. „Pēdējā Bridī“ izsakās, ka Tartū esot vislētākā dzīve Eiropā, ar braucienu visi esot bijuši ļoti apmierināti. „Brīvā Zeme“ arī izceļ brauciena labu izdošanos un norāda, ka daudzi, kas netika līdzī šai ceļojumā, nepacietīgi gaida nākošo braucienu, lai iepazītos ar kaimiņu zemi un ļaudīm. Šo rindu autors

Lātlased ja eestlased vahetavad turistide ronge.

Meie ja eesti ajakirjanduse esimeste omavaheliste külaskäikude üle.

14. septembril saabus Riiga esimene Eesti huvirong 560 Tallinnas reisijaga. Suurem osa sõitis äriasjus ja selleks, et külastada sugulasi, sõpru ja tuttavaid. Turiste, kes võtsid sõidust osa, et tutvuneda Riiga ja Latviaga oli mitte rohkem kui 150. Nad võtsidki osa Riiga tutvunemise käikudest ja sõitudest Vabaõhumuseumi, Vennaste kalmistule, eksportsadamasse j. m., mida Eesti turistidele organiseeris „Centrans“ turismi referendi M. Sami juhatusel. Eesti ajakirjanduse arvustused selle sõidu üle on kiitvad. „Kaja“ kirjutab, et kontrolli vormaliteedid olla piiril lihtsamaiks tehtud ja „Vaba Maa“ ütles, et huvirongi sõit Riiga olla õnnestunud hästi. Sõit maksis ainult 7 krooni, sest pilette hind Eesti ja Latvia raudteedel oli alandatud 70% võrra.

Vastates sellele külaskäigule korraldas Latvia raudteevalitusus meie turistide rongi Eestisse 20.—23. sept. ilusa maršruudiga: Tallinn-Tartu-Petseri. Sõidust võtsid osa 384 turisti, kas peagu kõik võtsid osa ka mainitud kohtade külastamisest küll omnibussides (mis Eestis on paremad meie omadest), küll jalgsi. Eesti ajakirjandus pühendas sellele ekskursioonile suurt tähelepanu, palju suuremat, kui meie ajalehed eestlaste ekskursioonile Riiga. Eesti ajalehtedes on aset leidnud pikad illustreeritud kirjutised. „Riialasi Tallinnas võeti vastu lilled ja muusikaga“, kirjutab „Päevaleht“: „Punased lilled olid palju del käes“. „Vaba Maa“ juba päev enne seda andis laiema kirjutise oodatava lätlaste külaskäigu kohta. Pühapäevases väljaandes pakkus see ajaleht oma lugejaile veel pikema lätlaste ekskursiooni kirjeldused. Üldse lätlased olla tunnistanud, et nende vastuvõtt Tallinnas olnud väga häa. Tollirevisjon kedagi ei tülitanud. Üksikasjalisemalt on kirjeldatud meie turistrongi tantsusalong ja raadiosisseseaded. Ka Latvia ajakirjandus tõi oma kaastöölise kirjutisi õnnestunud esimesest sõidust liitriiki Eestisse. Mitu följetooni trükis kirjanik Eliass ajalehes „Latvijas Kareivis“, mis viimasel hooajal on üldse pööranud kõige suuremat tähelepanu huvirongide maršruutidele ka Lätis. „Sõitjaid oli nii palju, et paari tunni jooksul kõik piletid sõitmiseks huvirongiga Eestisse olid müüdnud. See tunnistab, et meie raudteede algatus selles suunas on leidnud laialdast poolehoidu.“ Ajaleht rõhutab sõbralikkust, millega läti tūristid võetud vastu Eestis ja ütleb Tallinna kohta „et ta on üks suur ajaloo mälestuste kogu“. Selles linnas impelikult ühenduvad ajaloolised ehitused moodsa arhitektuuriga.“ „Pēdējā Bridī“ kirjutab, et Tartus olla kõige odavam elu Euroopas, sõiduga olnud kõik väga rahul. Ka „Brīvā Zeme“ toonitab sõidu hääd kordaminekut ja ütleb, et paljud, kes ei saanud kaasasõita selle ekskursiooniga, kannatamatult ootavad järgmist sõitu, et tutvuneda naabermaa ja rahvaga. Nende ridade kirjutaja annab „Segodņa Vetšeromis“ pikema maršruudi kirjelduse

„Ševodņa Večerom“ sniedz garāku maršruta raksturojumu no ģeoloģiskā un vēsturiskā viedokļiem, sākot ar teiksmainās Lindas un Kalevipoega likteņu raksturojumiem. Izceļ arī Petserus kā baznīcu celtniecības un 16. gadsimta stratēģisko atvairīšanās pieminekļu retu apvienojumu. Latvju tūristu raksturojums nav sevišķi glaimojošs. Uz ilggadēju piedzīvojumu pamata M. Sams konstatē, ka mūsu tūristu tautā ļoti daudz neiecietīgu un ļoti nepacietīgu ļaužu, kas pierādījis arī Petseru stacijā, kur tie vārda pilnā nozīmē „sturmēja“ braucienam pasūtītos auto... Ekskursiju visumā atzīst par teicami izdevušos. „Rigasche Rundschau“ arī plaši apraksta „skaišto vikenda braucienu uz Igauniju“, kas modernājs vēlēšanās, lai tamlīdzīgi braucieni uz ārzemēm atkārtotos. Te jāsaka, ka mūsu dzelzceļu virsvaldei, noslēdzot „tūrisma kliringa“ līgumus ar ārzemju ceļojumu birojiem šo prasību turpmāk arī varēs izpildīt.

Liela pateicība par mūsu ekskursijas labo izdošanos Igaunijā pienākās Igaunijas dzelzceļu direkcijas pārstāvim Puiseepam un „Eesti Turistide ūhing“ darbiniekam J. Muulam Tartu.

M. S—s.

Advokāts Pachla — Latvijas goda konsuls Narvā.

Ministru kabinets iecēlis par Latvijas goda konsulu Narvā Igaunijas pilsoni — advokātu Pachlu.

Zvēr. adv. A. Pachla dzimis Narvā. Pabeidzis Tartu augstskolas tiesību zinātņu fakultāti un uzsācis strādāt par advokātu dzimtenes pilsētā, kur ieguvis ievērojamu stāvokli sabiedrībā. Viņš enerģiski darbojas namsaimnieku organizācijās, būdams arī pilsētas domes priekšsēdētājs.

Latvijas sūtņa maiņa Igaunijā.

Par Latvijas jauno sūtni Tallinnā iecēlis Latvijas līdzšinējais sūtnis Berlīnē, Viņē un Hāgā — E. Krieviņš, kas ieradīsies Tallinnā novembra sākumā. Līdzšinējais Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš iecēlis par sūtni Maskavā. 21. oktobrī sūtnis R. Liepiņš iesniedza savas atsaukšanas rakstu Igaunijas valsts vecākam K. Pātsam. Valsts vecākais sarīkoja aizejošam sūtnim par godu dineju, kurā piedalījās valdības locekļi, ārlietu viceministrs Laretejs un protokolšefs Mölders. Ārlietu ministrs Seljamaa rīkoja sūtnim brokastis, kurās bija ielūgti arī Latvijas sūtniecības darbinieki.

ģeoloģiskā un ajalooliskā seisukohā, alates muinasjutuliste Linda ja Kalevipoja saatuste iseloomustamisega. Rõhutab ka Petserit kiriku- arhitektuuri ja 16. sajandi strateegilise vastupanu mälestuste haruldast ühendust. Lätlastest turisti- de iseloomustus ei ole komplimentirikas. Mit- meaastaste kogemuste põhjal konstateerib M. Sams, et meie turistirahvas on palju kiusakaid ja vähese kannatusega inimesi, mis oli näha ka Petseri jaamas ,kus nad tõepoolest ründasid sõi- duks tellitud omnibusse... Ekskursiooni üldse kiidetakse õnnestunuks. Ka „Rigasche Rund- schau“ kirjeldab laialt „kena viikendi sõitu Eestisse“, mis äratanud soovi, et sellised sõidud välismaile korduksid. Siin pean ütleva ,et raud- tee — valitsus on sõlminud „turismi klearingi“ lepinguid välismaa reisibüroodega ja võib seda soovi tulevikus ka täita.

Suurt tänu võlgname meie ekskursiooni hää õnnestumise eest Eesti raudteevalitsuse esindajale Puusepale ja „Eesti Turistide ūhingu“ tegelasele J. Muulile Tartus.

M. S—s.

Advokaat Pahla Latvia aukonsuliks Narva.

Ministrite kabinett nimetas Latvia aukonsu- liks Narva Eesti kodaniku adv. Pahla.

Vann. adv. A. Pahla on Narvas sündinud. Lõpetades Tartu ülikooli õigusteaduskonna, asus advokaadina töötama kodulinna, kus võitnud seltskonnas silmapaistva seisukoha. On energilise- selt kaasa töötanud majaomanike organisat- sioones, olles ühtlasi linnavolikogu esimees.

Latvia uus saadik Eestisse.

Latvia uueks saadikuks Tallinna on ääratud senine Latvia saadik Berliinis, Viinis ja Haagis E. Krieviņš, kes saabub Tallinna novembrikuu algul. Senine Latvia saadik Eestis R. Liepiņš on määratud saadikuks Moskvasse. 21. oktoobril andis saadik Liepiņš Eesti riigivanemale K. Pātsile üle oma ärakutsekirja. Riigivanem andis lahkuva saadiku auks õhtusöögi, millest võtsid osa valitsuse liikmed, välisministri abi Laretei ja protokolliülem Mölder. Välisminister Seljamaa korraldas saadikule hommikeine, millest võtsid osa ka Latvia saatkonna liikmed.

